ALOIS JIRÁSEK:

FILOSOFSKA HISTORIJA

KNIHOWNJA DOM A SWĚT
ZARJADUJE VLAD. ZMEŠKAL

I.

ALOIS JIRÁSEK:

FILOSOFSKA HISTORIJA

POWĚDAŃČKO

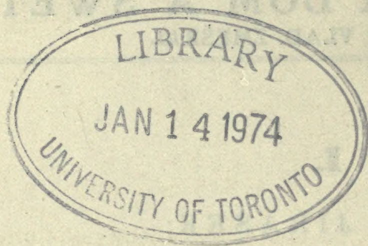
*

PŘEŁOŽIŁ JURIJ WIĆAZ

*

W PRAZY 1921

Z NAKŁADOM KOŁA SERBSKICH SPISOWAĆELOW.

ĆIŠĆ „POLITIKI“ W PRAZY.

ALOIS JIRÁSEK.

Zawěsće je mało spisowaćelow, kotřiž buchu podobnje lubowani wot swojich krajanow kaž A. Jirásek, zawěsće je mało spisowaćelow, kiž bychu byli bóle znaći a česćowani we swojej wótčinje. Prašeš-li so jednoreho čěskeho člowjeka, kotrych basnikow znaje, tu ći wěsće na prěnjom městnje budźe mjenować Jiráska. A njeje to bjez přičiny, zo cyły čěski narod, bjez rozdźěla stronow, tak lubuje najwjetšeho basnika swojich stawiznow. Z jeho romanow dźě rěči duša ródneho kraja, woła hłós prjedownikow, kiž běchu jón mačeli ze swojej krewju, potom a sylzami namołwjejo potomnikow, zo bychu kruće zakitowali najswjećiše kubła po wótcach namrěte. W tom nastupanju nima swojeho runjeća mjez spisowaćelemi druhich literaturow. Snadź jenož H. Sienkiewicz, z kotrymž ma Jirásek někotryžkuli zhromadny rys, je podobnje wujadrił we swojich dźěłach dušu swojeho pólskeho luda. Za čas swětoweje wójny, kiž bě jedna z najbóle kritiskich dobow w stawiznach čěskosłowakskeho naroda, hdyž so jednaše pak wo wotřasenje třistalětneho rakuskoněmskeho nadknježstwa a dobyće swobody a njewotwisnosće, pak wo dalše njedostojne žiworjenje w zajimach narodneho njepřećela — zkrótka wo byće abo njebyće naroda, tu stachu so jeho knihi wosebje drohe kóždemu Čechej. Kaž před tři sta lětami po bělohorskej bitwje čěscy wuhnancy wućerjeni z wótcneho kraja tróšt a pokojenje

čeŕpachu z čěskobratrowskeje „Kraliskeje Biblije“ abo Komenskeho „Błudnišća swěta a raja wutroby“, tak stachu so w ćežkich hodźinach swětoweho wichora Jiráskowe knihi wšemu čěskemu narodej ze žórłom trošta a wutrajnosće.

A hdyž so čěskosłowakske narodne wójska rjadowachu na šěrokich dalokich runinach ruskich, tu stupi zawěsće před dušowne wóčko kóždeho jednotliweho legionarja stara husitska khrobłosć a zmužitosć tak krasnje předstajana w Jiráskowych romanach. A tuta zahorjenosć spožči jim mocy, zo přětrachu najwjetše přećiwnosće a strachi, běchu hotowi wšo połožić na wołtaŕ wótčiny njebojo so ani smjerće „přeradnika“. List generala Gajdy, wjednika čěskich legijow w Sibirskej, A. Jiráskej je z najlěpšem swědkowstwom, kak skutkowachu na wukrajne wójsko tute jeho dźěła.

A doma w Čechach kóždy bjezdźak widźeše w Jirásku swojeho duchowneho wjednika w tutych ćežkich časach. Nalěto 1917 stupi so wón na čoło čěskich spisowaćelow, podpisawši jako přeni deklaraciju čěskich spisowaćelow, kotřiž napominachu čěskich pósłancow, zo bychu raznje wustupowali za prawa naroda. Tež při wšěch wažnych manifestacijach so wobdźěli hač k wozjewjenju čěskosłowakskeje samostatnosće.

Alois Jirásek pokhadźa z ludu. Narodźi so 23. augusta 1851 jako syn pjekaŕskeho mištra w Hronovje pola Náchoda we wukhodnych Čechach na samych pruskich mjezach. L. 1867 přińdźe na němski benediktinski gymnasij w Broumovje a pozdźišo na čěski wyšši gymnasij do Kraloweje Hradca, wjetšeho města we wukhodnych Čechach, znateho derje z wójny l. 1866. Tute město bywaše stajnje ze srjedźišćom wótčinskeho a literarneho hibanja w tamnej krajinje. Tež z młodeho studenta bu bórzy zahorjeny wótčinc a zahe spytowaše so tež we spisowanju. L. 1871 wustupi k přenjemu razej,

a to z basnju. Poda so potom do Prahi, hdźež studowaše filosofiju a při tom spyta wšě te hórkosće, kotrež su sudźene khudemu studentej, wotpokazanemu jenož na samopomoc. Wustudowawši bu pomjenowany za suplenta a pozdźišo za gymnasijneho profesora najprjedy w zastarskom měsće Litomyšli, hdźež wosrjedź swojeje swójby je zbožownje žiwy štyrnaće lět. Potom bu powołany do Prahi za profesora, a 1909 woteńdźe na wotpočink. Dołhi čas jeho basniskeho tworjenja so přetorhowaše z někotrymi pućowanjemi do Słowakskeje a Italskeje.

W Jiraskowem basniskem wuwiću móžemy wobkedźbować stajne stupanje. Bórzy pózna swoje prawe powołanje jako spisowař romanow a nowelow. Nawjazuje na dźěła staršich čěskich spisowaćelow a wosebje na pólskeho spisowarja romanow Kraszewskeho. Hižo jako młody student wustupi z romanom „Skalacy“, w kotremž nam předstaja burske pozběhnjenje přećiwo náchodskemu wjeŕchej Piccolomini w druhej połojcy wósomnateho lětstotka. Tutón roman, hačrunjež khětro romantiscy zabarbjeny, přeradźa wšudźe hižo přichodneho realistu a tu widźimy hižo w jadrje hłowne rysy sćěhowacych dźěłow a hłuboke sobučuće z potłóčowanym burskim ludom, wopisowanje pyšneho žiwjenja rokokoweho zemjanstwa, nimoměry barbite wobrazy z wojeŕskeho žiwjenja starych časow. Tu stoji autor tež před problemom, kotryž jeho njeje nihdy přestał zajimać, před problemom zhromadneho hibanja w ludowych masach. Napřećo staršim spisowarjam romanow njedawa Jirásek hłowneje róle jednotliwym postawam, jemu dźe wo podrobne zapřimnjenje wobraza cyłeje doby, dźiwa na socialne a mysličkowe hibanja w ludowych masach, cyły narod bywa po něčim z hordźinu jeho romanow.

Do přěnjeho skutkowanja spadujetej hišće romanaj

„Na wójwodskem dworje“, hdźež nam předstaja náchodske zemjanstwo w dobje rokoka, a „Raj swěta“ z časa wienskeho kongresa 1815. Přebywanje w zastarskej Litomyšli z jeje měšćanskimi tradicijemi da jemu nastork k spisanju něšto powědančkow z małeho města, z kotrychž najbóle so lubja „Na starej pósće“, „Pola Ryćerjec“ a předewšim lubozna idyla „Filosofska historija“, kotruž tu podawam serbskemu čitarstwu.

Bórzy wšak wróća so Jirásek zaso do čěskeje minyłosće. W romanomaj „Tčewska hranica“ a „W cuzych słužbach“ rysuje wótrje postawy čěskich drobnych zemjanow z pjatnateho lětstotka, kotřiž zwuknywši w husitskich wójnach wójnskemu rjemjesłu njerady so wróćachu do swojich połburskich hrodow a twjerdźiznow a radšo jěchachu do Pólskej wojować přećiwo rjadu němskich rycerjow, abo stupachu samo do słužbow němskich wjerchow a sebjewědomych tehdom městow. Dobje čěskeho narodneho krala Jurija Poděbradskeho je wěnowana historiska idyla „Maryla“.

Najwuznamnišej romanaj z litomyšlskeho skutkowanja staj wšak „Wojowarjo za swobodu“ (Psohlavci z l. 1883—84) a „Skały“. Tutaj romanaj z hłubokosću začuwanja a wubjernej komposiciju słušataj k najlěpšim jeho dźěłam. W prěnjom ma za předmjet tragediju njezbožowneho burskeho zběžka přećiwo hrabi Lamingerej kónc sydomnateho lětstotka w chodskej krajinje w zapadnych Čechach. Předmjet druheho je spadowanje čěskeho luda po běłohorskej bitwje we wukhodnych Čechach.

Nětko přistupuje Jirásek k wobdźěłanju we formje romanow cyłych stawizniskich wobčasow. Tu hižo njedosahuje jednory roman, basnik twori cyłe romanowe cykle.

Rozumi so samo wot so, zo putaše jeho jako spisowarja historiskich romanow předewšim husitska doba

w přenjej połojcy pjatnateho lětstotka. Husitstwo njebě jenož z nabožinskim hibanjom, ně, bě tež narodne a socialne hibanje. Doniž běchu čěscy Husića přezjedni, wotražachu wšě najězdy němskich křižnych wójskow, haj njesechu sławu a powěsć čěskeje khrobłosće daloko do susodnych krajow. Kóždy Serb znaje powěsće wo woblěhanju Budyšina, Kamjenca a druhich łužiskich městow přez Husitow, tola mjenje je znate, zo l. 1429, hdyž husitske wójska ćahnychu přez Łužicu k Baltyskemu morju, zo tehdom we wokolinje Gubina w Delnjej Łužicy tež serbski burski lud so pozběhny, k Husitam so přizamkny a z nimi zhromadnje Gubin wobłěhaše. Tutón čas je bjezdwělnje z najsławnišej dobu čěskich stawiznow. Čěski lud přiběraše w městach, hdźež běchu do tamnoho časa sydlili němscy kolonisća. Hus kładźe zakłady k pozdźišemu rozkćěwu literatury. Čěska rěč so rozšěrja, nic jenož znutřka mjezow krajow čěskeje króny, ale tež za hranicami, do Pólskeje, hdźež bu z wobkhadnej rěču pólskeho zemjanstwa, kaž pozdźišo francózšćina.

W trilogiji „Mjez zmohami“, kotruž tworja poddźěle „Dwoji dwór“, „Wohniwcowy syn“ a „Do třoch hłosow“, předstaja nam njewšědnje barbiće a putawje pohnute doby, kotrež překhadźachu husitskemu hibanju je přihotujo. Njeje tu jednotneho srjedźišća, jeničkeho hordźiny; zetkawamy so tu z najsławnišimi mužemi čěskich stawiznow, jako kral Wjacsław IV., čěski reformator Jan Hus, młody zemjan Jan Žižka a wokoło nich syły ludu wšěch stawow, tak zo je woprawdźe cyły narod z hordźinu tutoho romana. „Přećiwo wšěm“ je z pokračowanjom trilogije „Mjez zmohami“, wobrazujo žołmjenje a wjeřšk tutoho hibanja. Tu widźimy, kak čěski narod rozhorjeny nad spalenjom mištra J. Husa so pozběhnje a so přima brónjow. Třeći třidźělny cyklus z tutoho wobčasa čěskich stawiznow je

„Bratrowstwo“ (I. Bitwa pola Lučenca, II. Marja, III. Prošerjo). Tu so předstaja, kak zakitowachu zbytki husitskich wójskow pod wjednistwom Jiskry z Brandýsa „wuheřski Horni kraj“, nětčišu Słowaksku. Jako njestronski historik sćěhuje Jirásek spadowanje husitskeho bratrowstwa, wot prěnich sławnych dobyćow nad madźarskim wjednikom Hunyadym a ćahom na Budapest, kotrehož předměsta česki hejtman Pobera z Loma spali, hač k dospołnemu rozkładej demoralisowanych črjódkow.

Nětko wobroća so Jirásek k druhej dobje, w kotrejž je so znowa pokazała móc čěskeho naroda. Je to čas wobrodźenja. Sćěhwki bitwy na Bělej horje 1620 wućěrichu najlěpši dźěl naroda do wukraja. Zemjanstwo a měšćanstwo so poněmčowaše čim dale ćim bóle, tak zo tworješe jenož hišće burstwo jadro čěskeho naroda. Tola kónc 18. lětstotka nasta hibanje podobnje kaž też pola nas a druhich Słowjanow, kotrež njeseše so k tomu, zo by so čěska rěč a narodnosć wobkhowała, postanychu horliwi wótčincowje — budźićeljo. A tutym mužam je Jirásek pomnik stajił w pjećich wulkich zwjazkach romana „F. L. Věk“. Z wosudami F. L. Věka (po prawom Heka), khudeho studenta a pozdźišeho překupca w Dobrušcy, městačku w narańšich Čechach, a jeho syna je Jirásek wuměłscy zjednoćił wopisanje cyłeho žiwjenja Prahi a budźićelskich prócowanjow z kónca 18. a započatka 19. lětstotka. Kóždeho Serba budźe wosebje tutón roman nimoměry putać, my dźěn dźens hišće njejsmy dale postupili w našom narodnem a kulturnem a literarnem žiwjenju dyžli Češa stojachu před sto lětami. W štyrizwjazkowej krónicy „Pola nas“ wopisuje rozwiće narodneho a kulturneho žiwjenja we swojom rodnem kraju w prěnjej połojcy minyłeho lětstotka. Je to po prawom pokračowanje „F. L. Věka“.

Hłowne wosoby tuteju romanow su rysowane po

woprawdźitosći a su do poslědnjeho pismika wobswědčene přez historisku wěrnosć, kotraž wšak njeputa basnikowu wuměłsku zlětnosć. Zwjazkaj „Z mojich dopomnjeńkow“, hdźež namakamy tež wjele autobiografiskeho žiwjoła, dopjelnjatej a dorysujetej dalše wuwiće Jiráskoweje wužšeje domizny.

W romanje „Ćěmno“ (1913) je zapřimnjeny čas najwjetšeho poniženja a spadowanja čěskeje zemje a naroda, čas napřećiwneje reformacije, kotraž nastupi po bitwje na Běłej horje. Jirásek nima swój nadawk hišće za skónčeny. Je so rozsudźił, zo napiše hišće wulki, zaso třidźělny roman z doby demokratiskeho čěskeho krala Jurija z Poděbrad. Dotal je wušoł přěni zwjazk „Husitski kral“.

Wot młodosće putaše Jiráska tež dźiwadło, hačrunjež je zakładny rys jeho dźěła episki. Jeho přenje drama „Wojnarka“ podawa konflikt maćeŕskeje lubosće we wutrobje žony z luda a je derje kresleny wobraz burskich wašnjow we wokolinje Litomyšle. Podawk ze samsnjeje krajiny předstaja skoro naturalistiske drama „Nan“, typ nahrabnika, kiž njecofa před ničim, ani před swojimi dźěćimi.

Jeho druhe dramata poprawom dopjelnjeja we wěstem zmysłu jeho romany. Tak so basnik zabywa v „Emigrantu“ z bolostnej napřećiwnosću problemow wótčinstwa a wěry. Dramatiski pendant k husitskim romanam je dramatiska trilogija „Jan Hus“, „Jan Žižka“, „Jan Roháč“, hdźež so předstaja nastaće, sława a spad husitstwa w dramatiskej krótkoće na wosudach hłownych postawow. Tež na našich prjedownikow njeje Jirásek zabył; nam je wěnowane drama „Gero“, kóždemu znate z přełožka M. Andrickeho. Tu pokazuje, kak su sej naši prjedownicy swój tragiski wosud zawinyli z wulkeho dźěla sami, ze swojej njepřezjednosću a zo so njezamóchu nowym poměram spěšnje dosć připodobnić.

K tradicijam ródneho kraja připinatej so alegoriskej hrě „Latařnja“ a „Knjez Jan“. Z nětčišeho žiwjenja čeřpa maćiznu „Samota“, měrjaca přećiwo přepjatosći a narodnej liwkosći młodźiny, a luboznej komediji połnej humora „Kolebka“ a „Rettigowa“ dopjelnjatej Jiráskowe dramatiske dźěło.

Jirásek je pola Čechow załožeř historiskeho realistiskeho romana. Wjele jeho dźěłow je přełoženych do druhich słowjanskich rěčow, do němčiny (Chodische Freiheitskämpfer — we Slaw. Romanbibliothek pola Otty w Prazy). Jeho drama „Nan“ je prěnje čěske drama přełožene do francózšćiny. My mamy w našej literaturje nimo mjenowaneho hižo „Gera“ jenož powědańčko „Do Němcow“, přełožene přez Dr. M. Krječmarja w 2. lětniku pražskeho Čěskoserbskeho Wěstnika.

Z tutym přełožkom „Filosofskeje historije“ chcemy so tež my Serbja přizamknyć k wosławje sydomdźesatych narodninow wulkeho basnika a Słowjana, kiž je tež našemu narodej w lubosći přikhileny. We wólbje přełožka myslu, zo sym był zbožowny. Njewabješe mje studenta jenož maćizna ze studentskeho žiwjenja, ale chcych tež pokazać swojim krajanam, kajke běchu narodne poměry w Čechach před 70 lětami. A kajke přeměnjenja su so stałe mjez tym? Dźens je čěskosłowakski narod swobodny a samostatny. Čeřpajmy z toho přeswědčenje, zo z wutrajnym dźěłom wšěch tež našemu serbskemu narodej raz zaswita słónco lěpšeho přichoda.

W Prazy, žnjeńc 1921.

Jurij Wićaz.

FILOSOFSKA HISTORIJA

Njewočakujće, zo was zawjedu do khłódneje zahrody Akademoweje, zo byšće tam posłuchali na wučby bóžskeho Platona, ani do ćmoweho sćina młódnozeleneho ławrjenca, hdźež w ambrosiowej nocy hudźba njebjeskich wyšin by napjelnjała wašu mysl z radosćiwosću.

Njepóńdźemy do tamnoho swěta, „hdźež Sokrates kóždemu wo sebi powěda, zo ničo njewě, hdźež Diogenes ze suda hladajo kóždeho, kiž dźe nimo, hani, hdźež Timon na wšitkich swari, Demokritos wšemu tomu so směje, Herakleitos pak płače, Epikur kwasuje a Anaxarchos praji, zo to wšitko ničo njeje“.

Přeze mnje njepóznajeće filosofow, „kiž znaju prawdu kóždeje wěcy, bjez kotrychž wědomja ani njebjo ničo nječini, ani hłubiny ničoho njekhowaju“, ale filosofow, kimž wólna krew w młodych ćěłach so žołmješe, kiž spěwachu, žedźachu a lubowachu, z kotrymiž holiča, hewak nic sej njeważo brodatych, wučenych filosofow, rady bjesadowachu, haj jich lubowachu.

Prjedy hač započnu powědać wo podeńdźenjach tutych filosofow, dowolu sej něšto mało přispomnić wo jich akademiji. Přemnohim to budźe wědome, tola młódši staw mi njezměje za zło, zo jich hnydom njezawjedu do samoho powědańčka.

Při starožitnem gymnasiju wo šesćich rjadownjach w Litomyšli zarjadowa kejžor Franc I. l. 1802 filosofiske studije, kotrež mějachu zwoprědka tři lětniki, kotrež pak l. 1812 so na dwaj wobmjezowaštej. Tuta

wučeŕnja, stojaca pod wyššim dohladnístwom hradeckich biskopow, bě samostatny wustaw pod wosebitym direktorom, jako dźěl wysokich šulow.

Z „filosofom“ móžeše być kóždy, kiž bě wotbył gymnasijne studije; potom wopytowaše w prěnjom lěće přednoški w „logicy“, a bě-li derje wobstał pruhowanja, postupi do „fysiki“.

Kiž chcyše so wěnować prawniskim abo lěkaŕskim studijam, abo zcyła někajke wyšše zastojnistwo zastawać, tón dyrbješe so wupokazać z wuswědčenjom wo wotbytych filosofiskich studijach.

Tak so stawaše, zo starši ludźo, kotřiž hižo zastawachu někajke zastojnistwo, wróćo přikhadźachu do filosofije. A tak sydachu pódla wotrostłych młodźencow tež starši mužowje posłuchajo na přednoški wótcow piaristow.

Tehdom bywaše wjeselo na Židowskej hórcy, něhdy za časow Čěskich bratrow „Wolijowa hórka“ mjenowanej! W njedalokem renesančnem hrodźe knježstwo z ličbnej družinu a słužownistwom, w piaristskem kolegiju wjele rjadowych bratrow a klerikow, a hdyž by so rano na gymnasijnej wěžcy zazwoniło ze studentskim zwonom, mjeŕwješe so koł' wokoło jenož tak ze studentami a posłucharjemi, kotrychž bywaše zapisanych w logicy samo tři sta, we fysicy pak něhdźe sydomdźesat.

Tak swoju předrěč doprajiwši hižo zawěšk zběham.

I.

Běše to l. 1847 kónc měsaca jutrownika.

Nalěto tehdom bórzy a wjesele rozkćěwaše. Štomy njewulkeho parka wokoło litomyšlskeho hrodu mějachu hižo pupki a někotrežkuli keŕki běchu so hižo wodźěłe z cunjej drastu čerstwje zeleneho lisća. W jasnem, čistem powětru rysowachu so kruće wěži piaristskeje cyrkwje a hrodowske škity z mnohimi kulotwarami.

Puće běchu kaž huno a horbołata dłóžba dołheho torhojšća bě dospołnje wuskhnyła. Ćopłe słónčne pruhi padachu na nowiše domy a na starše hišće z časow Čěskich bratrow a dobywachu so samo do podłubjow, kotrež so wjelbowachu po woběmaj stronomaj podłojteho torhojšća. Na tutom ćopłem popołdnju knježeše pode wšěmi wjelbowanymi khódbami čiłe žiwjenje, najwjetše pola młodźiny, kotruž běštej swětło a ćopłota noweho nalěća wuwabiłoj kaž brunčkow.

Směchi a harowanje dźěći njewadźachu městskemu stražnikej Kmoničkej, kiž bě sej słódcy zdrěmnył wohrěwajo so na kamjeńtnej ławcy před stołpom khódby. To bě hižo stary law, kiž radšo wotpočowaše, hač za popadom so honješe.

Wróćeše so něhdźe z předměsta, hdźež bě pobył něšto wozjewić, kaž wo tom swědčeše bubon přez ramjo powěšeny a hejcy zastorčenej do žołteju skhownicow na rjemjenju.

Kóždy znaješe hižo jeho słabu stronu, zo hdźež móže, so zeprěje wo murju abo sydnje so na ławku a podda so tu słódkim drěmotkam. Powědachu wo njom, zo ducy spi.

Kłobuk měješe do čoła stłóčeny, hłowu na wutrobno skhilenu, a ze spody šěrych, tupje přitřihanych wusow, bě słyšeć strowe smorčenje měrneho spara.

Tute zwuki tež njewadźachu knježnje Elis, sedźacej w prěnjom poskhodźe při wotewrětem woknu nad Kmoničkom. Knježna Elis běše, bjez wušparanja prajene, stara holca, kotrejež dobroćiwej, blědźe módrej woči běštej zawěsće pjećdźesatkróć widźałoj zemju w tej krasnej nalětnej pyše.

Plećeše nohajcu.

Njedźiwaše ani na ćmowomódre njebjo, ani na słónčne pruhi, ani njezhladowaše na torhojšćo a tola njedźěłaše tak kedźbliwje a zručnje jako hewak. Jeje rucy často padaštej do klina a woči zhladnyštej nutř do jstwy, k durjam, kiž dźěchu do pódlanskeje jstwički, a zaso na časnik z alabastrowymi stołpikami, stojacy na komódźe, kotrejež mosazne rynčki a žołte blachowe debjenki so błyšćachu runja złotu.

Wšo so jenož tak swěćeše we jstwě knježny Elis, nihdźe ani próška, wšo bě rozestajene kaž so słuša, nihdźe ani stopy najmjeńšeho njeporjadka. Stólcy a konopej pećehnjeny ze sněhoběłej cychu, běchu staromódne; zawěsće pomnjachu hišće časy, hdyž knježachu wopuše a włoseńcy; Za to pak bě kulowate blido, wodźěte z pisanym rubom, a zbytna domjaca nadoba hižo moderniša, zhotowjena po słódu doby z kónca republiki a z doby wulkeho kejžora.

Mały pokazowak bě hižo přez IV. a bližeše so na V.

Knježna Elis, położiwši nohajcu a kłubašk na wokno, zestupi do srjedź jstwy a wosta stejo njedaloko duri, z wotkel bě słyšeć, zo tam něchtón rěči drje wotře,

tola njezrozumliwje. Skónčnje so rozsudźiwši, přibliži so mała, łahodna knježna k durjam a zaklepa.

Zrazom přesta so rěčeć a do duri stupi młodźenc srjedźneje postawy.

„Knjez Vavřena, što pak tu dźěłaće? Je hižo dawno po štyrjoch. Što pak rjeknu pola knjeza aktuara?“

„Maće prawje,“ knježna, wotmołwi młodźenc w durjach a jeho połne, čerstwe wobličo so wusměwaše.

„Mam z nim křiž! Tak je so do powědanja zakusnył a do swojeje myslički zalubował.“

„Do kajkeje?“

„A — same tajne plany a rebelije, dźiwam so, zo hišće njeje Litomyšl zroztřělał.

„Ale knjez Fryborto, tajkele rěče!“

„Hižo du, knježna Elis!“ a za Frybortom zjewi so jeho towafš, filosof knjez Vavřena, młodźenc wysokeje, šwižneje postawy a wurazneho wobliča. Kłobuk hižo měješe w rucy.

„Njewěm, njewěm, knježe Vavřena, što wam tak hłowu mući, zo sće na hodźinu zabył. Hewak bywaće z dypkom.“

Vavřena so wusmja.

„Wšak to zas wurunam.“

„Khwataj, khwataj. Knježna Lotty je dźensa lubozna. Sym ju widźał při woknje. Ta swětła drasta a róžowe banty we włosach so ji tak rjenje hodźachu!“

„Fryborto, njewjem, što by tomu Mařka prajiła, zo tak hladaš za swětłej drastu a róžowymi bantami.“

„Wšak to knježna na mnje njepraji, njej' wěrno?“ Frybort so wjesele na knježnu Elis wusměwaše.

Vavřena woteńdźe.

Elis, pola kotrejež běštej Vavřena a Frybort na podružstwje, sydźe so zaso na stólčk k woknu a da so zaso pilnje do plećenja. Frybort hišće stoješe při durjach swojeje jstwički.

„Njebě Zelenka popołdnju doma?“

„Njebě,“ wotmołwi knježna. Stajnje khodźi wbohušk po tych hodźinach. Tón něšto spyta, doniž njedostuduje. Prošeše mje, zo bych jemu zwariła sadowu muku. W kuchini ma taleŕ sušenkow a jabłukowych plackow. Hdźe jenož tón čłowjek mocy nabjerje.“

„A potom dźěła wjacy, hač je trjeba — “

Knježna wotwobroćiwši so wot dźěła pohladny na studenta a so wusmja.

„Wam wuknjenje bóle tyje hač jemu; ale — hižo dawno sym so chcyła woprašeć, sće na knjeza Špinu kedźbu měł?“

„Njejsym ničeho widźał.“

„To so dźiwam, mějće jenož kedźbu. Wot něšto časa je zamysleny, rěči mało.“

„To drje tohodla, zo so bliži čas, hdyž póńdźe do klóštra.“

„Ně, tohodla nic. Njecha tam, wěm, ale to je něšto hłubšeho. Wěŕće mi, zo je so zalubował.“

„Špina — haha — Špina zalubowany!“ a njemóžeše so ani dosmjeć. Tón wutrobny směch wuluda tež posměwk na rty knježny Elis.

„To bych joh' chcył rad widźeć, kak so k swojej rjanolincy khila a ju koši!“

„Wy sće złomyslny.“

„O, nikak. Špina je dobra duša, dušny čłowjek; ale hdybych wědźał něšto wěsteho, bych so jom' do woči wusmjał — “

„Božedla, njeprajće jom' ničo!“

„Hdźe je šoł?

„Knihu je sej wzał a je prajił, zo dźe studować. Skoržeše, zo ma žałostnje wjele wuknyć.“

„To so wě, hdyž je zalubowany.“

„A wy nihdy njeskoržiće!“

„Što bych skoržił! Lubosć je słódke brěmjo a čło-

wjek by sej přał, zo by tute brěmjo hišće ćežče było a studium — do kónca lěta je hišće něšto měsacow. Ale knježna Elis — " a tu přestawši we swojom lohkem, wjesołem tónu, zahlada so na komódu, hdźež wisaše na sćěnje kulowaty wolijowy wobraz njewulkich rozměrow.

Na wusmahłej ćmowej pódźe bě widźeć podobiznu młodeho duchowneho. Tutón wobraz, kotryž by kóždy dźeń widźał, njewubudźi kedźbnosće Fryborta, ale ćeńki połwěnc z mochu a papjerjanych kwětkow, kotryž wobrubješe złoty wobłuk nad hłowu młodeho duchowneho.

„Tón wěnc tu hewak njebywaše", a prašawje so wobhladny po knježnje, kotraž tu zamyslena sedźeše rucy do klina položiwši.

Zwoprědka, hdyž Frybort tak so dźiwajo njejabcy na wobraz bě pohladnył, přeleća přez jeje zwjadłe wobličo něšto kaž lohki sćin čeŕwjenje a jeje woči so na wokomik złožištej.

„Dźensa je swjateho Jurija, a wón so mjenowaše Jurij — "

Šibałski wusměw so zhubi ze rtow wjesołeho filosofa. Do jstwy zastupi blědy, suchi młodźenc, kiž z khwatkom postrowiwši khwataše do pódlanskeje jstwy, hdźež bydleše zhromadnje z Vavřenu, Frybortom a Špinu.

„Što pak tak khwataš, Zelenka?" Wopraša so jeho Frybort. Knihu sym sej zabył, a za wokomik budźe pjeć. Dyrbju do hodźiny, a hižo bě we jstwičcy.

„Wbohi domjacy wučeŕ!" pozdychny Frybort a kaž by jeho z tym něchtó namołwił, rjekny knježnje:

„Mam tež dźěło." Woteńdźe za Zelenku, kiž žadanu knihu namakawši hižo zaso z domu khwataše, zo by młodemu šulerjej šulske pensum do hłowy stykał.

Frybort sydnywši so za blido, na kotremž ležachu wšelake knihy a zešiwki w khětrem njeporjadku, namoči trosku a poča na čisto listno pisać.

„Towaŕšowje! začorni so na papjerje z wulkim pismikom.

We jstwě nasta ćišina.

Knježna Elis pozběhnywši skłonjenu hłowu, da so dale do plećenja, tola sćin zamyslenosće so ji njezhubi z čoła a lica.

Tu dyri někajke hólčisko na bubon stareho Kmonička, kiž wubudźeny z drěmoty stany a z khabłatej kročelu stupaše ze swojeje wuprawy na radnicu a hłowu měješe pol spicy hišće nakhilenu.

* * *

Mjez tym khwataše Vavřena „do hodźiny“.

Přeńdźe podłubje a Židowsku hórku, wokoło hrodu, gymnasija a piaristskeho kolegija; skónčnje zastupi do ćmoweho domu zastarskeje twarby. Nad wrotami tutoho knježskeho domu pinachu so jelenjace rohizna, pod nimi bě namolowane „Bože wóčko“ z dołhimi, žołtymi promjenjemi.

Po ćmowych skhodach wustupi do prěnjeho poskhoda, hdźež při jednych durjach wosta stejo a zaklepa.

Nutřka bě ćicho, nichtón njewotmołwješe.

Zastupi.

Jeho přikhad njemało překwapi młode holičo, kotrež, jako bě zasłyšało, zo so durje wotwěraju, ze stólčka stany a spěšnje něšto skhowa pod sukno na drastu, na blidźe ležace. Bě něšto druheho činiło, město zo by šiła. Čerstwe jeje wobličo so žiwje začeŕwjeni, a hdyž bě zasłyšała Vavřenowy hłós, hakle wobroći swojej shkilenej woči k durjam a rjekny z lubym, přijomnym hłosom:

„A, to sće wy, knjez Vavřena? To sym so stróžiła!“ doda wutrobnje.

„Fryc njeje doma, knježna?“

„Haj, wšak, z tym překwapjenjom sym zabyła.

Z ćetu a Lotty je wotešoł. Ćeta prosy, zo byšće khwilku wočaknył, zo přińdu bórzy.

„Lubjerad, a z hłosu a wobliča bě widźeć, zo woprawdźe rady čaka."

„Prošu?" a pokaza ke jstwě, hdźež hewak Frycka wučeše.

„Njebych wam tu wadźił na khwilku?"

Holičo so znowa začeŕwjeni, pokaza z posměwkom na stólčk, na kotryž so Vavřena posydny.

Leńka bě we wuzkosćach. Zkhwatkom so pušći do dźěła, kaž by chcyła wšo dohonić. Při tom — štó wě, kak je so to stało, pytaše-li johłu abo nožicy — posuny sukno na drastu tak, zo so jej kus k zemi zwjeze. Zdobom bě słyšeć ropot, kaž by něšto ćežšeho z blida spadło.

Leńka so hnydom skhili, ale prjedy hač po wonej wěcy přimny, bě tu hižo Vavřena, kiž bě so spěšnje skhilił, zo by Leńcy tu słužbu wopokazał.

Jeju rucy so zetkaštej a Vavřena začu na swojom spanju dótknjeje kaž somot hładkeho, ćopłeho wobliča. A zaso bě holičo čeŕwjene kaž mak.

Knižka so rozewrě. „Směm na titul pohladać?" Leńka mjelčeše hladajo na filosofa ze swojimaj rjanymaj, jasnymaj wočomaj. Tón dźeržeše w rukomaj njepřetołstu knižku małeje wósmorki a čitaše wotře nadpis:

ALMANACH ABO NOWOLĚTNIK 1823.

Potom pušći bjedźak listy z palcom zadźeržane, hladaše na mihotace so stronki, na rjadki w prózy a basnje, a skónčnje wostaštej jeho woči zaso na wobliču młodeho holiča.

„Wodajće mi, prošu, zo sym was prjedy ze swojim myslenjom zranił. Widźach, zo něšto khowaće a přińdźe mi na mysl — zo bych wěrnosć rěčał — zo je to nějaki lisćik —"

„Wot koho pak?“ a Leńka so směješe, zo so wšě jeje běłe, strowe zubki pokazowachu.

„Njebych so dźiwał! wotmołwi tohorunja wjesele młody filosof. Tola čěskeje knihi njeběch so nadźał. To mje překwapnje. Hdybych tu khodźił wot jedneje knježnički k druhej, myslu, zo njebych pola žadneje namakał čěskeje knihi. Njejsym wědźal, zo sće wótčinka. „Njej' wěrno, sće? a podawaše ji prawicu.

„Sym! a Vavřena stłóči jeje mjehku, ćopłu ručku, kotraž z lohka zadyrkota.

„Směm wědźeć, štó je wam tón almanach požčil.?“

„Ja jich mam wjacy. Sće tónle čitał?“

„Wy mje zahańbujeće. Njejsym — “

„Tak sej jón wzmiće, je-li lubo. Čitam jón k třećemu razej. We swojej lódcy mam hišće druhich a hdy byšće sej přał, wšě wam požču. Ale wotrunać so mi dyrbiće.“ Sydźe so.

„Z radosću přinjesu, štož mam. Tola njeje toho wjele.“

„Ale prošu, zo to njeby widźała ani ćeta, ani Lotty. Nětko rozumiće, čehodla sym tu knižku tak spěšnje khowała, hdyž sym słyšała, zo něchtón dźe. Ćeta njerady widźi, čitam-li a wosebje čěskim kniham so směje. Njehańbuju so za swoje přeswědčenje, ale dokelž so napřećo ćeće njemóžu wobarać, kaž bych chcyła a kaž by trjeba było, tohodla radšo mjelču a hladam, zo bych se zminyła kóždeje přiležnosće.“

„Wutrajće Leńka, to je za dobru wěc.

O, kak so wjeselu, zo sym was dźensa póznał! Wěrće mi, zo je mi wuzko a do hněwa, hdyž widźu, zo so naše knježnički staraju jeničcy wo bantki a pyšenki, hdyž słyšu, kak z cuzej rěču wo podobnych wěckach rěča, a ze žarliwej, maličkostnej kritiku jedna wo druhej so wupraja z hołymi frazami nawučenymi z cuzych knihow. Lubosć k wótčinje, čitanje čěskich

knihow a čěska rěč njeje móda, njeje nóbl, a tohodla wšitko to nimaju zańč, haj wusměšeja to! Maju pječa cunju, čućiwu žónsku wutrobu, tola hłubokim, bolostnym ranam, stalětnej bědźe a njezbožu swojeho naroda je njepřistupna a zatwjerdła.

Leńka sedźeše ani so njehibajo, lědma dychajo. Z błyšćatymaj wóčkomaj hladaše na filosofowe wobličo a jeho rty, a kóždе jeho słowo z tajkej zahorjenosću wuprajene ryješe so do jeje horjaceje, pohnuteje wutroby. Z hłuboka zdychny a na čeŕwjeń ličkomaj so zjewi zbožowny wusměw a we wóčkomaj — sylzy.

„Dźakuju so wam", rjekny po khwilcy z pohnutym, ćichim hłosom. To bě mi z wokřewjenjom a z tróštom. O, hižo dawno njejsym słyšala podobnych słowow! Tak by rěčał mój njeboh wuj."

„Tón bě z wašim wučerjom?"

„Te knihi sym po njom namrěła."

„Byšće mi powědała wo tutom nadobnem mužu.?"

„Powěm, ale —"

Na khódbje běchu hłosy słyšeć. Leńka torhny ze sobu a přejěwši z ruku swoje čeŕwjene wobličo, da so hnydom do dźěła.

„Ćeta —"

„Hnydom na to so wotewrěchu durje a knjeni aktuarowa zastupi z knježnu Lotty a z małym Fryckom.

„Ach schau Lotty, knjez Vavřena hišće čaka. To smy was wobćežowali, aber es ist so schön draußen —" rěčeše spěšnje a žiwje, tak zo filosof pokłoniwši so z česćownosću njenaby časa, zo by wotmołwił.

Damy wostachu we jstwě, wón pak woteńdźe z pachołom do jstwicy, hdźež běchu na blidźe hižo knihi a papjery přihotowane.

Knjeni Roubinkowa bě statna dama wysokeje postawy a čerstweho dotal wobliča. Čorne, starostliwje sčesane włosy so jej blyšćachu kaž Lótcy, kiž bě

maćeri kaž z wóčka wupadła. W měsće ličachu aktuarowu dźowčičku k najrjeńšim a z prawom. Ze šwižnym zróstom, pěknym wobličom a ćmowym wóčkom přetrjechi druhe, a holiča same njemóžachu přěć, zo ma dobry słód, a rjenje so wobleka. Mać njelutowaše wudawkow, zo by jeje dźowka z najnowišej módu stała nad druhimi.

Knjez Roubinek bě nućeny ke wšemu „haj“ prajić, hač chcyše abo nic, hačrunjež hewak kóždy gróš dwójcy wobroći, prjedy hač jón wuda.

Mjez tym zo so mać z dźowku rozhotowaštej, naby Leńka zaso telko měra, zo so jej zhubichu z wobliča wšě stopy njeměra a pohnuća. Šiješe pilnje a wotmołwješe kaž hewak na prašenja swojeje ćety. Znutřka wšak njebě ćicho a měr. Młoda jeje wutroba bě dawno hižo přikhilena tutomu młodemu mužej, kiž bě mjeze wšěmi filosofami widźany. Rady jeho widźeše, hdyž přikhadźeše Frycka wučić, wjeseleše so, když składnostnje něšto słowičkow z nim poręča. Mysleše sej, zo so jej tak lubi jeho čista, jadriwa čěšćina, kajkejež nihdy njebě słyšała khiba pola njeboh wuja. Bě zwukła wo njom słyšeć wot ćety a Lótki same khwalby a rady posłuchaše na jeju rozmołwu, tola sej njezwěri něšto wo tom młodem mužu přispomnić.

Nětko bě jeje wutroba překwapjena. Nihdy njeby so toho nadźała, zo je tajkeho zmyslenja, zo jej rozumi a nad njej so wjeseli. Swoje najhorcyše čuća a myslički bě dyrbjała do nětka tajić; smějachu so jej jich dla, ale wón je ji ruku podał a rjekł: „O, kak so wjeselu, zo sym was dźensa póznał!“

Hewak by zhladowała ze spodobanjom na toho rjaneho studenta, kiž so Lótcy a druhim lubješe; a dźensa stoješe tu tón młodźenc, kiž měješe hewak holičow mało kedźbu, před njej zahorjeny, horliwy a jeho wurazne wobličo so błyšćeše.

Hdyby jeho tak Lotty abo druhe holičo widźała a horcu jeho rěč słyšała, njech by też tak wótčinscy nječuła jako Leńka, by drje zćežka swoju wutrobu měrnu wobkhowała, lědma by so před nim zawrěła. Štož pak hakle Leńka, tuta Popjelka w domje knjeza aktuara, kotruž měješe małoštó kedźbu a kotrejež sej nichtón njeważeše! Staršej běštej ji bórzy zemrěłoj a wo syrotu so staraše wuj, farař w zastorčenej hórskej wjescy. Bě starši bratr Leńčineje maćerje a jedyn z tamnych wótčincow, kotřiž w tehdomnišich tak zrudnych časach, hdyž skoro nichtón sej njebě wědomy swojeje narodnosće, ćiše drje, ale spomóžnje skutkowachu k lěpšemu swojeho luda.

Leńka bě wukubłanka tajkeho wótčinskeho duchowneho. Hdyž bě jeje zastaraćel a dobroćel woči zańdźelił, zawostajiwši jej nimo swojeje knihownje, z kotrejež česke knihi jako pokład w swojej lódcy khowaše, jenož snadne zamóženje, přiwza ju do swojeje swójby knjez aktuar Roubinek, bratr njeboh fararja a Leńčineje maćerje. Tak bě hižo lěto žiwa w domje swojeho druheho wuja a bě z towařšnicu a pomocnicu knježny Lótki, lubuška knjenje aktuaroweje.

Hodźina so miny a Vavřena, wotbywši wuwučowanje, wróći so do prěnjeje jstwy přihotowany woteńć. Ale knjeni aktuarowa jeho jenož tak njepušći. Rady z nim bjesadowaše a też dźensa započa rozmołwu ze swojim měšanym wašnjom.

Bórzy rjekny něšto češki a zasy porjeńši swoje słowa z němskim dodawkom abo wuswětlenjom.

Prašeše so domjaceho wučerja, hač je też toho krasneho dnja wužił, powědaše jemu, hdźe bě so z Lótku překhodźowała, kak rjenje je w parku. Njezaby też přispomnić, kajki zaćišć bě wša ta krasnosć na dźowku sčiniła: „Sie war hin vor Bewunderung!“ doda.

„Ale što, to je hakle jutrownik! Kajka hakle budźe meja,“ přida Lótka.

Vavřena ze sobu torhny.

„Njewěm, što je tym knjezam do hłowy stupiło! Prěnjeje meje! Kajka to bywaše radosć! Diese Majales!“

„A njebudźa lětsa zaso, knjez Vavřena? wopraša so Lotty.

„Kak bychu byłe! Hdyž njesmědźachu loni być, lětsa jich zaso njedowola,“ wotmołwi mać.

„Ale snadź tola budźa!“ rjekny filosof z wěstosću.

„Ach!“ zdychny Lotty zbožownje, hladajo z prašenjom na młodeho filosofa.

„To by tež měło być! Wote wšeho spočatka, zo tu filosofija bě, běchu kóždeho lěta. Es ist ihr Vorrecht!“

„Ach, hdy bychu byłe!“ wospjetowa dźowčička a zahlada so soniwje do prózdna ze swojimaj šěroko wotewrěnymaj wóčkomaj, kaž by tam widźała wšě radosće tuteje studentskeje swjatočnosće.

„Dajće sej prócu, knjez Vavřena, zo bychu so majales knjezam filosofam dowoliłe!“

„Tež na to myslu, miłosćiwa knjeni“ — a wusmja so.

Hdyž so potom rozžohnowaše, płaćeše jeho poslědni pohlad pilnej Leńcy. Wona to derje pytny a wutroba jej wjesele zapukota.

„Ach, nětko so dopominam, mama, štož je mi dźens rano listownych Mina wo knjezu Vavřenu prajiła“, zawoła žiwje Lotty.

„Što pak?“

„Zo by pječa knjez Vavřena rjany a pěkny pachoł był, zo, hdy by tak stolz njebył, so könnte man ihn ausstehen“ —

„O, to je zawisć a Eifersucht.“

A mać pohladny wuznamnje na dźowku.

II.

Frybort pisaše, šmóraše, porjedźeše, přemysleše a znowa pisaše. Bě so tak ponóril do swojeho dźěła, zo njesłyšeše ani hołka ani šuma, kiž so dobywaše z wotewrěnym woknom z podłubjow a torhojšća do jeho jstwički. Ta jstwa bě prawe studentske wobydlenje, njewulka, bjez debjenkow a z pěknej domjacej nadobu. Štyri łoža a čorna lódka při kóždem stojaca, zaběrachu najwjacy městna. Nimo toho tu běštej wjetšej blidźe, a mjeńše, za kotrymž Frybort pisaše a zady při sćěnje polcy na knihi. Na sćěnje wisaštej w brunych ramach kolorowanej mjedźorysćinje po francózskimaj originalomaj, mjez nimaj kitara na zelenem bantu.

Runje bě sej Frybort ćiše přečitał swój hižo na čisto přepisany wudźěłk, hdyž bě w prěnjej jstwě słyšeć měrny hłós knježny Elis, kotrejž duty bas wotmołwješe.

Frybort złoži listno, skhowa je spěšnje do swojeho blidka; zastupi młody muž, dołheje, trochu horbateje postawy. Ta njerunosć njebě přinarodźeny brach, ale sćěhwk stajneho shorbnjeneho sydanja a njeruneho khodźenje.

„Ach, witam će, Špina, hdźe pak stajnje tčiš?“

„W parku sym był,“ a posadźi so na lódku. Wućeže potom z wulkeho blida kus khlěba a poča z wulkim požadom do njeho kusać.

Frybort hladaše mjelčo na swojeho towaŕša. kiž lědma zo bě trochu pojědł, hižo zaso za knihu hrabaše a do pilneho čitanja sa ponóri. Jeho wobličo bě na bruń barby, čoło nizke, nós njerjany a předewšim jemu so njehodźachu wulke, njerune zuby z kotrychž dwaj prědnjej běštej skoro z huby widźeć.

„Špina!“ započa po khwilcy Hanak.

„Studuju,“ wotby jeho rozmjerzanje towaŕš, ale

njetraješe to ani pjeć minutow, a hižo lećeše kniha do kuta a student wuskoči.

„K čertej ze wšej filosofiju!“

„Što so rokoćiš?“

„A štó by so smjał? Drěju so kaž kóń a dóstanu skónčnje tu někajku „primu“ a na wšón kónc — dyrbju tola do klóštra! Ja tón frater njebudu, ně a ně!“ a rozhorjeny přeńdźe něštokróć tu njewulku rumnosć.

„Što pak je ći zrazom do hłowy zalězło? Pój ke mni, pachole, pój, tu so stup.“

„Daj mi być!“

„Njećeknješ mi — přiznaj so, ty sy zalubowany!“ Brune lico njenazhoniteho, prostodušneho filosofa so zabarbi do ćěmna. Bě we wuzkosćach.

„Štó je ći to prajił? Štó — ći —“

Ale hłós a wuraz wobliča jeho njepřeswědčowaštej.

„Tak so mi wuznaj, towaršo!“

„Wostaj mje na pokoj! Tebi to dowěrić!“

Tak zasakle by nihdy dobry Špina njewotmołwjał. Wotwobroći so a sydźe so zaso na lódku.

Frybort widźeše, zo je podražnjeny, a tohodla přesta. Po khwilcy sej wza kłobuk a so wopraša:

„Njewěš, je-li Mańka w klamach, abo sama knjeni domjaca?“

„Njewěm, zabruča Špina z nahłubšim a přez wobličo mihny so jemu zaso na bruń sćin.

Frybort přešedši přeze jstu knježny Elis, kiž nětko w kuchini něšto přihotowaše, wuńdźe won a wosta stejo nad wuzkimi, točatymi skhodami, nad kotrymiž bě so hižo ćmička rozłožiła.

Tu sej deleka w khěži wjesele spěwaše přijomny holči hłós a hnydom na to běchu na skhodach słyšeć spěšne, drobne kročałki. Frybort zestupiwši něšto niže wosta stejo, rozćeže wobě rucy, tak zo puć zastupi. A

hižo narazy na njeho horje khwatace holičo, złóhka wukřik bě słyšec po ćmě.

„Mańka, to sym ja.“

„Ah, pušćće mje, mać je w klamach —“

„A mój smój tu, a njewidźa, njesłyša naju —“

„Dam wam tón kwěćel fijałkow, pušćiće-li mje. Njesu sej je do škleńčki, ale hdyž sće tak lózy, wupłaću so.“

„To haj, pěknje prošu —“

„Tu maće. Ale —“ womjelkny w jeho wobjeću.

„To za te róžički —“ a wokoši ju horco na skróń a rozpyrjene, mjehke ličko. Młódne holičo so přesta na wokomik wobarać, ale potom wutorhnywši so jemu z wobjeća bě z někotrymi skokami nad skhodami. Wóčcy a wobličo so pyrjachu, włosy nad čistym, rjanym čołom běchu rozcybane.

„Mańka, pońdźeće so překhodźować!“ šeptaše rozwohnjeny młódźenc.

„Hněwam so —“

„Na hrodźišća abo do parka?“

„Do parka —“ a hižo bě so jemu z wočow zhubiłá. Spěšnje skoči do jstwički, kotraž bě pódla bydlenja knježny Elis. Krew bě so Frybortej rozhrěła, wuńdźe won, dźeržo wonjaty kwěćel w rucy. Na prawu ruku wot khěžnych duri běchu krupańske klamy, hdźež Mańka popoldnju předawaše. Nětko bě tam domjaca knjeni sama, mać, dawši dźowcy dowol, zo by sej šła z přećelku na překhodźowanku. Frybort dźěše nimo a postrowi z česćownosću mać swojeje Mańki.

„Ale knjez Fryborto!“

Wosta stejo.

„Što pak to je, wy sće wšón běły! a powažna, njewulka měšćanka pokazowaše na filosofowu hrudź, hdźež bě ćmowy kabat zaběleny.

„Ah, to je někak wot sćěny — dźakuju so.“

„Tak, z wutrobu sće so k sćěnje tłóčił?“

„To je kabat tak wisał“ a smějo so rozžohnowaše ze starušku, kiž někak z njedowěru na njeho hladaše.

„Sym zabył, zo je Mańka w klamach róža z muku posypana, zo ma włosy kaž napudrowane“, pomysli sej wjesele filosof a nastaji so do hrodowskeje zahrody.

* * *

W studentskej jstwičcy swěćeše so na jednom blidźe lampa; na mjeńšom, za kotrymž sedźeše čitajo Vavřena, płaješe swěčka. Špina, njerozhotowany, ležeše znak naćehnjeny přez lódku a njewotpósłane łožo w šěrem kuće a kurješe z dołheje trubki. Jeho woči běštej złoženej do prózdna.

We jstwičcy bě ćicho, jenož druhdy zaklinkny łžica wo taleŕ. Zelenka wječerješe — sadowu muku, přikusowaše skibku khlěba, třeću to a poslědnju. Měješe dźěn kruće wuličene, kelko khlěba sej móžeše popřeć rano, připołdnju a wječor. Bě dźěn skoro jenož wot njeho žiwy. Runje bě so z hodźiny mučny a hłódny wróćił; a słodźeše jemu derje. Lědma bě po jědźi a khlěb z blida wotnjesł, hižo so přimaše tón blědy, suchuški młodźenc knihi a studowaše abo „drěješe“ kaž by Frybort prajił.

Leńčiny „Almanach“ wulcy zajimaše Vavřenu, kaž so zdaše. Sedźeše hižo khětru khwilu při knižcy a tola njebě dotal ani přenjeje strony přečitał. Zamysleny hladaše na wjazbu, hdźež bě na zežołtłej žno papjerje ze šwabachom napisane:

„Und weh dem Lande, dessen Söhue
frech verachten Heimatstöne
und heimatlichen Sagenkreis!“

Trochu niže z kulojtym łaćonskim pismom:

Želnosć nad hinjacej wótčinu je najbolostniša.

Myslimir.

Nad tutymi rjadkami bě móžno rozpominać. Leńčiny wuj, farař, bě dźěn je napisał, a bě so tu ze swojim wótčinskim mjenom podpisał.

Kak drje bě tutón muž lubował swoju wótčinu, kiž bě žiwy za ćichim, za horami, kak bě so wo nju strachował, kajke bě měł nadźije, hač bě skónčnje snadź zjebany we swojich přećach a swojom wočakowanju w khwili zrudneje tyšnosće mysli tute bjeznadźějne słowa napisał! Hač su z wurazom nakhwilneho rozpołoženja mysle, abo ćežeše jeho ta myslička, zo narod zahinje, hač do poslědnjeho jeho wokomika žiwjenja? Abo wobsahuja zrudnu wěrnosć?

Ně, ně, tomu njewěrješe razny młodźenc. Bywaše hórje, čorniše mróčele so sćahowachu, a tola njebě narod zahinył! Ćma narodneje małomyslnosće so torha, jasne pruhi tu so předobywaju, tam nazdala so mihotaju. Swětło bliže, swětło bliže!

A zaso pohladny na tute zrudne napisane słowa. Widźeše před sobu powažneho, šěrowłósneho duchowneho, sedźaceho w khłódnej farskej zahrodźe pod hałuzatej lipu pódla młódneho holiča. Wona čita z knihi, wón posłucha z napjećom, tu a tam přidawa někajke słowičko jako wujasnjenje a skónčnje so rozpowěda.

A wona posłucha, hladajo na starca, kaž bě dźensa na njeho posłuchała z błyšćatym, włóžnym wóčkom. List so wobroći a zakry wjazbu.

„Pindar a Korina“.

Wubudźeny ze swojeho sonjenja, započa Vavřena čitać powědančko, kotrež wopřijeješe cyły almanach.

„Kaž so zernička na ranju a wječornica na zapadźe so błyšći, tak błyšćeštej so jónu tutej mjenje na grekskej wobłozy.

Tanagra bě spłodźiła Korinu a Theby Pindara.“

Ale hižo w tutom zawodźe słódkobólneho, z njewšědnej lubosću połneho powědančka bu myleny přez

Fryborta, kiž zastupi do ćicheje jstwički wjesołu pěsničku sej hwizdajo.

„Sy čitał, Vavřena?"

„Haj, něšto sym porjedźił a něšto zkrótšił."

„Derje, A ty ničo njewidźiš? Hlej tu rjanu kwětku!"

„Rjana."

„O, žadny to dar! Přiwóń sej!"

„Chcu čitać."

„Zelenka, pohladaj ty!"

„Prošu će, studuju."

„Tak ty, Špina, přiwóń sej a wustrowiš so ze swojeho mjerzanja. Pohladaj, kak je rjana, je wot Maŕki."

Špina bě so hižo wobroćił a so pozběhnył, ale hnydom zaso spadźe do poslešćow a wobroćiwši hłowu, zabórča něšto, čemuž njebe rozumić.

„I zo by was, wy drějerjo, wy knihižračcy!" a stajiwši kwěćelk do małeje škłeńčki, kotruž bě sobu přinjesł, wuskoči na lódku a hrabny kitaru ze sćěny.

Zelenka zasłyšawši zwuki naładźenych trunow, zatykowaše sej z woběmaj rukomaj wuši a skhili so niže ke knizy.

Połne akordy zaklinčachu a hnydom na to zaspěwa Frybort, na łožu sedźo, ze sylnym, klinčatym baritónom:

Hdyž sym swoju Maŕku
dopřewodźał domoj —

Zelenka zhladny ze zadwělowanjem a prošo k spěwacemu towaŕšej a bórčeše swoje wuknjenje poł wótře.

Ale Frybort njedźiwaše na to a kitaru měješe na banće zawěšenu, pinkaše dale a spěwaše wo tom, kaž bě swoju Maŕku domoj dopřewodźał.

III.

Njedźelu zahe rano, hdyž Špina hišće spaše a Zelenka hižo piinje we łožu studowaše, sydźe so Vavřena z Frybortom k małemu blidku, hdźež lisćinu, kotruž

bě njedawno Hanak napisał a Vavřena porjedźił, znowa čitaštej a wo njej wuradźowaštej. Powědaštaj ćicho, šeptajo, tak zo jimaj njebě ničo rozumić; k tomu bě Zelenka tak do swojeho studija ponórjeny, zo towańšow tajomnje wuradźowaceju ani kedźbu njeměješe.

„Dyrbi to być, bychu so nam smjeli!“ dodawaše Frybort.

„Fysikowje su z nami přezjedni.“

Pruhi złoteho swětla so dobywachu do jstwy wozjewjejo krasnu njedźelu a swjatočnje zazwonichu z tachantskeje cyrkwje zwony, kotrychž khutny, přijomny hłós so rozlěhaše po čistem, jasnem powětru. Bórzy potom zazwoni tež z wótrym hłosom zwónčk z gymnasijneho twarjenja. Lědma zo bě zazwonił, staji so Vavřena, hižo dospołnje zhotowany, kłobuk a wza do ruki kij, kiž bě z priwilegijom wšěch filosofow, a khwataše z domu.

„Što pak je to?“ wopraša sa knježna Elis, hdyž běchu druzy přišli do jeje jstwički posnědać; „knjez Vavřena je tak spěšnje wotešoł a njeje ani na snědań čakał —“

„Snadź so překhodźuje, zo by tajkeho krasneho rana wužił,“ wotmołwi Frybort.

Borzy dźěchu tež woni.

Bě wokoło dźewjećich. We wulkem salu kolegija běchu so zešli filosofowje wobeju lětnikow na exhortu.

Bě jich přez tři sta. W rumnej sali to bórčeše a šumješe ze šepotanjom tu ćiššim, tu wotřišim. Rěčachu němscy, čěscy. Dźensa bě tu njewšědne žiwjenje, a skoro wšitcy so rozrěčowachu wo samsnem předmjeće. Štó wě, štó bě to započał, štó bě tu škru mjez nich ćisnył; ale woheń bě so zapopadnył. Wšak so to skoro rozumješe samo wot so. Bě kónc jutrownika a bližeše so přeni dźeń měsaca meje, kotryž bywaše hewak tak rozwólny a wjesoły. Tutoho dnja swjećachu filosofowje

wot starych časow sem po starodawnem wašnju a skoro hižo swojom priwilegiju „majales“, mejski swjedźeń, na kotryž so nic jenož woni a holiča, ale tež zbytne město cyłe lěto wjeseleše.

Před dwěmaj lětomaj bě wšak hradecki biskopski komisař tutón swjedźeń zakazał w mjenje biskopa hradeckeho. Lětsa měješe to być třeći raz, zo so měješe dźeń prěnjeje meje minyć bjez hołka, hudźby a šumneho wjesela. Wo tom nětko synowje Musow žiwje radu składowachu.

Wokoło Fryborta, při woknje napřećo durjam stojaceho, bě so jich najwjacy nahromadźiło a tam so najžiwišo wuradźowaše. Durje so wotewrěchu a do sala zastupi Vavřena. Wuhladawši swojeho přećela, hnydom so k njemu nastaji. Zo by so njetrjebał tłóčić, da so runy puć přez wustupk wokoło profesorskeje katedry, při kotrejž nahle wosta stejo. Skhili so, wza, kaž překwapjeny, listno papjery tam ležace, a započa je mjelčo čitać.

„Hlejće, što je tam Vavřena namakał!“

„Što to maš?“ wołachu hłosy.

„Je to wam —“

Přemnozy so tłóčachu ke katedrje.

„Pokaž, pokaž!“ wołachu wótře.

„Čitaj to!“ křičachu druzy.

„Ćicho!“ zwoła Frybort, „Vavřena to budźe čitać.“

Filosofowje womjelknychu a Vavřena, stojo za katedru, započa z jasnym, zwučnym hłosom čitać namołwjenje wšěm posłucharjam filosofskeje wučeŕnje, w kotremž njeznaty pisař spominaše na starodawne wašnje a priwilegije mejskeho swjedźenja. Sławješe je znowa ze žiwymi barbami, zo by kóždy na jich krasu so dopomnił, powołaše so na česć a reputaciju studentow a skónčnje jich namołwješe, zo bychu jednomyslnje a w přezjednosći, njedajo so z ničim zatrašić, „ma-

jales“ jako hewak swjatočnje swjećili, stare priwilegium tak wobnowili a česć starosławneje filosofije tak wobkhowali. Sylne wołanje khwalby a přihłosowanja klinčeše po rumnej sali. Lědma bě Vavřena z katedry mjez towařšow zestupił, stupi do sale profesor nabožiny, dołhi, suchi piarista. Jeho wobličo bě khutne, krute; jeho małej wótrej wóčcy hnydom widźeštej njewšědne žiwjenje a pohnuće.

Posadźiwši so wućeže ze swojich pismow lisćinu, a hdyž bě tuto rozewrěł, wozjewi ze swojim jednotwarnym, ćeńkim hłosom, zo, prjedy hač exhortu započnje, přečita knjezam přípis biskopskeje kancelarije. Ćěmne bórbotanje bě zady słyšeć jako hlós bližaceho so njewjedra. Profesor započa lisćinu čitać a summa wšeho běše, zo biskop zaso zakazuje wšelke z hołkom swjećenje prěnjeho dnja měsaca meje, a znowa złoži so doraz na zakaz, kotryž bě so hižo prjedy wudał.

Prjedy hač bě profesor dočitał, wudyri njewočakowane njewjedro. Howrjenje, sykot, suwanje z pódušemi, mjerzate a napřećiwne hłosy, klepot kijow wo ławki, to wšo napjelni sal z helskej haru, tak zo profesorowy hłós w tutom hołku so zhubješe jako wołanje kapitana na zběžkařskej łódźi při howrjenju wichora.

Womjelkny, ale jako bě so hara někak zlehnyła, započa znowa čitać. Lědma bě započał, nowa hara. Blědy z hněwom stany a přeměri z rozhorjenymaj wóčkomaj rjady njespokojenych studentow, chcyše wospjet k nim porěčeć. Ale hdyž ani tu nichtón na njeho njesłyšeše, zebra swoje papjery a rozhorjeny nad tutej pohanu z khwatkom woteńdźe.

Ze sala wšak dotal klinčachu rozhněwane hłosy a ze wšeho hołka a tołka klinčeše hrimotate „Majales! Majales!“

Na filosofiske kemše, kotrež běchu w dźewjećich, khodźeše wjele ludźi. Dźensa při tom krasnem njedźel-

nem ranju bě so zahe před započatkom božich słužbow wosebje wulka syła zhromadźiła. Rjenje so pisanješe we ławkach z barbnymi drastami knjenjow a holičow, kotrež najhorliwišo na dźewjate „filosofske“ khodźachu. Postajena hodźina bě so dawno minyła, a tola posłucharjo hišće njepřikhadźachu. Zwóńk wuńdźe něštokróć z kapały před wołtař, hladajo k hłownym durjam, tola filosofija njepřikhadźeše.

Hižo bě swěčki na hłownem wołtarju zaswěćił, hižo so khwilu swěćachu — tu hakle bě słyšeć ćěmny hołk a hnydom na to so walachu črjódy studentow z hłownymi a pobočnymi durjemi do cyrkwje.

Někotražkuli knježna zběhny hłowu, zo by snadź wšěch, snadź tež jenož někoho wohladała. Hewak by ju hnydom zaso pobožnje ke knizy skłoniła; ale dźensa hladachu wšě so dźiwajo na walace so syły.

Hdźe bě zwučeny porjadk a postup? Što bě so stało. Běchu přikhwatali kaž črjóda w njeporjadku, nic w rjadach; a kaž běchu přišli, tak so stupichu abo zesydachu. A hlej, kak tu a tam hłowy dohromady tykaju, šepotaju, kak wuznamnje na sebje hladaju! Bě po prjedawšom měrje a tón njepokoj njemóžeše so ani w měrnej cyrkwi sćišić.

Wšitcy so hišće bóle dźiwachu, hdyž k wołtarjej njestupaše, kaž přecy, profesor nabožiny, ale druhi duchowny z kolegijnych bratrow.

A hdyž bě po mši, njerozkhadźowachu so filosofowje kaž hewak, ale wostawachu stejo před kolegijom abo wotkhadźachu w njewšědnje sylnych črjódkach wo něčom žiwje wuradźujo. Najwjetša šwita bě wokoło Fryborta a Vavřeny. — Wo tom wšom žiwje powědaštej knjeni Roubinkowa z dźowku, hdyž běštej so domoj nawróćiłoj. Knjez aktuar dokónčujo swoju toaletu — hotowaše dźěn so na wulku, na kotruž njedźelu khodźeše — posłuchaše, bjez toho zo by so někak dźi-

wał abo žiwišo so wo to zajimał. Zcyła, jeho trochu blěde, mało wuznačne wobličo wobkhowaše stajnje měrny napohlad, kajkiž derje přistoji zastojnikej, zo by česćownosć wubudźał, a nichtón njebě to bjezdźakne, kaž z wóska wobličo widźał pohnute.

Mjez tym zo mandźelska a dźowka na přemoh žiwje powědaštej, stoješe před hladadłom, přimajo na běłe naškrobjene rubiško, ćěsnje wokoło šije do sekle zwjazane, hładźeše sej włosy do skrónjow sčesane.

A hdyž Leńka powědaše, kak běchu ći filosofowje w njeměrje so do cyrkwje nawalili, wobroći so změrom a rjekny suše: „Leńka, Aróna!“

Leńka, kiž bě za sebje a za wuja pilnje posłuchała, wotskoči k drastnikej, z wotkel přinjese ćmowomódry frak, kotryž pomałku a poważnje, jako by někajku ważnu lisćinu podpisował, na so woblekaše. Knjez Roubinek bě dźěn jara zlutniwy a porjadny čłowjek. Kaž dawaše knjez hrabja swojim konjom wšelakore mjena, tak knjez aktuar swojim kabatam a frakam, z kotrychž woblekaše jedyn po druhem, nic připadnje a lubowólnje, ale po wěstem porjadku a kaž sej to čas žadaše.

Dźensa bě na „Aróna“ dóšło, kotryž měješe tohodla tuto mjeno, zo bě knjez Roubinek sukno wot žida Aróna kupił. Wyše Aróna měješe hišće „Abrahama“, kabat to poprjancoweje barby, kotryž bě hižo hotowy a něšto mało wobnošeny wot žida Abrahama kupił. Nic jenož židowske, tež křesćanske mjena mějachu dźěle jeho drastnicy.

Hdyž bywaše swjateje Marije, woblekaše so stajnje šěromódre kolhowy, kotrež běchu we swójbje a dale nimo khěže znate pod mjenom „marianske“. Wšitko měješe swój čas, wšo khodźeše po wěstem a njepřeměnjomnem porjadku kaž na grotach.

Hdyž hižo měješe Aróna na sebi, staji so swětły kastorowy kłobuk a da so na puć.

Prjedy hač z duri wustupi, wokoši zymnje a poważnje swoju mandźelsku. Potom ta njewulka, sucha, kaž z woprostnjenym mèrom napušćena wosoba powažneho zastojnika so zhubi.

A nětko hakle so žónskimaj jazyčkaj rozwjazaštej.

„Jenož sej myslće, mama, knjez Vavřena njeje so po namaj ani wobroćił ani pohladnył!“

„Bě kaž wšitcy. Ale snano popołdnju přińdźe a potom dyrbi namaj wšo rozpowědać! Aber alles! —“

* * *

Běchu z wulkim zwonom wotzwonili, połdnjo bě so minyło.

Runje k na poł jednej, kaž přecy, běchu pola Roubinkec po wobjedźe. Fryck skoči won, něhdźe do zahrodki; Leńka bě ze słužobnej sudobjo zwunosyła a sydźe so do přenjeje jstwy. Njedźelske popołdnjo bě ji najlubši čas. Hdyž wuj z ćetu a Lótku w zadnjej jstwě sedźachu, móžeše wona w přenjej swobodnje po swojej woli jednać. Tu wućeže z lódki někajku knižku po njeboh wuju a sydnywši so k woknu, abo w lěće do zahrodki, a čitaše, a to horliwje a z cyłej dušu; druhdy so při tom zamysli, poddawajo so rozpominanju a lubym spominkam. Tu so čuješe najswobodnišo. W tom času sydaše wuj Roubinek, swleknywši Aróna, w mjehkej pohodnej lěnjošcy při blidźe. Lótka přinjese nanej natykanu dołhu sadrowcowu trubku a woheń a nank z požadom bafaše. Njekurješe dźěn nihdy, khiba njedźelu popołdnju po wobjedźe a na wječor. A hdyž bě so tobak w běłej hłóẃčcy do modrošěreho dyma rozpłunył, wuklepa powažnje trubku a potom pisaše najbóle někajki list. Druhich dnjow tomu njewěnowaše. Mjez tym zo bě sej Lótka něhdźe k přećelcy skočiła a mama při blidźe zbožownje podrěmowaše, „zestajowaše“ knjez aktuar list. Wšo derje a kaž so słuša pře-

mysli, prjedy hač to napisa; za to ničo njeporjedźeše a jeho sady běchu wurunane a wuhładkowane, zo bě radosć posłuchać. Wězo traješe to druhdy něšto njedźeli, prjedy hač list dokónči. Njeměješe do spěcha a listowanje knjeza Roubinka njebě wulke. Hdyž bě něšto napisał, zbudźi swoju mandźelsku, kotrejž potom wótře čitaše swoje periody, poważne a ćežkopadne jako wobrónjency.

Tak so minješe kóžda njedźela.

Trochu pozdźišo přikhadźeše potom knjez listowny pak sam, abo ze žonu a nasta „zabawa“.

Na sćěnje napřećo Roubinkowej lěnjošcy wisaše stary wobraz w starem wurězanem wobłuku. Tutón wobraz ličeše jeho mějićel mjez najžadniše w cyłem měsće, haj jónu, hdyž bě so nad swoje wašnje rozwohnił, rjekny trochu žiwišo:

„Njech něchtón tajki wobraz pyta! W cyłem čěskem kralestwje jeho njenamaka!“

A njebě dźiwa: wobraz předstaješe suroweho krala Herodesa, kiž bě njesmilnje betlehemske dźěćatka morić dał. Bě tu jenož jeho hłowa namołowana, tola tak domyslnje, zo bě móžno cyły tón krwawny skutk z njej wučitać.

Wězo dyrbješe wobkedźbowar bliže přistupić a tu potom wuhlada, zo je cyła hłowa wuměłscy zestajana ze samych dźěsćowskich ćěłow, tak zo tworjachu ćěła běłych dźěći čoło a wobličo same, ćěła čornych pak dźěći słužachu za brodu a włosy. Widźomnje bě za tamnoho časa wjele čornuchow w měsće Betlehemje.

Na tón wutwor daše sej potajkom knjez aktuar njemało być, a njebě płaćizny, za kotruž by jón předał.

Hdyž by sedźo kurił, běštej woči na wobraz zloženej, a hladaše na njón dale, hdyž z mandźelskej bjesadowaše. Samo hdyž by knjez listowny abo něchtón druhi přišoł, njehladaše jemu do woči, ale na suroweho krala Herodesa.

Snadź bě tomu hižo tak zwuknył, abo njemožeše so do syteje wole na to wuměłske dźěło nahladać.

Knjez Roubinek bě na swoje zastojnistwo z nimo měry bohatym čłowjekom. To zamóženje njebě jemu přinjesła jeho mandźelska, z kotrejž bě so woženił z hołeje přikhilnosće a skerje hišće tohodla, zo bě strowje rozmyslał wo jeje dobrych samownosćach, wosebje wo jeje hospodarskej wobdarjenosći. Njebě dźěn derje sej myslić, zo bě knjez aktuar za swoje młode lěta był někak wohniwy a rozžahły. Dočyła so njepřeměnješe. Jeho rowjenkowje wobkrućachu, zo měješe před lětami samsny napohlad kaž nětko. Njech je tomu kažkuli, wěste je, zo bě swoje zamóženje namrěł po starem wuju połkowniku, kiž bě sej swoje bohatstwo nahromadźił za čas Napoleonskich wójnow.

Tež dźensnišeho njedźelskeho popołdnja, hdyž bě knjeni Roubinkowa sameje njewěstoty a wćipnosće dla zabyła sej měrnje zdrěmnyć, pisaše jeje mandźelski cyle změrom kaž hewak list, a to swojemu towaršej a přećelej knjezej aktuarej na hrodźe a knježstwu rychmburskem. Rozumi so samo wot so, zo pisaše němski, nic snadź zo by swoju maćeřnu rěč zacpiwał, ale dokelž bě tomu zwuknył a dokelž móžeše so w němskej rěči w pismje jadriwišo a trjechnišo wujadrić. Knjez aktuar njebě njepřećel swojeje narodnosće, ale tež nic přećel. Z jednym słowom, bě prawy, cyły zastojnik, podwólny miłosćiwemu knježstwu, kiž hladaše na stary, zwučeny porjadk a wšě nowoty z duše hidźeše. Tola po někotrych jeho wuprajenjach by so mohło sudźić, zo je so pozběhnył k mnohim lěpšim nahladam wo stawiznach, kotrež so khětro dźělachu wot běžnych. Tak njeměješe Žižku za rubježnika a suroweho mordarja, kaž tehdom z wulkeho dźěla hišće měnjachu. Jeho słowo bě: „Žižka a kejžor Józef, to běštaj Čechaj!“ A hdyž listowny z hłowu kiwaše, doda: „A ta naša

cyrkeẃ, ta je po nimaj na dopomnjeńku." Ze stawiznopisa jenož tole wuzběhowaše, tak zo so zdaše, kaž njeby druhich wosobnosći ze stawiznow znał abo znać chcył.

Žižka a kejžor Józef, nad njeju pak kral Herodes, ći běchu z jeho lubuškami, hač runjež njebě čas žiwjenja so šěršo wo nich rozpowědał, hač kaž je so spomniło.

Tak bě dźensa hižo nadpis napisał a dokónčowaše prěnju periodu swojeho lista, hdyž Lótka spěšnje do jstwy přikhwatawši při mama stejo wosta. Nječakajo ani na jeje namołwjenje, započa po swojom wašnju a ze swojej rěču, štož bě pola přećelki zhoniła. Podobnych powěsći, domysleńkow a wšelakorych wusudkow bě cyłe město połne.

Wšak so njebě zatajiło, zo běchu knježa filosofowje dźensnišeho ranja w kolegiju tajku revoluciju sčinili, zo bě profesor nuzowany był sal wopušćić ani exhortu njezapočawši.

Knjenje a holiča a wjetši dźěl měšćanstwa bě na stronje studentow, jenož wosebniši a starši ludźo wjerćachu powažliwje z hłowy; měnjachu, zo je to hrube ranjenje, a zo nikak njeje móžno, tajkele jednanje skhwałować.

„Z toho budźe wusłyšowanjow a khostanjow!" měnješe knjeni Roubinkowa.

„To je knjez Vavřena tež w tom!" pozdychny Lotty.

„Ale što jim tajku njewinowatu radosć kaža —"

„O, to lětsa majales zaso njebudźa. A ja sym so tak wjeseliła! pozdychny knježnička a jeje rjanej wóčcy so zrudnje wobroćištej po nowej nalětnjej drasće, kotraž bě wosebje na majales přihotowana a w kuće na łožu ležeše. Mjez tym bu čitaca Leńka zmylena. Hdyž so durje ćiše wotewěchu, zaklepny knihu a bě lubje překwapjena kaž wóndano.

Vavřena mjelčo postrowiwši přistupi k njej a rjekny z ćichim hłosom:

„Su tam?“ a pokaza na zadnju jstwu.

„Wšitcy —“

Tu rozpiny kabat a wućeže hibićiwje z kapsy na wutrobnje knižku a poda ju Leńcy:

„Něšto khutneho. Přenjeje meje wam přinjesu něšto luboznišeho a zabawnišeho,“ wusmja so.

Leńka pohladny mjez tym na titul.

„Chceće filosofka być,“ wopraša so Vavřena ćiše.

Holčo so začeŕwjeni.

„Jenož z wašej pomocu.“

Wón jej stłóči z khwatkom ruku a zaklepawši zastupi do druheje jstwy. Leńka bě we zbožownem rozbudźenju. Zasłyša drje lohki, radostny wukřik Lótki, kiž by ju hewak mjerzał, ale dźensa! — Hladaše dotal na titul knižki:

MOSTEK

aneb sestávení skromných myšlenek o tom, na čem každému záležeti má.

Z mladého věku a pro mladý věk vydal M. F. Klácel.

MOSĆIK

abo zestajenje skromnych mysličkow wo tom, na čomž kóždemu ma zaležeć.

W młodosći a za młodźinu wudał M. F. Klácel.

Mjez tym zo Leńka łopjeno za łopjenom w nowej knizy pomału wobroćeše a bjezdźak hłubokemu rozpominanju so poddawaše, bě Vavřena we wohnju. Mać a dźowka prašeštej so na přemoh knjeza instruktora, kak bě so wona wosudna wěc dźensa rano stała.

Filosof wotmołwješe kaž móžeše a smědźeše a posměwk stupi na jeho rty, hdyž Lótka kaž by hłowčku

zrudnje wěšała a w koketnej sobuželnosći a strachowanju rjekny, zo budźe snadź tež knjez Vavřena kruće pokhostany.

„Jedyn za wšitkich, a wšitcy za jednoho —“

„A majales?“

„Njebudźa —“ wotmołwi mać a instruktor mjelčeše. Z tym wobkrućeše Lótcy tak njelubu a zrudnu wěrnosć. Tu pak so sta něšto njewšědneho.

Knjez aktuar, kiž sedźo na druhem kóncu jstwy do hłubokich rozmyslenjow ponórjeny nowu periodu hładkowaše nimajo kedźbu na to, štož so nazdala powědaše, położi trosku na blido, a złožiwši zymnej woči na krala Herodesa, porěča ze suchim, jednotwarnym hłosom:

„Knjez instruktoro, što ma to rěkać? Kajke njesłyšane nowoty so zawjeduja do tej' čěšćiny?“

„Z čim móžu wam posłužić, knjez aktuaro?“

„Du dźensa na wulke kemše a zetkam někajkeho knjeza studenta a tón zcyła přistojnje a z česćownosću, jenož štož je wěrno, zejma kłobuk a postrowi. Ale kak postrowi?!

„Dobré jitro přeji!“ — „Što to je?“

„Zcyła prawje, knjez aktuara. ‚Vinšuju‘, kaž so praji, je němske a ‚dobrýtro‘ (dobré jitro = dobre ranje) njeje po gramaticy.“

Powobroći so wot wobraza a z krutym pohladom změri khrobłeho filosofa. Hnydom na to wšak Roubinek złoži swojej woči zaso na krala Herodesa a rěčeše k Vavřenje:

„Tak je so stajnje prajiło a bě to derje. Stari a wysocy postajeni mužowje su tak rěčeli a ći su tomu tola tež rozumili. — Tež wěmy, što to je gramatika; Žižka a kejžor Józef, to běštaj taj najlěpšej Čechaj —“ a womjelkny. To płaćeše. Domjacy wučeř njewotmołwi.

Knjeni Roubinkowa zawjedźe nowu rěč a Vavřena

so směješe w duchu a dopjelnjujo: „a ta naša cyrkeẃ je po nimaj na dopomnjeńku,“ wuńdźe pytać Frycka.

Aktuar skhiliwši hłowu k troscy „kotrejež bě so zaso přimnył, njemóžeše dołho do pisanja přińć.

Lótka kładźeše zrudnje módru drastu do šěrokeho staroźitneho drastnika z wukładowanymi sćěnami.

Zrazom pozběhny papa hłowu a praješe wótře, na nikoho njehladaju:

„Tež tajki nowotaŕ a rebelant!“

Kaž so zda, bě na sadû zabył a mysleše hišće na domjaceho wučerja.

IV.

Njedźelny podawk we filosofskem kolegiju bě w měsće něšto njewšedneho, na dołhe časy njesłyšaneho. Wjele wo tom wšudźe powědachu a rozumowachu, što drje so nětko ze spjećiwšimi so studentami stanje. Wočakowachu, zo budźe hnydom na druhi dźeń podrobne wusłyšowanje, mnozy samo so strachowachu, zo dóstanu někotři z knjezow filosofow „consilium abeundi.“

Tola přećiwo wšemu wočakowanju bě wěc kaž wusnyła. Wězo profesor nabožiny njepřińdźe nazajtra do kolegija, ale mjez tym njebě so ničo stało.

„A hdybychu jim wšo wodali, tak je tola po swjedźenju.“

„Litomyšl swoje žiwe dny hižo njewohlada majales!“

„Haj, zawěsće; škoda!“

Bóle hač štó druhi bě so knježna Elis zestróžiła. Třepotaše ze strachom, wusłyšawši wo tom wšom hołku a porokujo a starostliwje hladaše na swojich studentow, wo kotrychž so kaž mać staraše. Zdobom ji dźěše wo česć wobydlenja. Daše sej njemało na to być, zo bě hižo sydomaštyrcyći posłucharjow filosofije pola njeje

bydliło, kotřiž bywachu na stajnosći mjez přenimi a wo kotrychž so jenož khwalbne słowa słyšachu. Mnozy z nich běchu hižo we wysokich zastojnistwach, mnozy běchu z duchownymi, a stajnje so k njej při składnosći mějachu, haj samo ji druhdy pisachu. A nětko bychu měli jeje studenća być pokhostani zjawneho spjećowanja dla?!

Póńdźelu rano, když běchu wšitcy wotešli, a jenož Vavřena bě tu zwostał, rjekny jemu wša na mysl poražena:

„Knjez Vavřena, cyłu nóc njejsym spała. Je to wěrno, štož je mi Řezničkowa prajiła?“

„Što pak?“

„Zo wy, knjez Vavřena, a knjez Frybort staj to wšo zawinyłoj?“

„Ale, knježna Elis, jenož so njestrachujće! Hołe błady —“

„Wšak sym sej mysliła, zo bě to ze zawisće na moje bydlenje; hnydom sym prajiła: Hdyž wšitcy, tak knjez Vavřena nic. Knjez Frybort drje ma na stajnosći wšě pryzle we hłowje, ale tole —“

„Wjele so powěda, ale mało je wěrno.“

„Sydomaštyrcyći filosofow —“ a hižo chcyše wukładować, kajcy studenća běchu pola njeje bydlili; tola čas khwataše a Vavřena wza kłobuk a woteńdźe.

* * *

We wobydlenju knježny Elis bě ćieho. hačrunjež so tu wjele skradźu přihotowaše. Zelenka bě žiwy kaž hewak a ničo jemu njewadźeše. W kolegiju bě při tej harje zady stał, njebě herjekał a měješe čiste swědomjo; jenož to jeho mjerzaše, zo běchu tež jeho wusłyšowali. Wuwučowaše kaž hewak, doma potom studowaše a jědźeše sadowu muku přikusujo wotměrjene skibki khlěba.

Špinowe njebjo bě dotal zamróčena a wokoło hłowy so jemu znošowachu huste mróčałki kura, kotryž cycaše z dołheje trubki. Nětko měješe nowe dźěło. Wućahnywši z drastnika dołhy čorny frak, namrěwk to po njeboh wuju fararju, kiž bě jón nosył za swoje studentske lěta, zamyslenje sej jón wobhladowaše, hdyž so jemu wostudźeše, a skoro wšědnje jón na khódbje z kiješkom klepaše a česaše.

Haj, nětko, při filosofiji, zaběraše so též z čestnym krawskim rjemjesłom.

„Špatny to student, kiž kóždu njedźelu njewušije za gróš nitkow!“ by jemu prajił njeboh wuj farań, hdyž Špina pola njeho na prózdninach přebywaše. Nětko tute słowa horliwje dopjelnješe, spytujo so w šiću a porjedźenju na fraku, tola njezamó jemu dodać prjedawšeho rjaneho napohlada, hačrunjež sej činješe wšo móžne dźěło. Čehodla so tak prócowaše, čehodla hladaše tak na swoju zwonkownosć tón młedy filosof, wo kotremž by so dotal mohło myslić, zo so khila skerje ke kyniskej šuli? Tuto tajomstwo khowaše hłuboko we wutrobje, tola knježna Elis hódaše — —

Něšto posłucharjow, mjez nimi Vavřena a Frybort, bu powołanych k rektorej, hdźež so měječhu njedawneje hary dla wuspowědać. Wšak bě rektor wozjewił, zo profesor nabožiny prjedy wučić njebudźe, dóniž so jemu njedostanje dosahaceho dosćčinjenja.

Tola prjedy hač bě so wšo skónčiło a dojednało, nasta poslědni dźeń měsaca jutrownika.

Vavřena dźěše pozdźe popołdnju z hodźiny. Hišće z duri druheje jstwy wołaše za nim knjeni Roubinkowa:

„Knjez Vavřena!“

Wróći so.

„Bjez mała bych zabyła. Prošu was, budźe-li muž přitomny, rěčće radšo němscy, abo znajmjeńša tak, kaž hewak, nic hochböhmisch. Te nowe słowa njerady słyši.

Er kann es nicht ausstehen. Mysli, zo je to wšo k lubu — te nowoty."

Vavřena so začeŕwjeni po cyłem wobliču a jenož so wusmjawši, hłuboko so pokłoni a woteńdźe njeprajiwši ani słowa. Njemóžeše, a hdyby něšto prajił, by to było něšto šćipateho.

Ale wšón hněw so jemu zhubi hižo na khódbje, hdźež zetka Leńku.

Bě we wobliču wša čeŕwjena a ličko so jej wujasni hišće bóle, hdyž bě wuhladała Vavřenu.

„Knježna Leńka, dyrbju wam něšto zdźělić", rjekny z khwatkom a wobhladnywši so kedźbliwje, skhili so k holiču, do kotrejež něšto pošepta. Hdyž bě hłowu zběhnyła, bě hižo prječ a jenož wothłós jeho spěšnych kročeli ržeše na skhodach a přez khódbu.

Wokomik stoješe ćiše, za nim hladajo, kaž by čakała na wuswětlenje. Kročele wšak doklinčachu. Wutorhnywši so z mysli, spěšnje so suny do jstwy, jako hdyž šwižna sorna sej poskoči a w ćmowej zeleni so zhubi.

A chcyše so ji woprawdźe skakać a juskać — —

* * *

Dóniž bě Špina měł fararja žiweho, běše derje. Podpjeraŕ wšak bě zemrěł a studentej, kiž njeměješe ani staršeju, ani přećelstwa, ani zamóženja, njezby khiba so po domach žiwić z wuwučowanjom. Runje bě so pozdźe popołdnju wróćił „z hodźiny" a hižo bjerješe do ruki trubku, zo by sej zapachał při knizy, tu zrazom wosta stojo při durjach jenož přizawrětych, kaž by tam přimjerznył. Ani za złoty by w tutej khwili njeprajił słowička.

Jeho woči hladaštej přez škałobu do jstwy knježny Elis, hdźež bě zrazom słyšeć jasny zwonjaty hłós, kiž bě filosofa tak zatrašił.

Wuhlada tam knježnu Mańku wot domjacych, młódnu kaž kwětku w ranišej rosy, z połnyma, wjesołymaj ličkomaj. Bě „jenož tak“, po domjacem wašnju zhotowana; běła falka, krótka suknja a nizke črijki jej wubjernje přistojachu.

„Sym sej jenož tróšku wotskočiła. Knježa filosofowje njejsu doma —“

„Su w hodźinach“, znapřećiwi knježna Elis, njewědźo zo bě so Špina wróćił.

„Njejsym wutrać mohła, myslach sej, zo to wy, knježna Elis, drje najlěpje wěsće —“

„Što je, Mańka?“

„Powěda so, zo budźa majales — ó, to by wjesela było!“

Wobkedźbowacy filosof widźeše, kak młódne holičo jako roswjeselene dźěćo z rukomaj zatleska, kak jemu wóčcy jenož tak hraještej — kajka bě rjana...!

Nětko by trjebał jenož wustupić, a składnosć, po kotrejž bě žedźił, bě so jemu sama poskićiła. Wšo by ji mohł rjec a jeje dźakownosće dobyć, tola nětko bě z nim runje tak kaž hewak. Njemóžeše so přewinyć. Rady, z wutroby rady by z njej porěčał, ale kak započeć? Bě wjesoła, žortniwa a tohodla so boješe, zo by jemu někak žortnje do rěči skočiła. Kelkokróć bě hižo stejo wostał, kelkokróć bě hižo takrjec hort wotwěrał, zo by z njej do rěče přišoł, tola stajnje bě wjaznył. Nětko by mohł rjenje započeć. Wona so prašeše, wón wustupi, wotmołwi. — Wutroba jemu pukotaše — Božo, wón ma jej stupić před wobličo, pohladnyć do teju swětłeju šibałskeju wóčkow. — Ale jónu to dyrbi tola być — hišće khwilku — hdyž knježna Elis wotmołwi.

„O, luba knježna Mańka, ći knježa filosofowje su tajku rebeliju naškarali, zo z toho ničo njebudźe —“

Špina wudychny, přimny za klinku, zo by wustupił,

ale tu so wotewrěchu durje druheje jstwy a spěšnje zastupi Frybort, tón zwažliwy, khrobły Frybort. — Bě po wšom! Spinje spadźe ruka. — Z tym wupjerakom njemóžeše so měrić, to sej njezwaži, wědźeše, zo njeby wobstał. Hóřkosć zawisće a žarliwosće so jemu rozla we wutrobje. Hišće stoješe zhibnjeny při durjach a dyrbješe na to hladać, kak bě so domjacych Mařka stróžiła a začeŕwjeniła z překwapjenjom.

Derje, zo dźeće, knjez Frybort —" a knježna Elis rjekny zkrótka, što sej Mařka přeje.

„Nimaju być, te sławne majalas, ale dokelž sej wy je přejeće, so postaram, zo budźa, a to tak wólne a wjesołe kaž w prjedawšich lětach —"

„To so pokaže, sće-li tak wšehomócny!"

Wo čo chcemoj so sadźić?"

„Přehrajeće-li, dam wam kwěćel kopřiwow —"

„A dobudu-li, kwěćelk fijałkow, kajki, kaž —" a wuznamnje womjelkny.

„Derje, potajkom kwěćelk —" skoči jemu Mařka spěšnje do rěče a pohladny spłóšiwje na knježnu Elis.

Spominka na hubičku, kotruž bě jej Frybort na skhodach wzał, wubudźi purpurny sćin woneje čeŕwjenje, kotraž tehdom jeje mjehke ličko pokry.

Špina bě kaž na ćeŕnjach. Ze wšeho ma wužitk tón Hanak — na što wšitko njepřińdźe. Žarliwemu filosofej bě nětko lubo, zo Mařka, zlóhka postrowiwši, ze jstwy wuběža.

Wonka bě dźěn słyšeć hłós knjenje domjaceje, kotraž wołaše Mařku domoj.

Hdyž Frybort bórzy na to do swojeje jstwički zastupi, narazy w durjach na Špinu, kiž něhdźe ćěrješe.

„Hdźe pak tak z khwatkom?"

Ale jenož njezrozumjomne zabórčenje dósta za wotmołwu.

* * *

Bě wječor nocy před swj. Filipom a Jakubom.

Přijomny wječor, tola bjezhwězdny. Za to na poličskich wyšinach, při strakowskich lěsach a koł' wokoło po cyłej krajinje, zawalacej so do šěreho tajomneho wodźěwa so zaswěćeše syła swětłych wohnjow. Młodźina a wotrostli khodźachu z města wužiwać přijomneho wječora a hladać na palenje khodojtow. Najwjetša syła bě so zhromadźiła na wyšinje při swjećatku swj. Prokopa, nad kotrymž młódne lisćo stareje hałuzateje lipy ćiše šumješe.

Njedaloko so paleše wulki woheń, wokoło kotrehož běhachu bujni čeladnicy, wołachu, palace khošće do wyše mjetachu. Na stajnosći so juskaše, a juski přewodźachu najwyše lěćace khošće a dešć škrow sapacy z tutych jednorych pokhodnjow.

Vavřena stoješe stronu, wotwobroćeny wot wohnja. Njebě so přidružił k swojim towářšam, kotrychž bě so tu zešla cyła šwita. Pytaše samotu.

Hladaše zamysleny k nedošinskemu haju, kiž we wječornych směrkach šěroko a tajomnje so čornješe. Na wyšinje wustupowaše z jeho ćmowych štomow běły knježi dwór, jako ćichi, wopušćeny hród, a w dolinje, hdźež dołhe sćiny šěreho haja njedosahachu, błyšćeše so jasna hładźina šěrokeho jězora Košiřa.

Stronu, za hajom, wšudźe na wyšinach, płajachu wohnje a mihotachu so swětleška.

Wječor, wohnje, swětlo a wołanje, wšo dopominaše Vavřenu na domiznu. Nimowólnje so zabłudźi w mysli do hólčich lět, hdyž bě budki na wyšinje twarił, je zapalował, přez woheń skakał, juskał. — Rój spominkow so jemu zabłyskny w duši runja sapacym škram.

„Njewěm, što z toho maju!“ praješe něchtón njedaloko.

„Ach, das gemeine Volk!“

Pózna po hłosu knjeni Roubinkowu a po dodawku knježnu Lótku. Njewobroćiwši so ani, zo jeho njebyštej póznałoj, woteńdźe a njerozmyslejo so, pušći so po mjezy, kotraž wjedźeše do polow. Damje so zdalištej. Hołk a křiki mjelknychu, hač běchu jenož hišće słabje wot nazdala słyšeć.

Vavřena so ponóri do mysličkov. Khłódźacy, cuni wětřik wěješe přez młode žita. Trawa, womačana z rosu, bě jako somot.

Tola nětko pod tym ćichim wječornym njebjom hižo njespominaše na domiznu. Napadny jemu, hdyby tak Leńka přišła k wohnju.

A započa basnić. Wumysli sej, kaž by te něžne holičo kročiło jemu po boku, rěčeše k njej, dowěrješe so jej ze swojimi mysličkami. Wona jemu wotmołwješe — z wěstosću, haj tak by zawěsće rěčała.

Tu załoži do někoho, kiž kročeše jemu napřećo, též hłowu wěšejo.

„Ach, Špina, ty sy to? Što tak —“

Towaŕš wšak přimny jeho nahle za ruku a khwilku hladaše Vavřenje mjez woči. Bě někak pohnuty, rozdrážnjeny.

„Towaŕšo!“ wurazy ze sebje. „Towaŕšo, ja so ći dyrbju! — Ale ně — ně!“

A prjedy hač bě so Vavřena nadźał, bě so Špina zhubił.

Wobhładnywši so wuhlada, kak po mjezy z wulkimi kročelemi khwata k městu.

V.

Črjódy ludźi běchu so rozešłe, wšón hołk bě so zlehnyt a woheń bě so dobał. Wokoło bě zaso nócna šěrina, přez kotruž při lěsach na wobzornych wyšinach hišće tu a tam so blyšćachu wohnje jako krwawne hwězdy. A kaž ćicha, włóžna nóc po swojej ćěri

stupaše, wša zawalena z ćmowym, powětrowym płašćom, hašeše so woheń po wohnju, dóniž po šěrokej dalokej krajinje njebě ani škrički. Herjekanje, spěw a juskanje bujnych pachołow womjelknychu a łajomna ćišina prěnjeje mejskeje nocy nastupi swoje knježstwo.

Dźiwokrasna, majestotna khwila wulkeho potajnstwa.

Njedobudźeš so do njeho, njedopřepytaš, ale čuješ, a kaž cyła stwórba woživja, wotuća, skhadźa a so wopłodnjuje, mjehči so ći wokoło wutroby a w mysli rodźi so sonow kaž róži, a rozumiš łutomu čistemu žiwjenju zeskhadźałeje rostliny, rozumiš cunjej rěči bórbotaceje rěčki w dolinje we sćinu młódnozelenych wólšow; potom wěš, čehodla třepoce młódna bukowina, na spadźe nad njej a čehodla ćeŕnjowa róža posyta ze sněhoběłym kćěwom.

Wabne sony so znošuja po ćmowem haju, nad kotrymž so zybola jasne hwězdy, znošuja so po zahrodach a dale do ćichich komorkow a jstwičkow, a wšudźe luty kćěw a młódnjenje, jako hdyž rosa so ćiše krjepi na wšo rosćace.

Tak so minje nóc, dóniž za ćmowym lěsom so zabłysknu raniše zerja, poselnicy młodeho mejskeho dnja. Z dolin a z mochowych łučin ćěkaju reje dźiwokrasnych wilow a lěsnych žónkow do ćmoweje hłubiny lěsa.

Na jasnem, wuwjedrjenem njebu zjewi so błyšćacy, třepotacy pruh swětła; sony ćěkaju, je dźeń, žiwjenje je nastało.

Na róžowych křidleškach lećachu sony z Leńčineje komorki.

Holičo wotućiwši hladaše před so, hišće w mocy lubozneho sona. Ale tu zhladnychu jeje woči na štomy před woknom w zahrodźe, a hižo wuskoči, kaž hdyž pocpula zahe rano wulećí. Kóždy wjeŕšk, kóžda hałužka luty sněhoběły kćěw! Spěšnje wotewri wokno

radostnje hladajo na tón dźiw. — Słónco njebě hišće zeskhadźało, ale bě hižo běły dźeń. Čerstwy prud powětra so pleńčeše młódnemu holiču w běłem wodźěwu, kotrejež ličko kćěješe z purpurnym kćěwom. A słyš! Deleka, něhdźe na torhojšću hudźba, witaca prěni błyšćny dźeń krasneho měsaca róžownika, róžoweje, wonjateje meje!

A hdyž dušene zwuki hudźby hač sem do komorki dolětowachu, zadyrkota Leńka z ćichej zbožownosću. Dopominachu ju, zo to njeje són, zo je to wěrnosć, woprawdźitosć, dopomni so na słowa, kotrež bě ji Vavřena wčera na khódbje šeptnył.

Zwuki hudźby rosćachu, bližachu so, zahrimotachu při hrodźe. Słónco bě mjez tym zeskhadźało a rozla swoje złote swětło po jstwě.

Tehdom knjez Roubinek, majo běłu nócnu čapku na hłowje, woblekaše so „Obršta“, pisany, kwětkowany župan, zdźědźeny po njeboh wuju połkowniku.

Runje přistupi k woknu, hdyž kapała w uniformje městskich wótrotřělcow před starym knježim domom so zestupa, zo by zahrała swoju serenadu.

Za nana so stupi knježna Lotty w běłuškich nócnych šatach, mjez tym zo Leńka, hižo dospołnje zhotowana, čiła wjesoła kaž łastojčka so staraše wo domjacnosć.

Mało štó bě zaspał tuto krasne, mejske ranje. Štóž njebě stanył a wušoł won, zo by jeho wužiwał, přistupi znajmjeńša k woknu, zo by pohladnył na to jasne, błyšćate njebjo, na wótrotřělniskich hercow, ćahacych po měsće, kotrychž hudźba tu z hołkom klinčeše a hrimotaše, potom zaso słabnješe, pak na druhém kóncu zaso mócnje zaklinča.

Jenož Špina spaše kaž mortwy. Knježna Elis so njemało dźiwaše, zo bě tak pozdźe na nóc domoj přišoł. Vavřena bě zahe z ranja wotešoł, bórzy po njom Zelenka, njeso knihu pod pažu.

Hdyž bě čas snědać, wotewri zlohka durje studentskeje jstwy, chcedźo so přeswědčić, spi-li hišće knjez Frybort. Tola tón khodźeše zhotowany po jstwě, dźeržo někajku knihu w rucy, z kotrejež pilnje studowaše.

Dźiw wšěch dźiwow! Što pak bě jeho pohnuło, zo bě tak bórzy stanył a studował!

Hdyž bě potom knježna Elis wosamiła, zastupi do studentskeje jstwički, zo by na blidach runała po swojom wašnju. Na samej kromje ležeše njewulka knižka, kotruž hnydom pózna. Bě to ta, z kotrejež bě Frybort rano studował. Kajka to kuzlarniča, zo bě tak dołho připutała filosofa, kiž so hewak tak jara k wuknjenju njeměješe? Knježna Elis wotewri knižku tam, hdźež bě zapołožene znamješko a čitaše:

MŁYNKOWA WOPIČKA.

„Žona, přestań stajnje skrěčeć,
do wucha kaž had mi syčeć!“
zdychny Młónkec wuj we snju —
„kaž bych přepił młyn naš měrny
kaž bych tebi njebył swěrny,
hdyž mam rady wopičku! —“

A, to je ta filosofija! Žortna baseń! To so wě, wo što druheho by so tón šibał starał, hač wo pryzle a žorty? Kajka to knižka? Knježna Elis čitaše nadpis, kotryž bě Vavřena pola Leńki wótře čitał. Hdyž pak chcyše wjazbu přiwrěć, dohlada so na pisane rjadki na nutřkownej stronje. Zadźiwa so. Přečita je jónu, k druhemu razej, potom přistupi k woknu, skhili so k rukopisu, kedźbliwje jón přehladuje. Na zwjadłem wobliču so zjewi pohnuće. Khwilku stoješe zamyslena nad tym pismom, potom woteńdźe spěšnje do swojeje jstwy, hdźež wućeže z kašćika kemšace knihi.

Z tutych wza hižo nažołtły list do pomjatnika ze złotej rězbu.

Na tutom łopjenku běmolow ane z wodowymi bar-

bami: brěza z běłej skoru, kotrejež dołhe, wisate hałuzy so dótkachu narownika w romskem słohu. Štom a narownik bohaće wobwity, stoještej na trawatem brjohu někajkeho jězora, na kotrehož druhem brjohu so na wobzoru módrješe husty haj. Za tutón lěsyk bě so słóńčko skhowalo — — Na druhej stronje pomjatneho listka bě z łaćonskim pismom napisane:

„Row hlej tu nizki, hdźež młódna so zeleni trawa
O tón nizki row, tak wjele, haj, khowa wšo!
Ručku mi holičo daj! A sylza ći po ličku roni.

Dale nječitaše knježna Elis. Pismo w almanachu a na lisćiku bě samsne. Papjera padźe ji z ruki na knižku, na kotrejež napis z „Myslimir“ podpisany znowa hladaše. Ale woči so ji zmućištej a wotwobroćiwši so, hladaše na podobiznu młodeho duchowneho, nad kotrehož hłowu so wiješe połwěnc papjerjanych kwětkow. Drobnej, suchej rucy so ji nimowólnje styknyštej.

* * *

Po jědnaćich přihna so z khwatkom Frybort domoj a khwataše hnydom do swojeje jstwički. Knježna jeho hnydom zadźerža so prašejo wot koho ma tu knižku, tón mały almanach. Zhoni, zo je to Vavřenowy.

Hdyž so tón potom bórzy domoj wróći, bu překwapjeny z prašenjom knježny Elis:

„Powězće mi, zaleži mi na tom.“ Hłós a tej dobrej, blědźe módrej woči prošachu. Rjekny, zo ma to wupožčene wot Leńki.

„Ah, sym słyšała wo tom holiču, tola sym je jenož dwójcy wohladała. Mało hdźe přińdźe, a ja stara wosoba, ja ’žno docyła nihdźe.“

Vavřena so hišće bóle dźiwaše.

„Njej’ wěrno, je pěkna, knjez Vavřena — ale wbohuška drje tam njespi na róžach.“

„Chceće z njej rěčeć, knježna Elis?“

O, to drje njeje móžno,“ a wóčko ji zabłyskny.“

„Mojedla dźensa hišće —“

„O, knjez Vavřena, wěsće?“

„Knježna, prosymy wobjed,“ wolaše z druheje jstwy Frybort.

„Khwatamy!“

Z jasneho mejskeho dnja bě nastało ćopłe připołdnjo. Biskopski zwónčk bě wotzwonił, wotzwoniło bě runje połdnjo a knjez aktuar bě runje při najlěpšom wobjedźe, kotryž jemu wubjernje słodźeše. Knježna Lotty bě někak zćicha. Mama měješe dźensa skoro samalutka słowo, přetož Leńka nihdy wjele njeręčeše; k tomu dyrbješe často wot blida stawać, zo by so starała wo jědźe w kuchini. Rozwjeselenje dźensnišeho ranja njebě so ji zhubiło z wobliča. Hdyžkuli dźěše won, njezaby pohladny z wokna, dele k piaristskemu kolegiju. Hewak bywaše khutna; dźensa stupi zrazom na jeje rty posměwk, wosebje hdyž ćeta powědaše, kak je ta přenja meja pohnuta, zo bě prjedy deleka w měsće widźała pječa wulke žiwjenje, wosebje zo so studentow róješe před kolegijom a w měsće kaz pčołow.

„To tohodla, zo maju zakazane. Koho by to tež njemjerzało?“ měnješe Lótka a hładke wobličo so jej do fałdow zmoršći.

Knjez aktuar njeměješe wjele kedźbu na te ręče. Nětko wšak, jako by na raz woprostnył, njedostorči do huby kus kulki nakałnjeny na widlički a jeho woči, wopušćiwši krala Herodesa, wohladnyštej so ze spodźiwanjom po mandźelskej a dźowcy, kotrejž w přenjom wokomiku tež cyle so dźiwajo na njeho pohladnyštej. Lótka skočiwši k woknu, hladaše won. —

„Muzika, woprawdźe muzika!“ zwoła Leńka, kotraž wšak hnydom zaso naby měra.

„Što je to? Připołdnju hudźba?“ Čas žiwjenja to njeje było, dźiwaše so Roubinek.

„Było, było, hdyž majales —“ přispomni spěšnje dźowka.

„Snadź bychu tola —? a Roubinkowa přistupi též k woknu, mjez tym zo bě Fryc, ćisnywši widličku, kaž kłok wuskočił a bjez čapki so ćerješe dele na wulicu.

Porokowacy nanowy hłós hižo njesłyšeše.

Hudźba, kotraž kaž by ju dusył wot nazdala klinčeše, bywaše jasniša, dóniž njedaloko kolegija zahrimota. Tam zastachu. Mjez tym bě nastało na wulicach njewšědne žiwjenje.

Ludźo běhachu z twarjenjow, khwatachu k woknam, deleka wšak so ćišćeše wšo ke kolegiju: młodźina, měšćanscy ludźo, najwjacy studentow filosofow, z kotrymiž so bórzy mjeŕwješe cyła hórka mjez hrodom, kolegijom a gymnasijom.

Mjez tym zo so pola Roubinkec tak wšitcy dźiwachu, nimo Leńki, kotrejž bě Vavřena wčera wšo šeptnył, zastupi na raz knjez instruktor. Pokłoniwši so, wozjewješe, zo so dźensa swjeći filosofski swjedźeń „majáles“, ke kotremuž podwólnje přeproša. Za mału khwilku cyły studentski ćah z hudźbu, kaž bě stajnje było, poćehnje do nedošinskeho haja.

Roubinkowa so njemóžeše dodźiwać a prjedy hač bě so zhrabała k prašenju wo wuswětlenje, bě Vavřena so hižu zhubił.

Lótka juskaše a hnydom khwataše do drastnika, z kotrehož přinjese nowu nalětnju drastu.

„W skoku, mama, w skoku‘ zo njeskomdźimy!“

„Zwaha, Lotka, zwaha! Štó wě, kak so wěcy maju!“ praji khutnje aktuar.

„Ach, zaso něšto!“ W poslědnjej khwilcy je so jim wěsće dowoliło!“ měnješe mać, w tajkich wěcach po swojej woli rozsudźejo. Na wulicy rozćachu črjódy a z nimi hołk a tołk.

Hudźba wopřesta a přez jasny powětr ržeše kaž zhromadny wutřěl:

„Vivat academia!“

A cyła kapała spušći mócnu fanfaru.

„Vivant professores!“ wołaše něšto stow młodych horłow a swjatočny tuš zaklinča znowa.

„Vivant professores!“ wospjetowa ćiše Roubinek a kiwaše k tomu spokojom z hłowu.

To bě hołka a tołka a khwatanja! Dźiwna wěc! Leńka zwotnosy wšo, pomhaše ćeće a Lótcy a tola bě připrawjena, kaž by so była na wšo přihotowała. Z ćetu nihdźe njekhodźeše, njech by ju tuta tež namołwjała, ale dźensa přińdźe ta „hordula“, kaž jej aktuarka rěkaše, smě-li tež do haja.

Ćeta pohladny prašawje na muža.

„Njech sej dźe, móže Frycka sobu wzać! Bjeztoho njestaj hišće tu kekliju widźałoj.“

To płaćeše. Roubinkowa wuhlada k přěnjemu razej, kak bě so tomu hewak khutnemu holiču wobličo radostnje wujasniło a wóčko zabłyskło. Knjez aktuar so dale njestaraše. Sedźo w lěnjošcy kurješe z trubki a hladaše na krala Herodesa. Hdyž dokuri, dóńdźe do kancelarije.

* * *

Přez khódbu piaristskeho kolegija kročeše běłowłósny starc wysokeje postawy. To bě pater German, profesor stawiznow we filosofskem kolegiju; přećiwo njemu wustupi suchi, blědy profesor nabožiny.

„Sće widźał, słyšał?“ prašeše so z třepotatym hłosom khutneho starca.

„Haj — je hišće widźeć, a słyšiće?“ wotmołwi so wusměwajo.

„Vivant professores!“ ržeše kaž hrimot před twarjenjom.

„Ale to je něšto njesłyšaneho! Conjuratio!“

„Secessio!“ wusmja so starc. Tu to maće w małem, štož čitamy w stawiznach na kóždej stronje: potłóčene swobody, priwilegije —“

„Ale tomu so dyrbi zadźěwać — du k rektorej —“

„Póńdu z wami —“

Rozhněwany duchowny zastupi prěni, za nim měrny Germanus.

Namakaštaj rektora, kiž wotstorčiwši někotre fysikalne přistroje na blidźe, blizko wokna stoješe a zhladowaše na syłu ludźi a studentow.

„Što so tu stawa?“ zaběˇdowa profesor nabožiny.

„To je temperament młodeje, horceje krwě.“

„Prošu, poručće jim, zo bychu so rozešli —“

„Njerozeńdu so. Hdyž su so tak skhroblili —“

„Dyrbja być rozhnaći!“

„Přez koho? Přez Kmonička?“ doda za rektora German a na rtach zjewi so jemu lohki wusměw.

„Namołwju jich sam, zo bychu so rozešli w měrje!“

„Chceće-li. W mojom mjemje —“ wotmołwi rektor. Katecheta woteńdźe.

Mjez tym běchu so filosofowje skoro w połnej ličbje zestupali. Bě radostnje na nich hladać, hdyž so młodźi mužowje a młodźency rjadowachu, swoje filosofske kije w rukomaj. Kelko hłosow, křika a wołanja! Kelko směcha, žortow a juskanja!

Sud so tłóčeše wokoło nich na wobliču kóždeho bě widźeć wjeselo a přihłósowanje. Mało štó w překwapjenem měsće rěčeše přećiwo studentam. Runje bě katecheta zestupił k wrotam — tu hudźba na wokomik womjelknywši zahrimota z połna, hercy stupachu dopředka a za nimi filosofowje.

Kročel něšto stow młodych, hibitych nohow bě razna a padna a za studentami tłóčachu so ći, kiž měјachu khwile, wšudźe po měsće běhachu ludźo, zo bychu so

přeswědčili, je-li wěrno, štož so wo zwažnem kusku filosofow powědaše. Mnozy wuhladawši walace so črjódy, spěšnje so wróćichu domoj, zo bychu so hotowali do haja. Bě dźěn skoro cyła Litomyšl w nedošinskem haju, hdyž so swjećachu „majales“.

Črjódy studentow so zhubichu. Hudźba womjelkny.

Při wrótkach stoješe zestróžany, rozhněwany profesor nabožiny. To so hišće njebě stało, dołhož filosofija je filosofija!

Přisahanstwo bě so wubjenje poradźiło. Studenća stojachu kaž jedyn muž, ani słowička njebě so přeradźiło na strašnem měwstnje.

Po cyłem měste bě njewšedne žiwjenje. Bě dźěn jemu nastał. Njewočakowany swjaty dźeń, kiž bě hižo na třeće lěto wušmórnjeny z litomyšlskeje protyki.

Z kóždeho domu něchtón stupaše a pušći so k nedošinskemu haju. Tu měšćan ze swójbu, tam mać z dźowkami, tu jednotliwje, tam w črjódkach, a wšudźe so powědaše wo tom njewočakowanem a ćim witanišom zawjeselenju.

Knježna Elis so njemało stróži, hdyž ji Frybort w poslědnjej khwilcy wo swjedźenju rjekny a ju do haja přeprošeše. Staješe so, njechaše; ale hdyž Vavřena ji šeptny, zo wohlada Leńku a zo tam z njej poręči, tu so rozsudźi.

Studenća woteńdźechu a stara, dobra knježna poča so hotować. Wšo na njej bě po starej módźe, tak, kaž bě to za jeje młode lěta było. Naćahny sej dołhej rukajcy, sahacej wysoko nad łohć, hižo sej bjerješe židźany wuzki salup, tu zastupi domjaca knjeni.

„Ach, to so wjeselu, knježna Elis, zo dźeće. Ta moja holca mje šaruje, skoro płače. Dyrbi tam być, mysli sej, zo to bjez njeje njeby šło. Teje muziki dla tola njemóžu klamy začinić a muž je na wikach.“

„O, njech jenož knježna Mańka dźe ze mnu. To

budu jara wjesoła —“ skoči ji knježna Elis do rěče.

„Bohu džakowano!“ Nó, ta so budźe wjeselić! Čakać ujetrjebaće; hdyž to dźe na reje abo na někajke pryzle, to su holcy kaž wjewjerčki!“

„Młoda krew — rad změrna njej’, knjeni domjaca!“

* * *

O Nedošino, Nedošino, twoja sława je so minyła! Twoje štomy stoja rědšo, prječ su pawilonki, eremitaže, zhubiła je so lětnja łubja, hdźež při wjesołej hudźbje wólna młodźina hołdowaše rejam.

Tola tehdom, tehdom hišće kćěješe sława haja nedošinskeho.

Puć po wsy k haju a druhi w kastanijowej aleji wokoło hata před hajom so zybolaceho, so njepřetorhny. Za hatom hnydom zelenjachu so huste štomy w nowej, swětłej drasće. Nad haj so pinaše khětro nahły husće zarostły spad hórki, na kotrejež płoninje so haj dale rozpřescěraše. Dźensa wšón klinčeše, z wjesołym powědanjom, křikom, směchom, hudźbu a spěwom.

Hižo z daloka słyšachu přikhadnicy juskace zwuki hudźby z hajowych hłubin, a hdyž bě womjelkła, njeseše so po čistem, wonjatem powětru khórowy spěw. Pod khłódnym wjelbom hałuzatych štomow klinčeše stara studontska pěseń:

In silvis resonant dulcia carmina, in silvis resonat dulce carmen!	(Po lěsach klinča, lubozne pěsnje, po lěsach klinči lubozny spěw!)

A lědma bě khór dospěwat, wotmołwješe jemu druhi z druheho skryteho městna:

Dulcia carmina in silvis resonant, in silvis resonat dulce carmen — —	(Lubozne pěsnje po lěsach klinča, po lěsach klinči lubozny spěw — —)

Hdyž běštej knježna Elis a Mańka do Nedošina došłoj, bě haj hižo wšón połny. Deleka před hosćeńcom, njewulkim to domkom z krytej khódbu, sedźachu hosćo na prostych ławkach z deskow w haju, abo ležachu na mjehkem trawniku pod košatymi štomami. Wšudźom žiwjenje, wšudźe hołka a směcha. Najwjacy stupaše po sćežcy wot hosćeńca pod spadom wokoło kapałki swj. Antónija na hórki, hdźež běše łubja. Ta bě najwjeselšo.

Po wjelbach młódnych wjeŕškow rozliwaše so złote swětło, a w čerstwej mejskej zeleni pisanjachu so drasty swětłych barbov.

Mańka so horješe z njedočakliwosću. We wokomiku přeleća jeje wótre wóčko čŕjódki studentow, kotřiž so tu překhodźowachu, tam wjesele pijachu. Elis so tež kedźbliwje rozhladowaše.

Nahle zasta. Wot hosćeńca so bližeše knjeni aktuarowa a ji k boku Lótka.

„Ta kubłanka z nimaj njeje —“ podótkny Mańka.

„Ó, ta ani njewě, nihdźe ju njebjeru.“

„Lědma běštej wo něšto kročeli dale, wobroći so Mańka hłubšo do haja.

„Tam něchtón přednošuje — ah, to je knjez Frybort. Pójmoj tam pohladać.“

„To dyrbimoj —“

Dosćežeštej hustu čŕjódku studentow a druhich, a wosrjedź stoješe Frybort na pjenku stareho pobiteho štoma a deklamowaše. Knježna Elis pózna, zo je to ta deklamacija wo mlyńkowej wopiččy, kotruž bě dźensa rano tak pilnje z hłowy wuknył.

Wšitcy posłuchachu z napjećom; druhdy wupuknychu do wótreho směcha, kiž wubudźi znamjenity deklamator.

Mańka njespušći woči z filosofa, kiž potom při bohatem přiklesku skónči a zeskoči a runy puć k lubema holiču khwataše.

Lědma bě je powitał a postrowił, wjedźeše je tam, hdźež młode holčo žedźeše. Wustupištaj ze hajowych sćinow na sćežku, dźěštaj wokoło kapałki natwarjeneje po wašnju gróty, pod kotrejž so žórłeše čista studźeń, a hižo stoještaj před rejowanskej łubju: na štyrjoch wotrubujenych kmjenach wotpočowaše lohka třěcha; pod tej runa podłoha. To bě jednora rejowarnja, hdźež so hižo spěšne nóžki w kole wjerćachu.

Trochu dale sedźachu hercy wjesołe rejki piskajo. Prjedy hač bě so knježna Elis prawje rozhladnyła, stoješe sama. Widźeše, kak Frybort zbožownu Mařku do koła wjedźeše, wuhlada jeju potom, něštokróć, hdyž so mjezy rejowacymi mihhnyštaj.

Črjóda přihladowarjow so koł' wokoło husće tłóčeše.

Pytaše Vavřenu, mysleše, zo jeho tu namaka, ale ani stopy njebě po njom. Wopraša so najprjedy Fryborta na njeho a tón ji rjekny, zo je jeho zwopředka widźał z kujenju aktuarowej a z dźowku. Lotty rejowaše nětko s druhim.

Po khwilcy so přetłóči přez črjódu přihladowarjow, chcedźo wotpočnyć. Woteńdźe a so zdalujo bě bórzy na ćichem, wosamoćenem městnje, hdźež bě jenož wothłós šuma a hudźby słyšeć.

Zasta. Wudychny. Běše ji swobodnišo a tola ćěsnješe někajka ćeža jeje mysl.

Zwuki wjesołeje rejki k njej zalěhachu, w nich ji zaklinča wothłós dawno zašłych lět, zbožowneje młodosće. Zamysli so. Wšo tu bě, kaž něhdy: krasny naletni dźeń, khłódny hajk, njepřeměnjeny, žiwjenje a wjesołosć, „majales“, kaž něhdy — jenož druhe wobliča. Nětko bě na nje zašłeho časa dla zabyła.

Spominaše na swoje lěta. — Zašły čas wožiwny a ze šěriny haja stupachu znate, lube postawy; a tu

tón šwižny młodźenc, kiž ju z koła do haja wjedźe. Dźe zawěšena na jeho ramjo, zabywa na reje a hudźbu a posłucha jenož na jeho słowa. Khětře wróća so do spominkow zbožowna khwilka za khwilku, dóniž njezastanje při tej poslědnjej a najbołostnišej. Bě to tež w tom zelenem hajku, w tych městnach, hdźež bě naposlědy z nim stała, kdźež bě ji božemje dawał na wěki. Bě so woprował za staršeju, bě woprował ju a sebje.

* * *

Tón stary, nakhileny štom we hłubinje haja sej njebě pomyslił, zo by dźensa mohł někoho k sebi přiwabić. Ale sta so tak.

Leńka wopušćiwši towaŕšnosć, rozhladowaše so po knježnje Elis, wo kotrejž bě ji Vavřena, z krótka powědźił, jako bě knjeni aktuarowu w haju powitał. Tak bě nimowolnje dóšła hač do khłódneje samoty a zasta při starem, skhilenem štomje, hdźej bě so ji zalubiło. Hižo dawno njebě była v lěsu, kiž tak jara lubowaše. Bě dźěn swoje młode lěta žiwa była v krajinje bohatej na lěsy, w kotrychž bě sama běhała we wólnej radosći abo so z wujom překhodźowała.

A nětko, po dołhem času, zašumichu ji zaso khłódne wjeŕški nad hłowu, znowa čuješe cuni, pleńčaty dych haja. Njekhwataše won. K tomu bě jeje wótre wóčko něšto wuhladało, štož ju hakle připuta. Kus nad zemju rosćeše ze stareho z mochom pokryteho pjenka mócna hałuza, a v kuće, kotryž tworješe z pjenkom, bě kaž přilěpjene ptače hnězdo.

W tu khwilu namaka tež filosof Vavřena samotu, poprawom to, štož w samoće pytaše.

Wustupiwši z husćiny, wuhlada Leńku we swětłej, módrej drasće, kak kedźbliwje hlada horje na stary pjenk. Bě so na palcy stupiła, a hlada a hlada —

Kajka je šwižna, kipiła, kak ji ta žiwa čeŕwjeń přistoja!

Stupa ćiše ke štomu — tu nahle zasta a so wobhladny. Purpur jeje lička so zćěmni — ale hnydom kaže Vavřenje z porsćikom mjelčeć. Přikradźe so, zasta pódla Leńki a taj čłowječkaj zahladaštaj so k ptačemu hněžku.

„Widźiće?“ šeptaše Leńka.

„Njewidźu.“

„Sem hladajće, widźiće pysk, hłóẃčku a te čorne wóčka?“

„Haj, haj, widźu, widźu —“ a njemóžeše so nahladać na ptačka, kiž hłóẃčku přez kromu hnězda tykaše. Tak stoještaj khwilku ćěšnje pódla sebje. Vavřena čuješe, kak je so jemu kreẃ rozžołmiła, kak jemu stupa do wobliča. W tej ćišinje pukotaštej wokoło njeju dźiwje dwě wutrobje, skoro by jeju storhowacy hłós mohł słyšeć.

Filosof wotwobroći so wot hnězda. Jeho wóčko so zetka z wóčkom Leńki, a hdyž so do teju swětłeju, włóžneju wóčkow zahlada, bě jemu, kaž by so jemu hłowa wjerćała.

Wóčko, ličko, čerstwy jeje hort, wšo so na njeho směješe, błyšćo so z ćichej, horcej zbožownosću.

„Pójće, zo bychmoj jeho nješeriłoj!“ zašepta jako wo snje.

Posłuchaše. Wustupištaj zaso pod štom, wjedźeštaj so za ruku kaž dźěsći.

Kročeštaj mjelčo po trawatej sćežcy mjez keŕkami a štomami. Słónčny błyšć a přijomny khłódk so lubje wotměnještej; wot spada pak zalětowachu sem dušene zwuki wjesołeje hudźby.

Nadobo wuwiny Leńka swoju ručku z filosofoweje prawicy a zahlada so dopředka, hdźež stoješe před

nimaj někajka žona w staromódnem, wulkem kłobuku, salupu a dołhich rukajcach.

„Ah, knježna Elis!“ zwoła Vavřena.

Po khwilcy běštej dobrej přećelnicy. Njedaloko wot městna, hdźež stojachu, bě pod starym bukom jednora ławka, na kotruž so sydnychu.

Elis a Leńka so bórzy zrěčeštej. Ta dobra stara knježna rjekny młodemu holiču, zo je sej hižo dawno přała z njej pořečeć, zo hižo nihdźe njekhodźi, ale zo je so dźensa na tajki daloki puć nastajiła, dokelž je so chcyła z njej zetkać, zo je z hłownej přičinu wony almanach, kotryž bě namakała pola knjeza Vavřeny.

„Te hrónčka je knjez farař pisał? a skhli woči.

„Haj, to je wuj napisał.“

Wobě womjelknyštej.

Tu započa hudźba hrać. Vavřena torhny ze sobu, posłuchaše.

Jeho wobličo so zmoršći.

„Ah, štwóroreja! a ja sym tu reju slubił knježnje Lótcy!“

„To dyrbiće, ale khwatajće!“ napominaše Elis.

„Kak njerady! Budźeće-li tu čakać, zo bych was zaso namakał?“

„Budźe-li knježna Lótka chcyć —“

„Z radosću —“ a wusmja so na młodeho filosofa, kiž pokłoniwši so bórzy zhubi za keŕkami.

„Tež ja sym was znała,“ započa Leńka po khwilcy trochu.

„Hižo prjedy pola wuja?“ wopraša so Elis.

„Haj, měješe wušiwany wobraz wot was — je-li wěrno?“

„Wěru, nadźěju a lubosć, haj“ wotmołwi zdychujo Elis.

„Haj, a tón měješe jara zańč. Namakach na njom w kućiku waše mjeno a datum — myslach sej, zo je

to někajka droha dopomnjeńka, a potom — potom sym namakala list wot was w čěskej knizy, w „Sławy dźowcy.“

Přitomnosće njebě. Elis a Leńka běštej zašłoj do minyłosće, k žórłu swojich najlubšich spominkow, a wobeju mysl, wosebje knježny Elis, so wokřewješe a třepotaše při nich. Leńka dyrbješe powědać wo swojom dobrem wuju a stara knježna posłuchaše z cyłeje duše. Hłowu měješe skhilenu, rucy na klinje styknjenej. Často sej pozdychny a pohladny do młódneho wobliča holiča, dóniž so ji wutroba wotewri, a wunjese słódke a bólne tajomstwo, kotrež bě po telko lět přede wšemi khowała. A hdyž bě so rozpowědała, wołóži so ji w duši a potom rěčeše hižo dowěrnje, wotewriće. Powědaše holiču, kotrež bě tohorunja nade wšitko lubowało toho, kiž bě ji był nejdróžši na swěće.

Wuj, farař Jurij, bě z rodom z Litomyšle a daloki přiwuzny knježny Elis, do kotrejež bě so zalubował hdyž bě ze studentom na filosofiji. Młode holičo bě jemu hižo dawno přikhilene. Tak so lubowaštaj krótki čas z najwutrobnišej, ale tajenej lubosću.

„Ale jeho mać, waša wowka, bě jara pobožna, a bě swojeho syna, hdyž bě hišće dźěćo był, duchownistwu zaslubiła,“ pokračowaše knježna Elis, hdyž běchu swójbne poćahi wujasnjene. Tola často womjelkny we swojem powědanju.

„Hdyž bě we fysicy, so wupraji, zo nječuje w sebi duchownskeho powołanja. Ale tu jeho mać prošeše, płakaše, a hdyž nochcyše so zdać swojeho wotmysła, tak so nad tym zrudźi, zo ćežcy skhori. Ćwilowaše so nad tym, zo njebě dateho lubjenja dodźeržała. Samo stary nan syna namołwješe, prošeše, — haj padźe před nim na kolena — a tak — po prózdninach měješe woteńć do seminara. Prjedy hač woteńdźe, prošéše mje, zo bych jemu dowoliła z nim

porěčeć. Zeńdźehmoj so tudy, w tutom hajku njedaloko wot tudy — a tu — smój sej na přecy božemje prajiłoj.“

Knježny Elis z pohnućom womjelkny. Dobroćiwej, jasnje módrej woči so ji zmućištej.

A njejsće so nihdy hižo z nim widźała?“ wopraša so sobuželnje Leńka z ćichim hłosom.

„O wězo, waša wowka wotkhori. Na swj. Jana Nepomuka jědźeše z dźědom do Prahi Jurija wopytać. Kazaštaj mi sobu. Chcych so toho zetkanja zminyć, a tola chcych rady — ale wotrjec njemóžachi; naši mje nuzowachu. A tak sym jěła. Hdyž smy do Prahi přijeli, bě tam telko ludźi, zo so w tej tłóčeńcy a hołku wašemu dźědej zhubich. Dźěch na dobre zbožo po tych wulicach połnych hary. Tu zetkach stareho knjeza we wysokich, swětłych škórnjach; měješe tón napohlad, kaž naš knjez tachant. Bě to tež duchowny. Dźěch k njemu, wokošich ruku a prošach, zo by mi prajił, hdźe je tu seminar. Myslach sej, zo so tam ze wšěmi zetkam. Wón so dobroćiwje wusmja. „Maće tam bratřika?“ wopraša so a ja — Bóh wě, kak mi běše. Zawjedže mje hač k wulkemu, čornemu twarjenju. „Dźiće z tymi wrotami, potom přez dwór na lěwu ruku a za druhim je seminar. Tam so woprašejće wrótnika. Podźakowach so a dźěch. Bě hižo pozdźe popołdnju. Mjez tymi ćmowymi twarjenjemi bě hižo ćma a njebě tam skoro čłowjeka. Přińdu na poslědni dwór a tu dźe mi napřećo někajki młody duchowy tajkeje postawy kaž Jurij. Hdyž tu jeho čornu kleriku wuhladach, mje kałny při wutrobje.

„Tajku tež nosy! pomyslich sej a sylzy so mi ronjachu z woči. Božo, Božo! Čas žiwjenja njezabudu — přińdźe bliže — kolena mi dyrkotachu — to bě wón, Jurij. Ale kajki přeměnjeny, blědy, suchuški. Hdyž jeho tak wuhladach, dach so želniwje do płakanja a zabych, hdźe sym. Přimnych so jeho ruki, jako by mi chcył ćeknyć.

Wón stoješe nade mnu, pokoješe mje, wbohi, a hłós so jemu třasaše, hdyž přińdźechu jeho staršej. Derje, zo bě hižo ćma — a potom z radosću nad swojim synom — magistrom, njemějachu moje wupłakane wobličo kedźbu. Wostachmy dwaj dnjej w Prazy a wón nas wšudźom wodźeše. Ale ja na ničo njehladach, wo ničom njemóžach doma powědać."

A tu knježna Elis zaso přesta.

Plenčaty wětřičk, dujo přez kéŕki a štomy, nošeše hač sem zwuki wjesołeje štwórojeje.

„Khodźeše na prózdniny", započa po khwilcy Elis znowa, „ale tu njejsym skoro nihdy z nim rěčała. Khodźach jemu z puća, jenož jehodla, ale bě to jara horko. A nichtó ničo njewědźeše, na ničo njemysleše! Před wuswjećenjom mi napisa list a pósła lisćik do pomjatnika. Wšak je mi to pismo najbóle pomhało, zo póznach w knižcy jeho rukopis. Potom měješe swjatočnu primicu tudy w tachantskej cyrkwi. Tež tam běch, zo sej ludźo njebychu myslili, čehodla nochcu hić — ale hdyž přistupi k wołtarjej w měšniskej ryzwje, tu dźěchu na mnje mrokoty a ja dyrbjach z cyrkwje. Potom sym na to skhorjeła. Kak rady bych tehdom była wumrěła!"

Khwilku bě ćicho. Žadna z njeju njemóžeše słowčka prajić. Starej knježnje bě lohko a ćežko wokoło wutroby; wutrobje bě so wolóžiło, zo bě so dobrej a čućiwej duši dowěriła.

„To je nimo, ja sym to hižo přětrała", započa po khwilcy a na rtach so ji zjewi elegiski wusměw. „A wam so to, luba Leńka, njestanje!" doda. Holičo pohladny na nju prašawje, potom skhili woči, hdyž wuhlada Vavřenu khwatnje so bližaceho.

„Tón z duchownym njebudźe!" zašepta Elis, skhiliwši so k swojej młodej susodcy.

„Aj, je hižo po štwóroreji? Što to, knjez Vavřena? Wšak hišće hraju!“

Ó, njezbožo, knježna Elis! Khwatach wot tudy kaž jeleń, zobych hišće přišoł w prawy čas. A to tež bych, hdyby mi ta njezbožowna Rollerka do puća njepřišła. To wěsće, zadźerža mje po swojom wašnju, zapředźe rěč, ja so ji wutorhnych, zamołwich so a běžu k salu. Hdyž sym tam přišoł, bě pozdźe. Hižo rejowachu, a Lotty sedźeše nazdala z knjenju aktuarowej.

„Božedla — knjez Vavřena!“ zwoła knježna Elis.

„To budźe njewjedro!“ zdychny Leńka.

„To hižo bě. Dźěch k nimaj a zamołwjam so. Lótka sedźi pokhmurjena, ani na mnje njepohladny, a knjeni aktuarowa mje z wótra wotby —“

„To wěrju. Spytajće to naprawić, to by wam mohło zeškodźeć!“ napominaše Elis.

„Ja sym was zadźeržała!“ a Leńka hladaše starostliwje na młodeho filosofa, kiž wšak khroble z ruku mahny a smějo so rjekny:

„To je so hižo stało! Ničeho so njestrachujće. Dowolíće-li, wostanu při was; je tu tak rjenje —“

„Boju so wo Frycka, knjez Vavřena.“

„Toho sym dowěrił spusćliwemu studentej.“

„Budźe-li so wšak ćeta na was woprawdźe hněwać?“

„Zo by wam dała wupowědź tohodla! —“ zdychny Elis.

Po tutych słowach pohladnyštaj na sebje Lenka a młodźenc a po woběmaj mihny so samsna myslička, kotraž jeju porazy.

Potom byštaj so wšědnje njewidźałoj.

Tola Vavřena so zhraba a zawjerća z hłowu. „To so njestanje!“

W tom wokomiku něšto zašukny blizko w keŕkach.

„Zaso! Škraholc lěta nam blizko!“ přispomni a wšitcy pohladnychu w tu stronu, hdźež bě so zjewiła

njewulka, hiže wobstarna knjeni. Njebě ani sucha, ani zawalita; na jeje zwjadłem wobliču běštej najnapadnišej kałatej woči, wótrje a spěšnje wšo wobkedźbowacej a přehladowacej.

Na lěwej rucy ji wisaše njezbytny sačk na kłubašk, jehły a nohajca.

Wokomik hladaše na skupinu pod štomom a dźiwnje so wusmja.

„Ach, ach, knjez filosofo, je hižo po kwadrili?“ započa němski.

„Tohodla smy tak khwatali? Ach, — knježna Elis — dźeń dobry!“

Změriwši jich wšěch z kałatym pohladom, postrowi ironiski a nječakajo na wotmołwu, kročeše dale. —

Vavřena nahle stany, tola Elis popadźe jeho za ruku a Leńka prjedy skhiliwši woči před jědowatym pohladom knjenje Rollěroweje, zhladny prošo k rozhorjenemu młodźencej.

„By sej zasłužiła, zo bych jej kaž so słuša wotmołwił, to wona sej mysli, zo je stanje hišće „běrgaŕmejstrowa“, zo móže hišće mištrować a poručeć, kaž to khodźeše za časy jeje njeboh' muža!“

„Ale wšak ju znajeće, knjez Vavřena, budźe so wam wjećić —“ měrnješe Elis.

„Haj, woprawdźe, znaju! Wšudźe łazy a zběra blady! A wy ju tež znajeće, tu Čecho-Němcowku, wo kotrejž sće mi powědała, zo je njeboh Rettigowej wjele bjezprawosće činiła.

„Ale tu knježna Leńka —“ padźe do rěče knježna Elis.

„Ach haj, ke knjeni aktuarowej tež khodźi“, doda měrnišo student. Napadźe jeho, zo to dobre holičo za to zaso něšto spyta.

„Khodźi a znaju ju tak po rěči. Ale njech přińdźe a so hórši. Ja to znjesu“, a Leńka so wusmja; „ale

njewěm, kak wy!“ Pohlad, z kajkimž na Vavřenu pohladny, to dopraji. „Nětko pak dyrbju hić —“ Mój was přewodźimoj“, a Elis stany.

Vavřena jako by so připadnje wobróćił, hladaše k staremu štomej. Nahle zawoła:

„Hlejće, knježna Leńka, nětko je tón ptačik wulećał!“

„Myslach sej prjedy, přińdźe-li wichor abo njewjedro, zo by so jeho hnězdaško mohło snadno rozderdać!“

„Dočakamoj a ja wam po někajkem času powěm, što je na tom krasnem měst̄nje noweho.“

„O, to změjeće ze mnu dźěła! Přez tón „Mosćik,“ kotryž sće mi požčił, tez derje njemóžu. Mnohemu njejsym rozumiła. Je ćežko być z filosofku.“

„Z radosću wam podam ruku. Ale dźensa sym přinjesł —“

„Dźensa mi požčiće, kaž sće prajił — tak njejsće zabył —“

Vavřena wućeže z kapsy nad wutrobnom mału ćeńku knižku.

„Tu pohladajće a ja wam mjez tym přiwjedu Frycka.“

Khwataše prječ.

Holičo pohladny wćipnje na prěnju stronu.

Bě pózdni wječor — prěnja meja —
wječornej' meje — słódki čas —

stoješe w prěnimaj rjadkomaj.

VI.

W nedošinskem haju hudźba so měšeše ze spěwom, směchom, wjesołej bjesadu a křikom. Najwjacy ludźi bě nakopjenych při rejowarni, potom deleka při hosćeńcu. Tola po wšěch pućikach, tež zdalenišich, bě widźeć ludźi so překhodźować, wosebje młodych. W ćichej samoće, hłuboko w haju, kročeše pomałku, kaž so za filisofa słuša, Špina wšón zamysleny. Měješe na sebi

čorny frak po njeboh wuju, kotryž bě na dźensniši swjedźeń tak rjedźił a přihotował; na jeho filosofiskej hłowje trónješe dosć přistojny kastor. Młody muž wojowaše ze swojej njerozsudnosću a bojazliwosću. Před krótkim bě Mańku w kole widźał krasnu, horjacu, a woheń jeho wutroby bě so rozsapał do ničaceho płomjenja.

Chcyše so jemu tohorunja rejować, zo by ju mohł w reji k sebi přiwinyć — tola dokelž bě tak ujewěsty v reji, njemóžeše so zwažić — a na jedyn raz bě so zhubiła z koła a podarmo so po njej wobhladowaše. Nětko ju pytajo so rozsudźowaše, zo sej tola z njej zarejuje, njech je to potom, kaž chce! Přemyslowaše, kak ma na nju rěčeć, kak ju poprosy wo rejku, khileše so, spytowaše komplimenty — tu so zruna, kaž by jemu škra přez ćěło prelećała.

„Zady husćiny něchtón dušenje powědaše. Připosłuchaše.

„Dobył sym kwěćelk, tajki, kaž tón na skhodach, njej' wěrno?“

Tu maće kwěćelk —“

„A tu —“

Wjacy njesłyšeše; tola widźeše, sam skhowany, kak so Frybort k Mańky khila a ju koši.

A wona se njewobara, njekřiči!

Zbožownaj lubaj šeptajo a so košo dźěštaj dala. Jako by błysk do njeho dyrił, tak stoješe Špina a njemóžeše woči wotwobroćić wot městna, hdźež bě tón wuskočnik to holičo jako čerstwu truskalcu tak khroble košił. Wotućiwši z woprostnjenja, wotsali so, pokhmurjenu hłowu bóle wěšejo, hač so filosofej słušeše a přistoješe.

* * *

Knjeni Rollerowa, wudowa po bywšom měšćanosće, krućiša a mócniša hač samy „běrgarmejster“, sej mysleše, zo je hišće wša móc w jeje rukomaj, a njebě

so hišće swojeho censorskeho zastojnistva wotrjekła. Ničo so njezataji před jeje wótrym wokom, wšo přesćěhaše ze swojej wótrej a złej kritiku. Přečušliwši haj, zastaji so pola knjenje aktuarowej, z kotrejž da so hnydom do ważneje bjesady.

Lótka rejowaše a njestoješe skoro ani khwilku. Njedźiwajo na to bě njespokojena. Bě so myliła we swojom wočakowanju. Vavřena, tón rjany, razny student bě wubudźił w njej přikhilnosć, wo kotrejž sej mysleše, zo je to lubosć. Bě jemu dobra a dawaše sej wjele na to być, zo napřećo ni stajnje wosebiće kedźbliwje jednaše. A młody filosof měješe hewak damy dosć mało kedźbu. Tež to by so ji lubiło, hdyby so mohła hordźić, zo je so tón khłódny młodźenc před njej pokorił a wo lubosć prosył. A na to bě so runje dźensa wjeseliła. Při dźensnišom swjedźenju měješe so jeje přećo dopjelnić, a tohodla jón njemóžeše dočakać.

A kak bě so myliła!

Vavřena bě drje jich powitał, ale bórzy bě wotešoł a njebě so wróćał, kaž by tu ani njebyła. A — njesłyšana wěc!

Njebě ani w prawy čas ke kwadrili přišoł, kotruž bě ji slubił. To njebě wjacy njepohoda, to z wotmysłom bě tak jednał! Bě hłubocy ranjena.

Jeje přikhilnosć k Vavřenje bě zrazom postupiła městno zranjenej samolubosći.

O, hižo jeho njezměje kedźbu, toho hordeho filosofa! Njech to čuje.

Tola stajnje hišće čakaše, zo budźe prosyć — ale wón so jenož zamołwi, woteńdźe a so njewróći. Snadź jeho to boli, snadź sej njezwěri —

Dźěše ze sala k maćeri wot rejowanja wša rozhrěta. Runje zdalowaše so knjeni Rollerowa wot knjenje aktuaroweje.

„Pój, Lotty, komm, komm, mein liebes Kind! Bedenke nur! Die Leny!“

„Što je so stało?“

„Zhoni, štož bě knjeni „běrgarmejstrowa“ maćeri powědała. Lotty so z hněwom zapyri, zćeže pyšnje swoje pěkne rty a zasmja so ze zacpiwanja.

„Ah, tu je —“ zwoła nahle Roubinkowa, wuhladawši bližecu so Leńku.

Wjele zboža, wjele zboža!“ powita wusměšejo Lotty swoju přibuznu.

„Haj, haj, ćiche wody!“ doda mać a pohladny šćipawje na Leńku, kotraž tu změrom stoješe, njewotmołwjejo, kaž na wšitko přihotowana.

Wočakowaše wusměšowanja, swary, wšo přećiwne: wjele bě hižo we wujowem domje přětrała a přichodneho so njeboješe. Haj, we sebi zajuska — wšak bě poprawom wona dobyła; njech so stanje štožkoli — njeje hižo sama, wopušćena. Swěći ji telko ćopłeho swětła, zo so njestrachowaše bjezčućiweho, zymneho wusměšowanja.

* * *

To běchu majales. Dźeń so hižo khileše k wječoru. Poslědnje pruhi so zazybola po haju, z trawateje zemje po zdonkach ćěkaju ke khłódnym wjeŕškam. Hudźba hraješe skoro bjez přestaća, směchej a žortam njebě kónca, spěw rozwjeselenych studentow klinčeše wjeselšo a wótřišo.

Deleka w haju běše črjódka studentow. Někotři z nich sedźachu na hrubje ćěsanych ławkach, druzy w trawje pod štomami a kóždy z nich často sej dawaše porjedźdć dobreho piwa. Spěwachu, smějachu so a žortowachu. Jenož Špina z nich bě zamysleny. Sedźeše na kóncu ławki, zepjerajo spanja do dłónje. Kastorowy kłobuk sedźeše jemu v tyle, dołhej porčnje, kaž łastojčej křidle, wisaštej mučnje, kaž złamanej křidle, přez ławku.

„Ty sy někajki zadwělowany, Špina! Što je ći?“ wołaše jeden ze studentow.

„Daj mi być!“ wotmołwi rozmjerzanje dołhi filosof a hrabnywši za karančkom, piješe . . . . .

„Hdźe je Zelenka? Toho tu njejsym hišće widźał! Prašeše so zaso přěni. A druhi jemu za Špinu wotmołwi.

„To wěš, tón tu njeje, tón so doma drěje — baba. Boji so wusłyšowanja, je přejara skedźbliwy —“

Škraholc! škraholc! zwola nahle druhi a pokazowaše z karančkom na Rollerku, kotraz na lěwej rucy mějo měšk wisajo, wotnazdala čušlo kročeše.

Wšiky dachu so do smjeća.

„Vivat commissarius!“

„Vivat doctissima!“

„Vivat Xantippe!“

Studenća připijachu „knjeni komisarowej, wjelewučenej —“ přetož knjeni Rollerova khodźeše kóžde lěto na zjawne pruhowanje filosofow, hdźež sydaše pódla wučenych knjezow přisydacych a přeprošenych, z awtorom w rucy.

Wězo pruhowani měјachu z toho mału radosć, přetož Rollerka njeměješe so po starem prawidle, zo by so to, štož je so w šuli přihotowało, tež tam zjědło. Njedołho po pruhowanju wědźachu samo baby w hkódbach předawace, kotry z filosofow je přepadnył.

Zdaše so, zo knjeni „běrgarmejstrowa“ wědźeše, komu te připitki płaća.

Zastawši njedaloko, hladaše na wjesołycha rozradostnjenych studentow ze swojim kałatym wóčkom.

„Vivat Horatius Flaccus!“ křikny nahle jedyn z nich, a druhi z daloko kličacym hłosom doda:

„Ale tón z nohomaj horje wobroćeny!“

Wótry, wólny směch bě wotmołwa a znowa sej připijachu.

Rollerku kaž by šeršeń kałnył. Wobroćiwši so, khwataše ze spěchom wottudy.

To mjeno romskeho basnika bě ju wotehnało. Při poslědnich pruhowanjach, kotrymž bě též přitomna, da též jej pater Germanus awtora, kaž wšěm hosćom. Pola njeje wšak bě to wuwzaće sčinił, zo bě knihu wobroćił, a tak měješe knjeni „běrgarmejstrowa“ při cyłem pruhowanju před sobu spěwneho Horatia „z nohomaj horje wobroćeneho.“

To bě za studentow njemałe dosćčinjenje. A hišće nětko bě jich tón podawk z nowa rozwjeselił. Jenož Špina měješe ćežke mysle, tola piješe.

A čim wjacy piješe, ćim hłubšo jemu do tyła so wjezeše kastor, ćim bóle so zhubješe rozmjerzanosć z jeho wobliča, a w jeho wočomaj so wobražeše hłuboka elegija.

Wokoło wutroby bu jemu mjehko; druhdy so wobroćeše k swojemu susodej, krajanej.

Potom zaso piješe a khileše swoje wobličo hłubšo do dłónje.

„Špina, ty chceš mi něšto rjec —“ rěčeše na njeho krajan, mjez tym zo towaŕšowje spěwachu, so smějachu a žortowachu.

„Bych ći rjekł —“ wotmołwi Špina ze sćěsnjenym hłosom.

„Nó, tak so mi dowěŕ —“

„Ale nic jowle —“

„Tak pój stronu —“

Špina stany, dźěše z khabłatej kročelu za swojim krajanom. Zastaštaj nazdala pod starym dubom. Towaŕšowje hladachu za nimaj. Špinowy krajan na nich mikny a porozumjachu.

„Ma přewjele —“

„Tak rěč, što ći je, ty sy někajki zrudny.“

„Wěš — wěš —“ rěčeše po kuskach filosof. „Tola

ty so mi — wusměješ. Wšitcy su mje wopušćili, nikoho nimam — sam“ — tu hłós — wjazny — horło so jemu sćeže a da so do płakanja.

„Widźiš — nikoho — sym syrota — wěš,“ a tón dołhi filosof płakaše jako wopušćené dźećo.

Krajan łahodźeše, zo by přestał płakać a so dowěrił.

„Tebi so to rěči — tebi — ale wěš — ja sam a sam, wboha syrota.“

Towaŕš so zasmja.

„Stajnje powědaš to samsne — tajka wulka syrota, kaž sy ty! Wostaj to a dowěŕ so mi, što chceš — .“

„Wšak to wědźach, zo so mi wusměješ! Kóždy — so mi wusměje — što je —“ a spłaknjenje jemu zaso přetorže rěč. Zwjeze so na wobrosćeny korjeń stareho štoma a złoži do dłónje hłowu, z płačom so třasacu —.

„Krajan stoješe hišće khwilku nad nim a rěčeše na njeho, ale widźo potom, zo towaŕš k njemu nima dowěry, woteńdźe k wjesołym towaŕšam, kotřiž so wokoło njeho zhromadźichu a so wuprašowachu, što je so Špinje stało.

„Wěm telko kaž wy. Ze zadwělowanja je pił a hdyž je potom trochu natutkany, zapóčnje płakać a njewěri nikomu.“

„Hotowa elegija!“

„Tola my — gaudeamus!“

„Gaudeamus!“ zwołachu wšitcy a karančki zabrinkuychu a zacynknychu.

* * *

Słónco bě so skhowało za hajom; črjódy wulětnikow rědnychu a pućе wjedźace do Litomyšle so pisanjachu zaso z ludźimi.

Běchu to zwjetša měšćanske swójby, kotrež běchu so nastajiłe na puć, zo bychu před nocu došłe domoj. Młódšim wšak, wosebje studentam, nochcyše so dołho

ze zeleneho hajka, hdźež běchu so tak wubjernje zawjeselili.

Hudźba hišće hraješe a ze wšelakich kóncow klinčachu wjesołe studentske spěwy.

Knježna Elis by tež hižo wotešła; tola knježna Mańka, Frybort a Vavřena ju telko prošachu, zo njemóžeše wotprajić. Sydźe so stronu, čakajo a přemyslejo.

Z Leńku njebě ji hižo móžno rěčeć.

Po wonem njelubem podawku při štwóroreji přińdźe Vavřena zaso ke knježnje Lótcy a jeje knjeni maćeri, tola pola wobeju so podarmo prócowaše.

Hdyby Rollerki njebyło, by so zawěsće to dźiwne wašničko minyło bjeze wšěch sćěhwkow; ale hdyž knjeni aktuarowa zasłyša, kak bě so tón jich instruktor, kotrehož swjata winowatosć běšě, zo by jich tola kaž so słuša kedźby měł a k nim dwórny był, z tej twjerdohłownej Leńku, kaž ji rěkaše, skoro sam sedźał a z njej bjesadował, a tak ju před druhimi wuznamnjenjował, njemóžeše wodać a hrube zranjenje přistojnosće a galantnosće, kaž sej mysleše, jenož tak přehladnyć. Jeje Lotty, ta najrjeńša a najbohatša, bě dyrbjała swoje městno přewostajić tajkej wjesnej holcy! Vavřena bě skoru wšu nahladnosć zhubił we wočomaj Roubinkoweje. Bě so ji zdało, zo je druhich wašnjow, lěpšeho słodu a wólby!

Lótka pak dźěše z nim tola hišće do koła, hdyž ju pozdźišo wo rejku poprosy, ale rěčeše mało, a wotbywaše filosofa jara zkrótka, hdyž chcyše so z njej do rěče dać.

Tu nahłe womjelkny. To ju tež mjerzaše. Chcyše jeho pokhostać, přeješe sej zo by prosył a ji łahodźił, tola tón hordy student mjelčeše nětko, kaž by so hněwał a so zranjeny čuł.

Hewak by knjeni Roubinkowa khodźiła domoj z ćahom pozdźe wječor, dźensa, lědma zo so słóńco za

haj khilešě, nastaji so na puć wróćo. Vavřena, zo by swoju winowatosć dopjelnił, poskići so, zo jeju dopřewodźi, zo wosebje Frycka dowědźe domoj. Mysleše sej, zo so potom hišće do haja wróći.

„Frycka powjedźe Leńka a njechamy wam wadźić we wašej zabawje," wotby knjeni jeho.

Pokłoni so a poslědni jeho pohlad płaćeše Leńcy. Bě měrna, jasna kaž nalětnja krajina wokoło, a we wočomaj zaswěći so jemu swětło zboža, dowěry a rozsudnosće. — —

Směrki padachu na nedošinski haj.

Wótrotřělniska kapała ćehnješe z rejowanskeje łubje dele do haja ke korčmje. Spěw, wyskanje a směch ani nětko njewomjelknychu a wjesele kaž připołdnju so filosofwje zestupowachu do rjadow, zo bychu nastupili puć wróćo.

Jich wjesołe a wólne rjady wězo njeběchu tak ličbne kaž rano, přetož mnohi bě je wopušćił, zo by wukonjał ryćeŕsku słužbu a ze swojim ramjenjom podpjerował lube holičo na puću do Litomyšle.

W poslědnjej rjedźe kročeše z khabłatej kročelu Špina po boku swojeho krajana, kiž bě jeho wzał do swojeho škita. Dołha syrota bě so hižo wupłakała, tola njebě hišće wotbył swoje zrudne mysle a swoju — wopičku.

Nazdala za studentskej legiju, wjesele spěwaceje, kročeše črjóda swěrnych měšćanskich wulětnikow, mjez kotrymiž běštej knježna Elis, kotruž Vavřena wjedźeše, a Mańka, kotruž bě dowěřiła starosći a lubosći knjeza Fryborta.

Z města njeseše so hudźba naposlěd do pózdnjeho wječora. Pokhod doklinča, wulětnicy so rozkhadźachu. Mějachu so do spěcha, přetož, hdyž k městu so bližachu, zaćeže so njebjo a hotowaše so na dešćik.

Hdyž so knježna Elis ze swojimi filosofami domoj

wróći, wotedawši před tym sebi dowěrjenu, wšu zbožownu knježnu Mańku domjacej knjeni, sedźeše Zelenka za blidom a pilnje studowaše.

„Ale, knjez Zelenka, to sće sej tola měł popřeć a njestronić so druhich —“ přetorhny jeho hospoza, spokojena z dźensnišim swjedźenjom.

„Nimam khwile, knježna Elis. Hdyž raz něšto budu, potom sej něštožkuli popřeju —“ wotmołwi suchi student.

„Wužitkarjo. Potom ćisnješ zaso knihi do kuta a do smjerće na žadnu njepohladnješ —“ měnješe Frybort, kiž stoješe kwěćel fijałkow do šklenčki połneje čerstweje wody.

Dolho potom hišće Frybort a Vavřena sedźeštaj z knježnu we jstwě, bjesadujo wo dźensnišom dnju.

Wšitcy běchu spokojom. Jenož starostliwa Elis złoži při rěči jeju mysl na něšto sćinow: što budźe w kolegiju a što pola aktuarec? Tola młodźencaj so njestrachowaštaj.

Špinu wobja hłuboki spar, w kotremž zaby na to, zo je syrotka a zo bě w haju něšto hrózbneho wohladał.

Zemju přikry mejska nóc.

We swojej komorcy sedźeše při małym blidku połrozhotowana Leńka při swěčcy mjetacej swoje swětło na mału wotewrěnu knižku. Po domje bě hłuboka ćišina, wšitcy hižo spjachu. Młode holičo, mějo rucy njenućenje na blidku zeprěnej, hladaše soniwje před so. A zaso so skhili po khwilcy a čitaše:

Je pózdni wječor — prěnja meja —
wječornej' meje słódki čas.
tujawka wabi k luboscam nas.

Znowa so wutorhny. Wonka zašumi. Přistupi k woknu, hladaše won, potom wotewrě zhasnywši

swětło. Bě włóžno, přijomnje; z ćmowych njebjes saješe so prěni mejski dešćik a šumješe lubje w kćějacych wjeŕškach štomow před woknom stojacych. A kaž so wšě kwětki a štomy wokřewjachu z tej ćichej włohu, tak bu tež w jeje duši wjeselo. Skhili so won, posłuchaše na jimacy šepot a šumjenje. Zaby na swoje njeswobodne postajenje a swoju wotwisnosć — jeje duša so ponóri do słódkich sonow prěnjeje, zbožowneje lubosće.

Čuješe so zbóžna. Spominaše na krasnu hodźinku lědma minyłu. Bě zastała w šěrem haju při starem, nahibnjenem štomje. Što drje nětko čini tón drobny ptačik, swědk zbóžneje khwilki?

Dopomni-li so tež wón na njeho?

W tom času Maŕka hižo słódcy drěmaše. Njesłyšeše dešćika, kiž bubnowaše na woknješka jeje jstwički. Bě dźěn zaso w haju, hdźež wróćeše Frybortej swoju zhubjenu přesadu.

VII.

Nasta nowy dźeń a z nim wšědne žiwjenje. Na wěžcy gymnasija so zwonješe, studenća so skhadźowachu w połnej ličbje do kolegija kaž hewak. Radostne wopojenje, zahorjenosć běštej so rozkuriłoj a strózbe rozpominanje nasta.

Profesor nabožiny zaso njebě přišoł do kolegija. Dopomnichu so na słowa kruteho rektora, zo profesor prjedy njepřińdźe, hač so jemu njedóstanje zarunanja. Składowachu radu wo tom, što so ma stać. Prjedy hač su přezjedni, su někotři wołani k rektorej, a mjez nimi Frybort a Vavřena.

Nasta to, štož bě kóždy wočakował a čehož bě so knježna Elis strachowała — krute wusłyšowanje wonoho spječenja a majalow dla. Tute wěcy so njezatajichu w nakrajnem měsće a bórzy kóždy wo nich

wědźeše. Cyła Litomyšl' bě přikhilena filosofam a někotrežkuli holičo so stróži słyšo, zo bychu mnozy samo z wuzamknjenjom móhli być pokhostani.

Fryborta běchu te wusłyšowanja hižo započałe mjerzać, nic zo by so bojał, ale zo słyšeše doma knježnu Elis skoro bjez přestaća bědować, zo bě so Maŕčine jasne wobličo tež pokhmuriło.

Vavřena bě měrny kaž hewak, wurěčeše wšo starostliwej hospozy; ale mjelčeše, hdyž to njepomhaše: Zelenka wuwučowaše, jědźeše k wječeri khlěb ze sadowej muku kaž hewak. Tola na jeho předčasnje zwjadłem wobliču jewješe so nětko někajke tajne spokojenje.

Špina sej z wusłyšowanja mało činješe. Sedźeše při wotewrěnej knižcy, kurješe a z pokhmurjenym wobličom hladaše zamysleny před so.

Knježna Elis sej myslo, zo so snadź rudźi tych wusłyšowanjow a nastawacych khostanjow dla, přistupi k njemu a położiwši zwaha swoju ruku jemu na ramjo, započa jeho tróštować.

Ale prjedy hač bě dorěčała, wobroći so Špina a ze swojim hłubokim hłosom zabórča:

„Hdyby so to jenož bórzy stało! Ja bych so wjeselił, hdy bychu mje wuhnali.“

Elis njemóžeše so dodźiwać. To by tak było, zo by něchtón z jeje wobydlenja był pokhostany z wuzamknjenjom!

Sydomaštyrcyći filosofow bě pola njeje bydliło, wšitcy běchu stajnje mjez přenimi, su hižo wulcy knježa — a nětkole! — česć jeje wobydlenja bě so zhubiła!

Boješe so bóle hač sami studenća. Zo je pječa cyła Litomyšl na jich boku była. — To tola nic. — Hdyž wšitcy, to zawěseć nic knjeni Rollerowa a knjeza aktuarowa swójba.

Hnydom rano druheho dnja po mejskem swjedźenju

započa powědać knjeni Roubinkowa swojemu mandźelskemu, w „oberštu“ sedźacemu, kajke běchu te lětuše majales byłe; a započa jara wobšěrnje a nic runje sprawnje wo tom wukładować, kak bě jich knjez instruktor ju a wosebje Lótku ranił a njepřistojnje so zadźeržował.

Z tym so dótkny jara čućiweje stronki knjeza aktuara. Swoju rozprawu stupnjujo dóńdźe hač k tomu, kak bě Leńka sama po haju khodźiła, kak bě so z instruktorom zabawjała.

Aktuar bě dźensa hižo něštokróć swoju hłowu wot krala Herodesa wotwobroćił a by započał zastojniscy wusłyšować, hdyby runje njepřišoł čas, hdyž dyrbješe do kancelarije.

Hdyž pak bě potom připołdnju domoj přišoł a so nawobjedował, započa Roubinkowa znowa, přikładujo ze swědkowstwom knjeni „běrgermejstroweje“ Rollероweje. Leńka bě w kuchini. Derje wšak čuješe, zo so we jstwě wo njej rěči. Wuj bě dźěn při wobjedźe něštokróć swoje zymne, lodowe woko na nju wobroćił, a tomu rozumješe.

Njeboješe so, na wšo bě přihotowana, ale tola bu ji tyšno, hdyž na Vavřenu pomysli.

Tón přińdźe popołdnju we zwučenej hodźinje Frycka wučić. Knjeni aktuarowa přiwita jeho zymnje, Lotty činješe kaž by jeho njewidźała. Podarmo so rozhladowaše po Leńcy. Zawěsće bě ji ćeta někajke dźěło dała, tak zo njemóžeše do jstwy přińć. Hdyž potom wotkhadźeše, zetka na khódbje Rollerowu.

Radostnje a jara słódcy ju powita knjeni aktuarowa a zdźeržowaše tón luby wopyt tak dołho, hač knjez aktuar z kancelarije so wróći.

Wšo bě wuskočiło z kolijow!

Štož bě słyšał wot swojeje mandźelskeje, to so wobkrući a wobtwjerdźi přez knjenju měsćanostowu, kotraž mjez druhim rjekny, zo so Leńka přećeli z tej knježnu

Elis, kotraž je tajka wótčinka, kotraž by wšitko rady na ruby bok zpřewobroćała; za dopokaz toho nawjedowaše, zo je knježna Elis była z dobrej přećelku njeboh Rettigoweje, kotraž bě chcyła cyłu Litomyšl zwótčinčić.

Hdyž bě potom Rollerka wotešła, njeslekny aktuar swój zastojniski kabat, ale wuńdźe runy puć do Leńčineje komorki. Tam sedźeše njedaloko wokna jeho bratrowka šijo, kaž bě ji ćeta přikazała.

Holičo bě překwapjene, dokelž wuj sem nihdy njepřikhadźeše. Zasta srjedź komorki a hladaše wótrje na Leńku. Khutnje, kruće, kaž w kancelariji započa knjez aktuar. Wuprašowaše so na wčerawši dźeń, na Vavřenu a knježnu Elis.

Leńka wotmołwješe z krutosću a po prawdźe, njezaprěwajo, zo bě z nimaj rěčała. Hižo bě wuj přestał a zdaše so, zo je po wusłyšowanju; tu pohladny na blidko.

„Što to maš pod šićom?"

Leńka bě překwapjena a mjelčeše.

„Podaj sem!"

Njemóžeše so stajić.

Roubinek wza mału knižku, kotruž jemu Leńka poda a pohladny na nju zběžnje. Póznawši, zo je w čěskej rěči napisana, prašeše so, wot koho ju ma.

„Je moja —" bjezdźak łžeše Leńka, chcedźo Vavřenu přelutować.

„Ah, tak ty přijimaš dary?" a wuj pokaza na nutřkownu stronu wjazby, hdźež bě podpisany instruktor jeho synka.

Holičo so začeŕwjeni a mjelčeše.

Bě hižo pozdźe zmylk porjedźić. Njeprajiwši hižo ani słowa, woteńdźe aktuar z poważnej kročelu, njeso ćazanu knižku.

Wječor da sej Roubinek přećiwo swojemu wašnju

swěcu zaswěćić a sydnywši so k blidu we swojom kwětkowanem „obrštu“, rozewrě corpus delicti a da so do čitanja.

Wbohi Mácha!

Njerozumna kritika bě hižo prjedy zatamała jeho baseń „Máj“ a nětko ju sudźeše znowa knjez aktuar Roubinek.

Hdyby Frybort abo Vavřena to zymne, bjezdźakne wobličo nad tymi horcymi hrónčkami skhilene widźał, by so dał do smjeća.

Mandźelska a dźowka běštej hižo šłoj spać, w domje nasta ćicho. Roubinek dźeržo knižku w kosćatej prawicy, čitaše a čitaše, widźomnje z wulkej prócu. Českim knihам njebě zwučeny a k tomu bě tuta w „rajmach“, kaž aktuar praješe.

Jimace hrónčka Máchowe žałostnje mało na njeho skutkowachu. Wobličo zastojnika so njepřeměni a po khwilcy čitanje jeho napinaše. Wopřesta, tola potom chcedźo swoju winowatosć dopjelnić a knižku kaž so słuša přepytać, čitaše dale a to hižo poł šeptajo. Po khwilcy přestachu jeho rty so hibać, jeho woči wšak běhaštej hišće přez hrónčka, potom wobroći strom, zaso šeptaše, womjelkny — Hižo hlada jenož na jedno městno, z wočomaj mžikajo, zańdźelatej so, nětko so zakiwa čećik jeho nócneje čapki a hižo zwjeze so jemu mučna hłowa na wutrobno a zbožownje drěma.

Bě połnaj dwaj spěwaj přečitał a z třećeho běchu tu zwostałe poslědnje hrónčka

> Je pózdni wječor — druhej' meje —
> wječornej' meje — słódki čas,
> tujawka wabi k lubosćam nas.

Roubinko! Roubinko!

* * *

Knjez aktuar bě po wšom z lěwej nohu z łoža stanył. Bě mjerzaty. Snadź běchu na tom wina wohidne sony, kotrež běchu jeho cyłu nóc čwilowałe. Kłóda, rjećazy, pólcaje, wjele wjetši a hrózbniši hač Kmoniček, šibjeńcy, koscówcy — to wšitko so jemu mućeše we zmotanem sonje, z kotrehož wotući přepoćeny ze strachom a stróželemi.

A to wšitko ta knižka, te „rajmy!“

Tajke bjezbóžne knihy čita jeho khowanka, tajke ji požčuje instruktor jeho syna! Derje bě to čuł, zo je to tajki wótčinc, nowotař. Mjerzaty woteńdźe do kancelarije. Samsneho dopołdnja zetka so knjeni aktuarowa z knjenju měšćanostowej Rollerku a powědaštej khětro dołho hromadźe. Rollerka powědaše, zo bě była wopytać patera rektora a zo je tam wšo kaž so słuša zhoniła.

A prjedy hač bě so dopołdnjo minyło, so wšudźe wědźeše, zo běchu najhórši byli filosofja wot knježny Elis, z kotrychž budźetaj znajmjeńša dwaj wuhnataj. Tu nowinku powědaše Roubinkowa po wobjedźe swojemu mužej, hdyž bě při trubcy jeho rozmjerzanje trochu přešło.

Knježna Lotty sedźo při woknje na pohodnem stólčku hladaše škodolubnje na Leńku, kotraž rub při blidźe składowaše. Widźeše, kak so jeje přećiwnica zatorže a zblědny, kak zatrašena k ćeće pohladny.

„Tón změje raz dźiwny kónc! Hisće tak młody a hižo so dźerži nowotow a čini přećiwo předstajenym rebeliju. Zasłuži exemplarne pokhostanje,“ rjekny bjez pohnuća Roubinek a wupušći powažnje rynk kura.

Leńka před tym na wokomik kaž woprostnjena, pozběhny nětko hłowu a woteńdźe z khwałkom. Do duše bě ju raniła ta bjezčućiwosć a wobmjezowanosć.

„Ta budźe činić!“ měnješe Lotty, hdyž bě kuzinka wotešło.

„Ta budźe hišće bóle swojeje hłowy! — Na, es wird sich zeigen!“

Domjaca knjeni woteńdźe wot knježny Elis, kotrejž bě bjezdźak wulku starosć činiła. Maŕčina mać dźěn powědaše, štož bě zasłyšała wo studentach, wosebje wo Vavřenje a Frybortu.

Stara, suchuška knježna sedźeše, styskniwje wočakujo, hač něchtón z knjezow filosofow so domoj wróći. Skónčnje zašćerčachu kročele na skhodach a do jstwy zastupi z khwatkom wjesoły Hanak.

„Ach, knjez Fryborto, zo skónčnje dźeće! Wutroba mi pukoce. Prajće mi, što so stawa? Z wotkel dźeće?“

„Wot wusłyšowanja —“

„A je wěrno, zo — was — zo budźeće dyrbjeć prječ?“

Filosof so zasmja. „To poćerja cyłu filosofiju. Wšitcy za jednoho!“

„A što, hdyž so tak stanje?“

Frybort zasmja so znowa.

„A wy so hišće směječe? Ta hańba!“

„Njejsym ničo špatneho skučił. Stare wašnjo smy wobarali.“

„Ale budźe po studijach.“

Štož mam wědźeć, zo bych porjadny staćan był, to wěm; knihožračk by bjez toho ze mnje njebył!“

„A Maŕka?“

„Maŕka? Ta ma mje lubo a wozmje sej mje, budu-li bur na Hanej, runje tak kaž bych někajki adwokat był!“

„Ale što wy, tola knjez Vavřena! Što by tón činił!“

„Wšak sej woni to derje rozmysla, prjedy hač tajkeho wubjerneho studenta wućerja a zkaža. A — pater German budźe so za njeho wujimać a na wšón kónc: ex moribus primam, cetera eminenter!“

Knježna měјo telko lět filosofow, bě tym łaćonskim

censuram na wuswědčenjach zwukła a rozumješe derje, štož bě Frybort rjekł.

„Daj to Bóh! A je po přesłyšowanju?“

„Haj, snadź jutře hižo so wozjewi rozsudk.“

„A hdźe je knjez Vavřena?“

„Do hodźiny je šoł.“

* * *

Vavřena kročo po skhodach k aktuarowemu wobydlenju, rozhladowaše so žadosćiwje a wočakowaše, zo wohlada Leńku. Tola khódba bě prózdna. Durje Leńčineje komorki zawrěte. Hižo druhi dźeń, zo ju njebě widźał! Žedźeše ju wohladać. Wědźeše, zo to njeje jenož tak, zo ji drje aktuarowa wobara. Dźensa bě kaž wčera, ani mać, ani dźowka njeměještej instruktora tak kedźbu, kaž byštej hewak činiłoj.

Jenož to bě dźensa dźiwne, zo bě knjez aktuar hižo doma. Vavřena wučeše. Hewak khodźeše w tom času knježna Lotty po to abo wono, nětko so z přenjeje jstwy ani njehibny. Hdyž bě po hodźinje, hladaše aktuar we swojej lěnjošcy sedźo na krala Herodesa, zastaji Vavřenu a rěčeše k njemu. Rjekny na swoje bjezdźakne, zymne wašnje, zo je zastojnik, kiž dyrby porjadny być, a zo tón porjadk tež wot druhich žadać dyrbi. Zo knjez instruktor wšak ma přejara kedźbu druhich wěcow, kotrež se za njeho njehodźa a zo to jemu budźe tomu hišće bóle škodźeć hač nětko. Zo by měł jenož studować, a nic měć kedźbu rebeliju a njetrjebawšeho wótčinstwa a druhich kazyć.

„Žižka a kejžor Jósef běštaj tež Čechaj,“ tónkróć wšak njepřida „a tu našu cyrkeẃ mamy po nimaj na wopomnjeńku“, ale: „a tež njejstaj tajke hłupe, bjezbóžniske knihi čitałoj, z kotrymiž młodym holcam rozum motaće. Načo holcy kniha? Mutlička a nic akty! A potom chcu, zo by Fryck —“

„Knjez aktuar, prošu prajće mi lubosćiwje zkrótka, što měnići —“

Aktuarowe wóčko wopušći krala Herodesa a wosta na tom zwažliwem młodźencu, štož rěkaše, zo bě Roubinek njemało překwapjeny.

„Měnju, zo sej druheho — instruktora — a tu maće za měsac —“ a pokaza na blido, hdźež bě Vavřenowa měsačna mzda na meju wusadźena.

Vavřena přispomni, zo sej tych pjenjez hišće njeje zasłužił, podźakowa a woteńdźe bjez pjenjez.

Roubinkowa a dźowka běštej překwapjenej. Mysleštej sej, zo so Vavřena zastróži, zo so budźe zamołwjeć a wón, pokłoniwši so a hordźe hłowu pozběhnywši, woteńdźe.

„O, tón hordačk! Kak smy so w njom zmylili!“ zwoła aktuarka.

Wot aktuarec njeńdźeše Vavřena runy puć domoj, ale pomałku kročeše z města a zasta w nedošinskem haju.

Prjedy hač bě so nadźał we swojom zamyslenju, stoješe njedaloko stareho, zekřiwjeneho štoma hłuboko w haju. Kradźeše so zaso pod jeho wjeršk a hladaše bjez přestaća k mócnej hałuzy, ke kotrejž bě jeho hněžko přilěpjene.

Bě cyłe, njebě skóncowane.

Potom kročeše dale a sydźe so na ławku pod starym dubom; jeho mysle wšak běchu hišće pola stareho štoma, hdźež bě z Leńku stał, hdźež bě jeje ručku stłóčił. —

Kak ji poda powěsć, kotruž bě přilubił, kak budźe dale? — — —

Knježna Elis a jeje studenća běchu dawno po wječeri, hdyž Vavřena přińdźe. Wosta w prědnjej jstwě.

„Knježna Elis, to, štož sće doprědka prajiła, je so stało.“

„Su was pušćili?“ a zastróžana zhladny k młodźencej. —

„Haj — rani mje to, ale njezabije. Tola —“

„Rozumju, knjez Vavřena. Štó wě, čehodla je to dobre, a swěra dobywa!“ doda wuznamnje.

„Haj — nadźijam so, wěrju, tola wy dyrbyće być ze mnu.“

Elis poda jemu swoju drobnu, suchu ručku, kotruž młody filosof dźakownje stłóči.

VIII.

W kolegiju bě wjele jednanja a wusłyšowanja.

Mnozy čujachu zły wukónc, w měsće so powědaše wo najhóršom. Profesor nabožiny, rektor a biskopski komisaŕ běchu přezjedni, zo su so filosofowje hrubje přehrěšili a zo dyrbja tohodla być kruće pokhostani.

Profesor nabožiny žadaše njenaprošnje dosćčinjenje za pohanjenje, kotrež bě so jemu stało. Na zbožo studentow njećahaše z nim rektor za jedyn postronk a kłonješe so bjezdźak, poprawom z wotmysłom, na stronu filosofow, kiž běchu ke wšemu při wusłyšowanju wuznali, zo njeměješe na mysli přećiwo profesorej demonstrować, ale zo bě jich tón připis tak rozhorił, haj, hdyž běchu swědźeń „majales“ zarjadowali, njemyslachu z tym ničo přećiwo profesoram, kaž běchu to pokazali, wołajo, prjedy hač běchu do haja ćahnyli, „vivat“ akademiji a tež jim.

W tom jich podpjeraše wuspěšnje stary, razny pater German, kiž jich wobaraše z wulkim wuspěchom w profesorskem kolegiju.

Tola kruty rektor by so zćežka podwolił.

Potom přińdźe k njemu něšto nahladnych měšćanow a susodow za studentow prosyć.

Mnohim by so z tym wšo spušćiło, ale někotrych

„wjednikow“, kotřiž běchu wšo zesnowali, by so tola najkrućiše pokhostanje njezminyło. Tola na zbožo wšěch bě cyła wěc zabawiła mócneho knjeza, kiž bě so wšemu wutrobiće wusmjał a so wjeseleše nad zwažliwosću filosofow.

Bě to rektorowy susod. Hdyž tajki knjez z krasneho hródu, bohaty, mócny, za někoho słowičko zapołoži, njepadnje to na skału.

Hrabja George bě tón deus ex machina, kiž wšo wujedna, změrowa a k dobremu kóncej dowjedźe.

Deputacija k profesorej nabožiny, někotre „primae e moribus“ a něšto hodźinow we filosofskem karceru, to běchu sćěhwki, kotrež mnohich filosofow potrjetrichu za spjećowanje w kolegiju a za majales.

Knježna so skoro na Fryborta rozhněwa, když njedźelu rano z njej a ze wšěmi we wobydlenju žałosćiwje a bolostnje so rozžohnowaše, ducy do kolegija, zo by sej tam wuměrjene hodźiny wotsedźał. Šibał šibałski! Hišće je jemu to k smjeću.

Též Vavřena dźěše wjesele a za nim kaž mjedwjedź bórčo Špina.

Knježna Elis njewuńdźe toho dnja ani z domu. Sydomaštyrcyći filosofow bě ~~poła njeje bydliło,~~ a žadyn z nich njebu takle khostany! Wšitcy su hižo knježa — a nětko tři zdobom w karceru!

Jenož z tym so tróštowaše, zo njeje sama potrjechena, a zo su ći jeje filosofowje tola najlěpši a něšto móža.

Jich pokhostanje ju mjerzaše, ale knjeza Zelenku tola njepokhwali a cyły dźeń ani słowička z nim njeporěča.

Wšitcy w měsće mějachu radosć, zo filosofowje njebuchu hórje a krućišo pokhostani, jenož knjeni Rollerowa měnješe, zo by tajkim wólnym pachołam hinak zapiskała. Též knjeni aktuarowa bě so zmyliła,

tola, štož je wěro, měješe tež na tutom khostanju dosć.

Prjedy hač bě so tydźeń minył, měješe Fryck noweho ínstruktora, ćicheho, pilneho filosofa, wo kotremž bě rektor knjezej aktuarej swědčenje dał, zo pilnje studuje, samo wjacy, hač so w kolegiju žada.

Lótka a mać jeho zwoprědka nimo měry přećelniwje witaštej a běštej k njemu jara lubosćiwej — tola za tydźeń bě so domjaca knježna jeho hižo nabyła. Što to wšo pomha — njebě to tola Vavřena! Runaše so drje jemu ze swojim wědźenjom, ale to pola knježnički njeważeše. Njebě tak rjany a k tomu, kaž so zdaše, so tuleše a so jeju boješe. Přińdźe-li, postrowi, wotkhadźejo kłonješe so a strowješe zaso — wjacy skoro wot njeho njesłyšeštej.

„Dušny je, aber unbeholfen,“ to bě suma wšeho wobkedźbowanja a wusudkow knježny Lótki, čemuž tež mać přihłósowaše.

Leńka wšak by była druheho měnjenja a prajiła, zo je knjez instruktor wobrotny. Lědma tydźeń k nim khodźeše a hižo přistorči ji jara zručnje a wobhladniwje knižku, w kotrejž namaka lisćik.

Tam čitaše:

„Brož je dobry wótčinc. Wěrće jemu. Bywam w haju. Na starem štomje wšitko derje. Jenož ja pytam w haju někoho podarmo, ale nadźijam so a wěrju, zo jeho jónu namakam. Žedźu z wami poręčeć. Wjeselu so, zo mi znajmjeńša z jednej rjadku wotmołwiće. Potom budu wjacy pisać. Mějće so derje! Waš V.“

Čitaše nic jónu, dwójcy, ale přečasto, kóždeho wječora we swojej komorcy, a tež, hdyž bywaše samalutka.

Bórzy přinjese Brož wotmołwu. Vavřena khwataše do hrodoweho parka a tam přečita žadosćiwje žadanu

wołmołwu w šěrej dolinje w sćinje starych jědlow: „Sym so jara zwjeseliła. Wěrju, nadźijam so. Postrowće haj a stary štom.“

„Wěrju, nadźijam so!“ wospjetowaše młody filosof a zbožownje so zamysli. — —

Nalěćo so minješe a přikhadźeše lěćo.

Frybort bě wjesoły a zbožowny a započa studować, přetož čas pruhowanjow so bližeše. Často widźeše Mańku, rěčeše z njej a žortowaše a často sej nošeše kwěćel čerstwych, wonjatych kwětkow.

Hanak bě stajnje wjesoły a zbožowny, přinjese-li kwětki, ale njepraješe wot koho; knježna Elis tež njepřeradźi ničo a knjeni domjaca hižo njewidźeše jeho kabat na wutrobnje z muku woběleny.

Jenož Špina móžeše swědčić, tón wšak ani njepikny. Rěčeše nětko mjenje hač hewak, bě mjerzaty a sylnje kurješe a studowaše, zo so tomu knježna Elis dźiwaše. Z njej rěčeše nětko Vavřena často wo samoće a přecy wo Leńcy, kotruž by Elis sama zaso rady widźała.

Bě dźěn so ji zalubiła, kiž běše bratrowka jeje Jurka; a rady by ju wot aktuarec wuswobodźiła.

Znaješe Vavřenu. Měješe dowěru do jeho powahi.

Taj byštaj wěsće byłoj cyłe žiwjenje zbožownaj. Haj ličeše hižo w duchu, kak dołho dyrbi hišće Vavřena studować, prjedy hač změje zawěsćeneho postajenja, zo by so mohł woženić. Njewidźeše jeho při wołtarju ze žadnej druhej hač z Leńku. — —

Brož wučeše pilnje Frycka, tak zo jeho knjez aktuar jara khwaleše ćicheho instruktora a též knjezej listownemu jónu njedźelu při bjesadźe přispomni, zo so jemu nowy wučeř tohodla najbóle lubi, zo je skromny a nic do swěta, zo po wšom nima kedźby na žadne nowoty a njetrjebawše wěcy, kotrež młodym ludźom njepřistojeja. Též Leńka njepřestawaše być dźakowna

Brožej, kiž wot Vavřeny nic jenož čěske knihi, ale tež lisćiki w nich nošeše.

Hačrunjež khodźeše młody filosof často wokoło stareho domu, w kotremž Roubinek bydleše, tak tola jenož małohdy wohlada Leńku; ćeta ju z wočow njespušći. Vavřena bě skokojom a zbožowny, hdyž to lube holiču wohlada; bórzy wšak jemu to njedosahowaše. Chcyše, dyrbješe z njej rěčeć, a w tom jemu bě runje knježna Elis po mnohem wuradźowanju k pomocy.

Leńka njemóžeše na filosofsku mšu khodźić, dyrbješe do hrodu. Tam so zetkawaše z Elis, kotraž bě přecy zbožowna, když móžeše znajmjeńša něšto słowow na galeriji před hrodowskej kapałku z tym lubym holičom poręčeć. K třećemu razej přiwjedźe Mańku sobu a młódej holiči, hižo prjedy so znajacej, so spřećelištej. Mańka khodźeše wězo kaž prjedy na filosofsku mšu, tola tutón mały wopor rady přinjese; znaješe dźěn tež tajomstwo Vavřenowe a wjeseleše so nad dušnej knježnu Elis a přećelom Frybortom.

Mańka namołwi Leńku, zo by njedźelu popołdnju, hdyž ma khwile, do hrodowskeho parka přišla, zo tam dlěje pobjesadujetej.

Tak so sta. Hdyž knjez aktuar na krala Herodesa hladajo z listownym bjesadowaše a jeho mandźelska při nimaj sedźeše a Lótka bě wopytać někajku přećelku w měsće, wotskoči Leńka do blizkeho parka, hdźež Mańka na nju čakaše. V tom času bywaše mało ludźi w parku, přetož wšitcy khodźachu do Nedošina a druhdźe za město. Tola dźiwny připad bě přiwabił do hrodowskeje zahrady w samsnem času dweju filosofow, kotrajž so tu kaž njenadźicy mjez štomami zjewištaj a bórzy khroble k holičomaj so bližeštaj.

Zbóžne khwilki w parku běchu krótke a tola dosahowachu, zo by Vavřena póznał, z kajkej swěrnej

luboséu jeho to lubozne holiču lubuje, kajkich je nutrnych čućow a nadobneje mysle, tola wobsahowachu telko, zo Leńka cyłe dny a na nje spominaše a z nich tróšť čeŕpaše.

Mjez tym, zo tutaj khutnje so rozmołwještaj, zabawješe Frybort ze žortom a pryzlemi swoju Maŕku. Vavřena jenož wobžarowaše, a Leńka tež, zo so njemóžeštaj skhadźować kóždeho dnja, samo nic kóždu njedźelu. Druhdy so jich pominy wjacy, hač Leńka zaso Maŕcy wozjewi, zo budźe móc přińć.

A tak zbywachu jenož listy, kotrež khutny postillon d'amour swědomiće a spušćliwje donošowaše.

Njedźelu po swj. Antoniju dźěše prócesijón ke kapalcy w nedošinskem haju, a tu toho dnja bě tam, kaž hewak, skoro cyłe město. Tež knjeni aktuarowa z Lótku tam dźěštej a bjesadowastej jara derje z honodacijemi.

Knjeni Rollerowa přińdźe trochu pozdźišo, ale přińjese knjeni Roubinkowej nowinki — a kajke nowinki. Rollerowa wědźeše abo zhoni wšitko — a tak njezwosta jej tež tajne Leńčine skhadźowanje z Vavřenu.

Roubinkowa njemóžeše so dodźiwać, njewědźeše, što rjec; tak, ta jeje khowanka so zabywa nima kedźbu dobrych wašnjow — hotowaše so na nju, haj hroženše; Lótka bě ju docyła zmyliła.

Leńka sedźeše k wječorej we swojej komorcy, hladajo z wotewrěnym woknom do zahrodki. W mysličkach bě hišće w parku pod brěčkowcom z Vavřenu. Tu zaropoći wonka drasta, a ćeta zastupi wot překhodźowanki hišće njerozhotowana. Nasta krute wusłyšowanje. Bratrowka njeprěješe, njełžeše, njezamó to. Rjekny, zo je w parku była, a na dalše prašenja přizna z měrom, zo je z Vavřenu rěčała.

To rozhněwa knjenu aktuarowu hišće bóle. Woča-

kowaše, zo budźe prěć, płačo prosyć — ale ta twjerda hłowčka so njezhibny, kaž bě ćeta wočakowała.

Sam knjez aktuar bu přiwołany na pomoc. Njewjedro so rozputa w domje. Na wšón kónc ćeta zakaza Leńcy, zo by khodźiła do parka a rěčała z Vavřenu, štož też muž wobkrući a skónčnje hrožeše knjeni Roubinkowa, zo by so Leńka zdała maćeŕskeje starosće swojeje ćety, hdyby na swojom wostała, a zo by mohła hić za tym hłodomrějskim, na ničo hordym filosofom.

* * *

W juliju přijědźe sam hradecki biskup, zo by był při pruhowanjach, wosebje z nabožiny.

Zelenka bu wot samoho wuknjenja suchi kaž łučwo.

Wječor před samem pruhowanju poprosy Špina knježnu Elis, zo by jemu zwariła čorny kofej, zo budźe cyłu nóc studować. Knježna Elis njespaše w tajkich wokomikach, ale nocowaše ze swojimi studentami. Wječor, bě wokoło dźesaćich, zaklepny Frybort knihu. „Štož wěm, to wěm, za nóc to njespóžeram.“

Lehny so a po khwilcy spaše zbožownje a spokojnje. Po jědnatej sklepny Vavřena knihu a bórzy też jemu zańdźeli spar mučnej woči. W tom času piješe Špina čorny kofej, zo by wšu zasparnosć zaćerił. Kniha nabožiny ležeše před nim, čitaše a kurješe. Husty kur so waleše w mróčałkach po nizkej jstwě jako młha na horach ap rěz nje bě widźeć njesprócnu blědu hłowu Zelenkowu, kiž zhorbnjeny nad explikacijemi za druhim blidkom při swětle wolijoweje lampy studowaše, abo „drěješe“, kaž by Frybort prajił.

Knježna Elis sedźeše we swojej jstwě při woknje, hladało do ćicheje, włóžneje nocy. Mysleše, zo jutře ji jeje studenća hańby njenačinja. Wo Zelency a Vavřenje bě wěsta, Frybort měješe hłowu jako slěborny zwónčk a Špina bě poslědni čas jara pilnje studował.

Ale starostliwa knježna njewědźeše, zo bě jenož při knizy sydał a z mysličkami Bóh wě hdźe błudźił. Bě k połnocy, hdyž zlohka durje pódlanskeje jstwički wotewri. Słyšeše měrne dychanje spjacych, widźeše Zelenku jako nócnu sowu sedźeć, a tam w kutku sedźi Špina nad knihu. Šklećnca prózdna, kofej wupity — a słyš, to smorčenje! Božedla! Wupije kofej a — spi! —

„Njebožatko, je smjerć mučny!“ pomysli sej Elis. „To stajne studowanje je jeho přemohło. Snadź bych jeho měła zbudźić? Ale je pozdźe a wón zasparny, mučny —“

A zaso so zdali zćicha a so lehny.

Nazajtra, hdyž filosofowje k pruhowanju dźěchu, přejese jim wjele zboža, připominajo, zo bychu so pokrjepili ze swjećenej wodu a sej sčinili křiž. Cyłe dopołdnjo bě kaž na jehličkach, kóždy wokomik běhaše k woknu a pohladny won. Maćcy bě runje tak, kaž Elis, ke kotrejž často do kuchinje „jenož wotskoči“. Wo druhem so njerěčeše khiba wo studentach a wo pruhowanju.

Po ćopłem powětru zatřepotachu zwuki zwona, połdnjo wozjewjaceho, miny so hišće poł hodźinki, a hakle ščerčachu kročele a hłosy powědachu deleka w khěži. Elis ćisny łžicu a wuběža spěšnje na nakhěžu.

Wot deleka słyšeše Maćčiny wjeseły hłos a Frybortowy směch. Wšo bě derje skónčiło! A tu hižo knjez Zelenka! Blědej, suchuškej licy stej wujasnjenej, rty so směja —

„Omnia eminenter, knježna!“

„Wšak sće sej to zasłužił! Witam was!“

A za nim hižo stupaše Vavřena, měrniši, ale teź wjesoły, a poslědni Frybort.

„Knježna Elis,“ wołaše hižo na skhodach, „maće-li dosć wowsa a husacych kulkow na kormjenje? Njesu wam „husycu.“

„Rjenje so dźakuju, to by was nan z tajkejle ptačinu njerady widźał —“

„Rady widźi rady. Same wubjerne to njejsu, tola derje je to skónčiło!“

„Buhu dźakowano! Ale hdźe je Špina?“

Vavřena a Frybort mjelčeštaj. Mjez tym stupichu do jstwy.

„Khudak, we wšom ma njezbožo,“ rjekny khutnje Vavřena.

„A tak je studował! Što započnje?“

Kniežna Elis měješe radosć zkaženu. Bě sej wěsće myslila, že Špina wobstoji, wšak bě před tym tak wutrajnje studował.

Čakachu na njeho, ale wón njeńdźeše.

„Nochce nam wjeselo kazyć,“ měnješe Vavřena, „a woprawdźe, njewjeselu so dźensa tak, kaž bych so radował, hdyby so tež Špina mohł z nami wjeselić!“

Tón sedźeše za ćicheho parneho popołdnja w hrodowskem parku deleka w husćinje pod starej jědlu. Wobličo bě zepřěł do dłónje, hladaše prosće do zemje.

Z njezboža, kotrež bě jeho trjechiło, bě so hižo zhrabał. Přemyslowaše nětko, što jemu zbywa, kotry puć by měł nastupić. Sedźeše dołho a skónčnje so wotsali pomałku kročo z parka. Po měsće dźěše spěšnišo, njewobhladowaše so; mysleše sej dźěn, zo wšitcy za nim so wobroćeja, šeptaju a wusměšnje na njeho hladaju! Doma trjechi jenož kniežnu Elis. Přinjese jemu jědź, nošeše jemu, štož měješe, pruhowanja wšak so njedotkny ani z jednym słowom.

Špina něšto mało poję. Potom wobroćiwši so ke kniežnje rjekny:

„Tak, hižo wěsće —“

„Wěm a dźiwam so tomu. Sće tak pilny był.“

„Hm, hižo je so stało.“

„Škoda lěta!“

„Njebudu wospjetować. — Wšitko je tu na mnje.“
„A što započnjeće?“
„Póńdu do klóštra —“ rjekny ćěmnje, ale kruće.
„Maće tola hubjenu censuru z nabožiny.“
„Pola smilnych bratrow mje tola wozmu.“
„Božedla, knjez Špina!“
Tola wón bě so hižo rozsudźił. Wujasni ji, zo nima žadneje podpjery, zo dyrbi sej kóždu skibku khlěba sam zasłužeć.

„Što bych so dręł — ničeho njewočakuju, njenadźijam so, a hdybych tu wostał, by to runje zas tak skónčiło, přetož tu nimam měra —“

Tu womjelkny. Knježna Elis, stojo njedaloko njeho rjekny sobuželnje: „Znaju waše njezbožo a wěm —“

Filosof zběhny nahle hłowu.
„Wy wěsće? No — nětko so mi hakle wusměјeće!“
„Ale knjez Špina, što sej wo mni mysliće?“
Ale wón hižo ani njepikny. Bě po zdaću měrny, tola za tym bjezdźaknym wobličom so wšak taješe wichor čućow. Po khwilcy stany a woteńdźe do swojeje jstwički.

Knježna Elis, hladajo na tu postawu doprědka přewisowacu we wjetkhej drasće začu hłuboku sobuželnosć.

Přepadły filosof stupi k woknu swojeje jstwy a hladaše zamysleny na naměsto. Tam bě njewšědne žiwjenje. Studenća we wjetšich črjódkach tam khodźachu, a wšitcy běchu wjeseli, žiwje z rukomaj sej swědčo. Widźeše wozy jězdźić, na nich stojachu studentske kofry a lódki, pódla wozow stupachu nanowje, měšćenjo a wjesnjenjo we wšelakorych drastach. Wšitcy běchu sej přijěli po swojich synow; wotwjezu jich domoj, hdźež změja zbožowne a wjesołe prózdniny. Po njeho nichtón njepřińdźe; nima domizny, ani nana,

ani starosćiweje, dobroćiweje maćeŕki, nikoho, kiž by jeho přećelnje a radostnje na prózdniny witał.

Jeho woči wotpočnyštej na napřećiwnej stronje naměsta; tam stoješe před domom burski wóz, do kotrehož bě zapřehnjeny sylny brunačk. Na wozu hižo so čornješe kofer, na njom ležachu poslesća do wuzoła zwjazane na pisanem rubišću. Prědku při konju stoješe mały studenćik, gymnasiast, kiž dźensa zawěsće z radosću, wočakowanjom a žedźenjom njebě woči zańdźelił a majkaše něžnje a radostnje lubeho kónika, kotrehož hižo tak dołho njebě widźał a kiž jeho bórzy k maćeŕcy powjeze.

Nan hišće domjacemu knjezej dozapłaćuje, synk njemóže skoro hižo dočakać.

Tón prosty wujaw pohnu Špinu. Widźeše před sobu staru, bělu kobłu wuja fararja, kotraž bě jeho małeho studentka lěto wob lěto k wujej a staršimaj wozyła. Spominaše, kak bě též wón ju z radosću witał a majkał, spominaše, kak bě domoj jězdźił, kak bě jemu maćeŕka napřećo khodźiła, kak bě wuj faraŕ jeho za dobre wuswědčenje majkał a mytował — wšitke te proste, ale za njeho tak žadne a radostne wokomiki zbožowneje młodosće mihnychu so přez jeho dušu kaž krasny són; a wón zeprě so z hłowu k muri a da sa do płakanja. — —

Tón dźeń bě w Litomyšli wjele radosće, tola též dosć zrudoby. Někotrežkuli holičo zrudnje so zamysli, zo jeje filosof hakle za měsacomaj zas přińdźe, haj mnohi, wopušćejo filosofiju, so snadź hižo njewróći a na wysokich šulach we wulkej Prazy snadź zabudźe.

Též Leńcy so mućeštej wóčcy, ale prócowaše so na rty wusměw wuwabić.

Njesmědźeše z Vavřenu rěčeć, z krutym khostanjom jej hrožachu. Tola što je ji hroženje, što khostanje?

Přińdźe tajnje při směrkach na zapowědźene městno

w parku. Bě sej wjele zwažiła. Samalutka, tak pozdźe — tola měješe Vavřena woteńć bjez toho, zo by z nim poręčała?

Kóžde słowo — třepotacy lisćičko, wuraz hłubokeho čuća, kotrež wobknježa wutrobu, wšu dušu.

Róžowy błyšć, błyskacy přez wjeŕški štomow bě hasnył, na haj so lěhaše ćma. Leńka so měješe k hiću. Dźěštaj něšto kročeli, zastaštej zaso, tola njenaprošny čas poručeše. Leńka poda Vavřenje dyrkotacu ruku, wón ju stłóči, přiwinywši třepotace holičo k swojej wutrobje a wokoši jeje čerstwe rty. Womjelkny w jeho wobjeću, widźeše w šěri jeje nablěde wobličo, přizańdźelene, z dołhimi mikawčkami wobrubjene wěčko. Nahle so jemu wutorhny a khwataše prječ, na běl drasta so mihny hišće po keŕkach, wrótka ke knježemu domu zawórčachu.

Leńka so zhubi. Vavřenje klinčeše dotal cunje horce: „Njezabudź!“ a na rtach čuješe hišće horce wokošenje lubowaneho holiča. Stoješe hišće na samsnem městnje a hladaše w tu stronu, w kotrejž bě so zhubiła, Bě so zećmiło.

* * *

W korčmje pola Prencec hižo swěćachu a we jstwě pod wisatej lampu bě wjeselo. Filosofowje, kotřiž hakle jutře wotjědu, běchu so tu zešli, zo bychu naposlědy pobjesadowali w kolegialnem, přećelskem towaŕstwje. Wjesołosće njebě njedostatk — to by było, zo by so student před prózdninami rudźił! Druhdy sej zaspěwachu, potom pěseń so přetorhny ze směchom, wołanjom a žortami. A njemóžachu so dosmjeć, hdyž Frybort započa po swojom žortniwem wašnju powědać wo njepřijomnosći, kotraž bě so knjeni Rollerowej stała. Dźensa drje bě to powšitkownje znate, ale když to Frybort powědaše, smějachu so znowa.

Při dźensnišich wulkich kemšach bě so tłóčiła hač ke khórej a tam při samom wobłoženju so sydnyła, majo swoje plećenje sobu. Hdyž pilnje wobkedźbowaše a ze swojim kałatym wokom něhdźe stronu hladaše, wuhlada něchtó bliže stojacy, zo je sačk wotewrěty a zo je horjeka w njom dźiwna wěc. Hdyž so potom Rollerka zaso wobróći, by skoro wótře wukřiknyła. Khětře so zhrabawši, přimny z prawicu po sačku, kiž bě na dźiwne wašnje přez wobłoženje spadnył, ale njezadźerža jón. Khilejo so za nim, widźeše, zo so ludźo k njej horje wobroćeja, zo tu ze spodźiwanjom, tam so smějo za kartami łoja, kotrež běchu z měška wupadłe a jako sněhowe mjetle so kolebajo pomałku na spodźiwany lud so sypachu.

To bě smjeća a žortow w cyłej Litomyšli dla njezbožowneho pada kartow knjeni „běrgarmejstroweje“.

Ale najwjetše wjeselo z toho mějachu filosofowje pola Prencec zhromadźeni. Bě hižo pozdźe, tola směchej, hołku a spěwej njebě tam kónc.

Cyłe město drěmaše we wobjeću włóžneje julijskeje nocy. Ludźo, kiž sedźachu na ławkach před domami, zhubichu so k połnocy: hišće klinčeše něhdźe z wotewrěnym woknom dyrnkanje kitary — tež to so zlehny. Ćicho. —

We wustupku starožitneho domu sedźeše při wotewrětem woknje domjacych Mařka. — Njemóžeše wusnyć. Widźeše na naměsto a do haski tam kónčaceje, napřećo wěžu radnicy, za kotrejž so wjelbowaše ćmowomódre, z hwězdami posyte njebjo. Knježna Elis bě ji rjekła, zo bě z wječora wotešoł. Hač je so wróćił?

A hdy budźe kónc tym prózdninam? Zrudny, dołhi čas! —

Zrazom zasłyšachu so w šěrej wuličcy dušene zwuki mužskich hłosow. Mařka ze sobu torhny, potom wotskoči z napjatosću posłuchajo. Hižo rozeznawa jedyn; to

dźěn je Frybortowy zwučny hłós! Zastaničko! Jej! Kak krasny spěw, kak lubje klinči přez nócnu ćišinu! Přistupi kedźbliwje k woknu. Wuhlada deleka spěwarjow, Frybortowych towaŕšow, kotrehož tež w šěri spózna. Słyšeše, zo so napřećo wokna wotwěraju, zo ludźo k nim přistupnja, wotskoči znowa. Jej k česći!

Spěw doklinča — kročele rozkhadźacych so spěwarjow ščerčachu po dłóžbje, hač so zhubichu — potom wrjeskotaše kluč w khěžnych durjach, słyšeše po skhodach kročele, nětko zćichnychu při durjach jeje jstwički. Zatřepota, rozmyslejo so přistupi bliže.

„Maŕka, dobru nóc! Dobru nóc!“ šeptny wonka ćichi, wutrobny hłós.

O, kak rady by jemu podźakowała a prajiła, kajke wjeselo je ji sčinił!

Ale njemóžeše, njesmědźeše, a jenož zćicha wospjetowaše: „Dobru nóc!“ Durje zakřipichu. Frybort bě so zdalił. Wšudźe bě změrom jenož w Maŕćinej wutrobje nic. Dobru nóc!

* * *

Wšitcy studenća hotowachu so prječ. Na wšech pućach z Litomyšle bě widźeć mnoho wozow, wobćeženych ze studentskimi wěcami, měrjacych do wšelakorych kónčin Čech a Morawy. Zelenka bě wotjěł dopołdnja, bórzy po njom Vavřena a popołdnju rozžohnowa so Frybort. Jeho nan, póććiwy, hišće młódny Hanak, dźakowaše wutrobnje knježnje Elis, zo je so tak wo jeho syna starała, a praješe wjele dobreho wot „panimamy“, kotraž bě ji něštožkuli na znamjo swojeje dźakownosće do kuchinje pósłała. Wjesoły filosof dawaše wjesele božemje wšěm w domje, ale hdyž Maŕcy, nětko powažnej a mjelčacej, naposlědy ruku podawaše, wopušći jeho tež wjesołosć.

„Mału khwilku a zaso so widźimoj! Božemje!“ zwoła wutrobiće.

Wšo bě po něčom zwotjěło a w Litomyšli bě ćicho. Bě dźěn na krótki čas khudša wo něšto stow ludźi, a to młodych a wólnych. Samo w domach bě ćicho, zrudno.

„Je tu kaž po pohrjebje,“ praješe knježna Elis, knjeni domjacej.

„Haj, woprawdźe, bjez nich by tu zrudno było, njej' wěrno, Mańka?“

Dźowka so začeŕwjeni.

Je mi, kaž bychu mi synowje wotešli. Wěŕće mi, knjeni domjaca, sydomaštyrcyći filosofow sym měła, tola tutych mam najradšo,“ a mysleše po prawom jenož najbóle na Vavřenu a Fryborta.

„A što knjez Špina?“ wopraša sa knjeni domjaca.

„Póńdźe jutře — wbohušk, do klóštra.“

Tón bě cyłe popołdnjo něhdźe khodźił. Pozdźe popołdnju bě w hrodowskem parku, hdźež sedźeše pod štomom zamysleny. Potom dźeše domoj, poprosy knježnu Elis, zo njeby jemu dała zaspać, zo rano zahe woteńdźe.

„A njeprajiće nikomu božemje?“

„Komu?“

„Knjeni domjacej?“

Tu trjechu w klamach. Do bydlenja njepóńdu.“

Elis zrozumi.

„Tak Mańku ani njewohladaće —“ doda ćiše.

„Ně — nochcu —“ wurazy z ćěsnjenym hłosom filosof.

„Tola rjekńće ji — prošu —“ Špinowe wobličo so zbarbi do ćěmna, „rjekńće ji, zo ji přeju wjele zboža — zo by přecy zbožowna była.“ Womjelkny a ničo wjacy wo ni njeporěča.

Tu nóc spaše mało. Poslědnje khwilki horja a prócow połneho, ale tola swobodneho žiwjenja! Što na njeho

čaka? Radosć a zbožo nihdźe, wo tom bě přeswědčeny we swojej jěrej mysli.

Rano přida knježna Elis jemu do jeho skromneho wačoka hišće cyroby.

Njebě sej pomyslił, zo dźělenje budźe tak ćežke. Tu pózna, kak starostliwa, dušna, dobra bě ta jeho hospoza była, tajkeje duše nihdy njenamaka. Hłós jemu so třaseše, hdyž ji za wšitko dźakowaše.

Knježnje Elis ronjachu so sylzy a prošeše, zo by na nju tež so druhdy z lisćikom dopomnił. Hdyž bě wušoł do khěže, zasta kaž pohłušeny. Bě zahe rano, a Mańka bě hižo zwoblekana, młódna kaž róža stoješe w khěži při skhodach, kaž by na njeho čakała. Přistupi k ni, tola rěčeć njemóžeše. Horło so jemu sćeže, jenož woči rěčeštej. Potom zasłyša jeje slěbroklinčny hłós, kiž bě jemu telkokróć wutroby rozbudźił.

„Ani byšće mi boženje njeprajił, knjez Špina. Mějće so rjenje a dopomnjće so tež na nas!"

Jemu běše, kaž by so w ćmowej khěži wujasniło. Na rtach so jemu zjewi wusměw. Poręča něšto zamotaneho, z čehož bě jenož jasne: „Budźće zbožowna! Božemje!" To překwapjace zetkanje, poslědnja radosć a zrudoba, tež to bě skutk knježny Elis.

Změrowa so hakle, hdyž bě za Litomyšlu. Wačok w lěwicy, kij w prawicy, kročeše po drozy k Vysokemu Mýtu. Hdyž bě na wjeŕšk hórkow dostupił, zasta pódla stareho topoła při puću so wupinaceho. Filosof hladaše na poslědy na krajinu a město, hdźež bě swoje młode lěta přebywał. Bě jasne žnjencowe ranjo. O kak je tu rjenje, lubo! Nedošinski dólčk, łučiny, haj — wšitko tak młódne, čerstwe, z ćmoweje zelenje wustupuja domy města jako w zahrodźe. Tam krasny hród w parku, njedaloko tón njezbožowny kolegij, deleka wěža radnicy a napřećo starožitny dom z wustupkom, a tam —

Na wšitko to hladaše naposlědy, na přecy so dźěleše z lubymi městnami, a zdobom dawaše božemje swojej młodosći a swobodźe. —

O studentske lěta!

Doby radosćow a starosćow, doby njesprócniweho studowanja, strachowanja a bojosće před pruhowanjemi, žortow, wjesołosće a spěwanja, doby „hodźinow“ a sprócnjaceho wuwučowanja, jasneje mysle, wólnych mocow, doby tradanja a hłodu a tola bohate na róžowe sony, połne nadźijow a planow, doby swobody, přećelstwa, prěnjeho hrónčkowanja a prěnjeje lubosće! — O, štó by so rady z wami dźělił, štó by z cyłeje duše na was njespominał w ćěsni a zymnoće kruteho žiwjenja, połneho rozkorow a zmylenjow!

IX.

Knježna Elis bě z dobroćeřku młodych lubowacych, a tohodla bě pola njeje skoro filialka pósta.

Kóždy raz, hdyž diligenca přijědźe, přinjese ji listonoš znajmjeńša jedyn lisćik, a wona mało hdy jedyn rozpječatowa.

Pohladny na wobalku a wuhladawši to abo wono znamješko, skhowa jón do komódy do kemšacych knihow. Hdyž bě listonoš wotešoł, najbóle přiběža wot domjacych Mańka a žadosćiwje so prašeše:

„Něšto za mnje?“

Kak so wjeseleše, hdyž knježna wusměwajo so wotmołwi:

„Tole je z Morawy.“

Druhdy so stawaše, zo dóńdźeštaj dwaj listaj a tu potom postaješe Elis:

„Tón je waš, tón do hrodowskeje kapałki —“

Tam mjenujcy je woteda Mańka Leńcy, z kotrejž so tam kóždu njedźelu widźeše.

„Tak što piše?“ by so prašała po času knježna, hdyžkuli bě holiču list z wočomaj spěšnje přeléćało.

„Wjele dobreho a wutrobny dźak, a zo so wjeseli, hdyž tu zasy budźe.“

Wěrju, wěrju; a wy tež, knježna Mańka, njej' wěrno?“

Něhdźe dwójcy bě Frybort pisał samej knježnje Elis. Vavřena pak wjacy króć. Zelenka wšak ani jónu so njedopomni a Špina tohorunja njedawaše wo sebi wědźeć.

„Što by khudak pisał, khiba wo njezbožu.“ měnješe knježna Elis, hdyž bě Mańka při bjesadźe na njeho spomniła.

Tak minychu so wjesołe prózdniny, dźeń po dnju, studentam doma spěšnje, w skoku, holičam w Litomyšli pomałku, zwaha.

Leńka měješe so wot swjedźenja „majales“ hórje hač hewak. Lótka činješe jako by ani kuzinka njebyła, ćeta bu dźeń a krućiša a pola wuja, nad kotrymž w domjacych wěcach mandźelska knježeše, njenamaka tež škita. Leńka dźěłaše, staraše so w domjacnosći za wšitkich, a tola to njebě hišće dosć. Tež ludźo hižo na to hladachu a tu a tam so powědaše, kak z tym pilnym holičom wobkhadźeja. Bjerjechu knjeni aktuarowej za zło, zo swoju bratrowku stajnje jako popjelku doma wostawa, zo ju nihdźe sobu njebjerje a žadneho zawjeselenja ji njepopřeje.

Ale w tom běchu so zmylili. Leńka měješe wětšu swobodu, hdyž bě wo samoće. Tu móžeše čitać swoje čěske knihi a Vavřenowe listy, tu móžeše so njemylena poddawać swojim nadźijam a sonam.

Hdyž běchu prózdniny nastałe, měješe trochu wjacy swobody. Móžeše sej skerje wuńć. Njedźelu rano khodźeše do hrodowskeje kapałki, popołdnju něhdźe do parka, druhdy na kěrchow wopytać rowy swojeju

staršeju. Jenička, najlubša towaŕška bě ji Maŕka, kotraž wyše listow ji raz tež přinjese přeprošenje, zo by knježnu Elis wopytała. Třeću njedźelu w prózdninach zetka so z tutej popřěwaŕku na pohrjebnišću, z wotkel woteńdźe z njej do jeje bydlenja, hdźež bě hižo dawno sej přała pohladać.

Bě to krasne popołdnjo w tej swětlej jstwě, hdźež bě wšo tak na swojom městnje a wšo so jenož tak swěćeše!

Młode holičo zasta wosrjedźa, hladajo na podobiznu młodeho duchowneho — wuja.

Leńka a Elis běštej pohnutej, zhladowaštej na tón stary wobraz jimaj tak luby a drohi. Potom zawjedźe knježna Elis swojeho hosća tež do studentskeje jstwy a pokaza ji, hdźež bě Vavřena sydał, blidko měł a studował. Nětko tu bě ćicho a prózdno. — —

Tydźeń so minješe po tydźenju, lisćiki khodźachu a wotkhadźachu; Leńka wopyta hišće něštokróć knježnu Elis a Maŕku. Hdyž knjeni aktuarowa wo tom skónčnje zhoni a swoju bratrowku wuswariwši ji tute wopyty zakaza, bě hižo pozdźe, přetož nazyma bě hižo tu.

A jako bě sad dozrawił, trawa zblědnyła, kwětki zwjadnyłe a ptački na doloki puć so hotowachu, zjězdźowachu so ze wšěch stron dawno žadani hosćo.

Ze wšěch kónčin Čech a z Morawy jězdźachu zaso wozy wobćežkane ze studentskimi lódkami a pisanymi poslešćemi, w měsće bě zaso wrjeskot, hołk, nowe, čiłe žiwjenje. Studenća tu běchu.

Přijěchu gymnasiasća, přijěchu knježa filosofowje.

Wšo bě po starem. Elis a Maŕka měještej njemału radosć, hdyž Frybort a bórzy po njom Vavřena přijě. Zelenka přićeže tež ke knježnje Elis, započa hnydom z wopředka pilnje studować, wuwučowaše kaž loni, žiwjo so skromnje, a často zaso wječerješe pórciju

sucheho khlěba a sadowu muku. Wo Špinje ani wroble njespěwachu, bě, kaž by do wody zapadnył.

Brož wučeše zaso aktuarec Frycka a nastupi znowa swojo městno postillona d'amour, přetož jako běchu filosofja přijěli, hladaše knjeni Roubinkowa za Leńku hišće bóle, tak zo njezby, hač zo byštaj sej lubaj z pismom zdźěłiłoj, štož ze słowami sej rjec njemóžeštaj.

Frybort bě zbožowniši. Bě Maŕcy tak blizko, widźeše a rěčeše z njej wšědnje, k tomu jemu ani knjeni domjaca w tom njezadźěwaše.

Nazyma so miny; zemja mjerznješe a ze zaćehnjeneho šěreho njebja zlětowaše prěni sněh. Frybort měješe nětko skoro runje telko starosći, kaž na lěto před swjedźenjom „majales“.

Hižo před hodami so powědaše, wšo so wjeseleše na filosofski bal, kiž bywaše w měsće najrjeńši a najsławniši. Tež lětsa hotowachu so na njón jara a knježa z wubjerka, mjez kotrymiž bě Frybort najprěniši, najwobrotniši, so starachu, zo by lětuši z rjanosću a pychu předkhadźace přetrjechił, jako bychu čuli, zo je to poslědni starosławneje filosofije.

Roubinkec Lótka zo hižo z časom a starostliwje přihotowaše. „Ty dyrbiš z kralownu być, keine andere!“ měnješe knjeni aktuarowa, hdyž na drastach so šiješe. Leńka měješe na nich najhłowniši podźěl.

Dyrbješe na nich pilnje šić, bjez toho zo by so při tom wjeselić mohła, zo tež wona na tón bal přińdźe, kotrehož so Lótka njemóžeše dočakać. Nic so njenadźiješe, zo by tam směła hić. By nježedźiła; tola kak móžeše wostać měrna? Něšto hodźin Vavřenje blizko być, s nim rěčeć! Tola dźiwy so stawachu. Tydźeń před balom wopraša so jeje ćeta, chce-li tež hić, zo by so hotowała. Roubinkowa njebě to sčiniła na namołwjenje swojeho muža. ale skerje tohodla, zo bě

z mnohich stron słyšała, kak so wo tom w měsće řeči, zo je zła, kruta, haj njesmilna.

Wězo Leńka njeměješe tak drohe drasty jako Lotty, tola jeje wušikna ruka zamó z małeho mnoho sčinić, a štož na pychu pobrachowaše, to doda młode, wurazne wobličo, błyšćate wóčko, bohate włosy a rjana postawa.

Nasta wječor žadaneho dnja. Wonka mjerznješe, hwězdy třepotachu. Knjez aktuar Roubinek wumydleny, wupikany khodźeše po jstwě, čakajo na žónske hišće so hotowace.

Dźensa měješe na sebi „Klapalka", čorny frak, kiž jemu najlěpje přistoješe, měješe mjeno po swojom wušiknem zhotowjerju. Wonka zaklinča jasny klinkot zwónčkow, sanje zastachu před domom. Aktuar přistupiwši k durjam damskeje jstwy zaklepa.

„Khwatajće, sanje tu hižo su —"

„Aber, Roubinek, wšak njejsu hišće třěleli —"

Tu zahowri mócny wutřěl z mjeluša a za nim hnydom druhi. Bal so započa. Lotty runje dokončiwši swoju toaletu stoješe před hladadłom dokladnje so w njom wobhladujo. Mać ze zalubjenjom a zahorjenosću njemóžeće woka wotwobroćić wot młódneho rjaneho holiča, we słódnej, bohaće wupyšenej drasće.

„Nein, ty dyrbiš z kralownu być, Lotty! Wenn eine Dame schön sein soll, muß sie schön gewachsen sein, a to sy ty, Lotty! Znowa hladaše, pruhowaše. Wenn eine Dame schön sein soll, muß sie dunkle Augen haben, a ty je maš! Hišće tu seklu, Lotty, tak — Wenn eine Dame — schön sein soll — muß sie dunkles Haar haben, a ty jo maš. Aber, Roubinek!" zwoła mjerzata, hdyž njesćeŕpliwy mandźelski znowa na durje zaklepa. „Wie ich sag', ty dyrbiš z kralownu być —"

Přez zymski wječor so rozlěhachu wutřěle z mjelušow na wosławjenje filosofskeho bala.

„Tak so jenož měj na kedźbu, zo so drasta njezatołče. Sy hotowa Leny? Wopraša so nahle swojeje bratrowki.

„Sym —“

Stronu hladadła stoješe Leńka, nic pokutnje, ani pokorjena ani zawisćiwa, ale měrna. Tola, hdyž na pyšnu toaletu swojeje kuzinki pohladny, zmócni so jeje styskna bojosć, zalubi-li so we swojej jednorej drasće Vavřenje? Sudźeše dźěn so překruće, njewědźo, kak ji wšo přewubjernje přistoji, kak je lubozna jako rozkćěty, młódny nalik.

Skónčnje so durje toaletnych tajnosći wotewrěchu a zymne wóčko knjeza aktuara zamžikny z překwapjenjom, hdyž Lotty we wšej pyše a krasy wuhlada. Hdyž běchu so tež domjacy ludźo hišće donadźiwali, sydźechu so Roubinkec do sani a jědźechu z hórki k njedalokemu Karlovu, kiž so błyšćeše z přeličbnymi swětłami. Na móstku k hosćencu wjedźacemu stojachu mjećerjo wuhenjow w połnej pyše dźeržo palace smolnicy, dale Kmoniček, tohornuja swjedźeńscy wupikany. Před mostom tłóčeše so husta črjóda přihladowarjow, kiž běchu přišli a sudźachu kóždeho přikhadnika, kotrychž njebě kónca. Holiča w łóžkich balowych drastach so jenož wokoło mihachu. W zymnem wětru so swěćachu smolnicy, wutřěle so rozlěhachu, rejowarjow a rejowaŕkow, nanov a maćerjow stajnje přibywaše a wšo so ćišćeše k durjam do sala, hdźež zwučna hudźba dźěłaše.

W sali połnej swětłow při klinčacej, wjesołej hudźbje bě wjeselo. Knježa filosofowje so hižo wo to starachu, zo by damam čas najpřijomnišo so minył. Hdyž Leńka po skhodach do sala stupaša, třepotaše ji wutroba

z bojosću a wočakowanjom a lubozne ćeło přeńdźe z lóžkim mrózom, hdyž hudźba zapiska.

Bě dźěn w swojom žiwjenju k prěnjemu razej w tajkej wulkej towařšnosći.

Sebjewědomje zastupi Lotty do sala přijimajo miłosćiwje pokłony galantnych studentow. Jeje błyšćale wóčko bě bórzy přewidźało cyłu salu. Jenož tam při pódlanskich durjach, hdźež stoješe šwižny, rjany młody muž, hladaše dlěje.

Widźeše, kak bě Vavřena khłódnje, bjez pohnuća na nju zhladnył, kak hłowu změrom wobroća — a nětko — torhny ze sobu, wóčko so jemu zaswěći a filosofowy měr bě so pominył.

O, tutón zaslepjenc! Bě wočakowała něšto druheho hač tón zymny, bjezdźakny pohlad. A tola bě so jemu wóčko zaswěćiło, ale druheje dla.

Na Leńku hladaše bjez přestaća, radostnje překwapjeny, zbožowny! Njebě ju wočakował, njebě wědźał, zo přińdźe. — A jako bě fararjowa khowanka to zabłysknjenje jeho woka, tón błyšć radosće w jeho wobliču wuhladała, wopušći ju wša bojosć a ćěsnosć, a we wutrobje zajuska. A hdyž potom před nju stupi a wo rejku poprosy, hdyž ju w swojom wobjeću přez swětły sal při wjesołej hudźbě njeseše, hdyž słyšeše horjace, wutrobne słowa, kotrež ji při rejcy šěptaše — zawjerća so ji młoda hłowička ze zbožownosću.

Při sćěnach pod wulkimi hladadłami stojachu fauteuile a lěnjoški, hdźež sydaše najwyšši tribunal: knjenje, garde-damy. Koscany binokl k wočomaj elegantnje přikładujo hladaše knjeni Roubinkowa na swoju dźowku, kotraž z koła skoro njepřikhadźeše.

A hdyž so při přestawcy po salu khodźeše, bě Lótka kaž woblěhana. Jenož tón, wo kotremž bě sej mysliła, zo dźensa wěsće k njej přińdźe, tón činješe, kaž by jeje njewidźał.

Čakaše, tola podarmo. Widźeše, kak runje z kuzinku a z njej žiwje, dowěrnje rěči a horda Lótka bě zaso njespokojena, mjerzata. Tež jeje mać sćěhowaše, z krutym a njepopřejnym wokom wězo, tu zbožownu dwojicu.

Tola Lenka a Vavřena njeměještaj kedźby tych pohladow a zamróčenych, wusměšacych wobličow; wužiwaštej z połnej měru tych něšto zbožownych khwilkow, kotrež běchu jimaj popřate, runje tak kaž Frybort, kiž wšu swoju kedźbnosć wěnowaše luboznej, zbožownej Mařcy.

„Hdyby naju tak knježna Elis widźała!“ šeptaše Leňka.

„By naju žohnowała —“

Wokoło jědnaćich zaklinča wótra fanfara z małeje galerije, hdźež sedźachu hercy. Hrabja Žorš ze swojej překrasnej sotru bě filosofski bal počesćił ze swojim wopytom. Tola bórzy po tutom přetorhnjenju bě wšo zaso kaž prjedy.

Piskachu, rejowachu.

Połnóc přiňdźe a Vavřena hišće njebě přišoł Lótcy so pokłonić a po zdaću tež hižo njepřiňdźe. Njebě dobyła. Běłe čołko majo z mróčałku njespokojnosće pokhmurjene, přistupi k maćeri.

„Bedenke nur, wie er ungalant ist,“ započa skoržić, ale tu ji přiňdźe zarunanje. Knjez hrabja wotkhadźejo, zasta pola knjenje aktuaroweje a dźowki. ke kotrymajž poręča něšto přećelniwych słowow; Roubinkowej so wjerćeše hłowa ze zbožnownosću. Hdyž bě potom wotešoł a wona z maćerju do pódlanskeje jstwy dźěše, za mandźelskim, pohladny ze zacpićom na Vavřenu a Leňku, kotrejuž zetka. Štó so ji wuruna? Što je wón, tón student z burskeho rodu? Njeje dźiwa, sprosty sprosteho pyta! Roubinkowa njezaby znatym zdźělić, sto bě knjez hrabja jimaj lichotneho rjekł, a hnydom

so roznjese, zo je Lótku wozjewił za kralownu bala. Najhórje bě knjezej aktuarej Roubinkej. Pičk njebě, w karty njemóžeše sej zahrać a nihdźe tu na sćěnje njewisaše kral Herodes, na kotrehož by mohł złožić swojej woči. Khodźeše bórzy spać, a nětko tu cyłu nóc přesedźeć! — Zywaše, chcyše so jemu „oberšta“, nócneje čapki a mjehkeho łóžka. Tola to bě z nim pohnuło a jeho zradowało, kak bě so miłosćiwej wyšnosći zlubiło přećelniwje z mandźelskej poręčeć.

Hakle hdyž so raniše zerja šěrjachu, rozkhadźachu so z bala. Frybort přewodźeše knjenju domjacu a Mańku, z nimi dźěše Vavřena. Swójba knjeza Roubinka dźěše nětko tež pěši. Sněh přelětowaše a kładźeše so na šale a płašće damow derje zawalenych. Hačrunjež mučnej, tola rěčeštej wo tom wuznamjenjenju ze strony knjeza hrabje. Jenož Leńka mjelčeše; w jeje mysličkach wšak bě kaž w nalěću, połno kwětkow, kaž w přećelniwej komorcy połno měra a ćicheje zbožownosće.

Mysleše na Vavřenowe słowa, na jeho swjaty slub, kiž bě ji slubił we wupyšenem rondelu sala, hdyž tam sedźeštaj khwilku wo samoće.

„Dočakajmoj, droha Leńka! Je wot tebje njepušću a naju lubosć njepřeradźu! bě jej rjekł a wona jemu wěrješe kaž ewangeliju.

X.

Rozekćě nowe nalěćo, kotrež přinjese nimo kwětkow a ptačich spěwow tež raniše zerja a błyšć noweje doby, po kotrejž žedźachu narody z absolutismom sćěsnjene. Metternich bě padnył, censura bě so zběhnyła a bě so dowoliło zarjadowanje narodneje wobory. Dnja 15. měrca bě so konstitucija wozjewiła. Powěsć wo tom napjelni Prahu a cyłe čěske kralestwo z wjeselom a juskanjom.

Wšudźe so zarjadowa narodna wobora abo garda. We Winje so postaji studentska legija, rozdźělena po staroromsku, a za njedołho njebě tuta jenička.

Měr ćicheje Litomyšle bě wotlěćał Bóh wě hdźe. Wšo bě wujěło ze swojich kolijow a přewróty so stawachu nahle, njewočakowanje, přez nóc. Z maćeřki Prahi přikhadźeše powěsć po powěsći, rozdražnjejo a napinajo mysle wšěch. Jedni witachu konstituciju z radosću, druzy w njewěstoće wočakowachu, a někotři, bóle stronu a za ćichim, swarjachu na te nowoty a kaženje zwučeneho porjadka.

Knjez aktuar Roubinek bě njezbožowny, wšón bjez sebje. Njeměješe nětko khwilku wotdychnjenja, přetož jeho najkonserwatiwniši duch so strachowaše wšěch nowotow a čuješe doprědka přewróćenje wšeho porjadka, wšeje discipliny a skónčnu powšitkownu zahubu.

Knjez listowny časćišo k njemu přikhadźeše, tola wo „róžowemu“ bjesadowanju njebě rěče. Roubinek drje hišće hladaše na krala Herodesa, tola časćišo nětko woči wot njeho wotwobroćeše, přetož knjez listowny přinošeše nowinki.

We Winje zběžki, w Prazy šmaty, zhromadźizny prosteho ludu, zběhnjenje censury, roboty — Božo, Božo, hdźe tón swět spěje, kajka njekrasnica je tola ta konstitucija, zo wšo wot spody přewobroća!

Wšudźe we wokolnych městach tworja gardy, w Litomyšli změja ju tež bórzy a kóždy staćan budźe so dyrbjeć přimać brónje, dóstanje na hłowu čako, budźe na blejše eksercěrować, na straži stać, na manevry khodźić!

To by čłowjek mohł skhorjeć! Knjez aktuar njemóžeše so ani trochu wjacy derje poměć, hdyž w „oberštu“ na sebi w lěnjošcy sydaše, hižo jemu ani trubka derje njesłodźeše, njech tež bě Lótka ze swojim róžowym porsćikom tobak přitłóčiła.

Na stajnosći bě słyšeć hołk a spěwanje na wulicach, wyskanje a wjergańca, ze wšěch stron klinčeše: „Narod, wótčina, swoboda, runoprawosć, čěska rěč, samozarjadnistwo a štó wě kajke hišće hesła přepinanych mozowin, kaž Roubinek listownemu rjekny.

Bóh wě, z wotkel běchu so ći wótčincy zrazom wzali! Běchu přez nóc wurostli kaž hriby po dešćiku. Wšitcy chcychu być z dobrymi wótčincami! Nihdźe žadneje česćownosće, prjedawši respekt bě so minył! Kóždy nošeše hłowu hordźišo, kaž by z tej konstituciju wo kusk wurostł. Knjeni Roubinkowa to ćežcy njeseše, zo wšudźe so započinaše jenož čěscy rěčeć a zo so jeje čěšćinje tu a tam směјachu. Kaž mandźelski w listownem, tak měješe wona přećelku w knjeni Rollerowej.

„Bedenken sie, ta naša Leny! Prjedy stajnje kaž něma, swojeje hłowy, nětko powědata a wjesoła. To je wšitko —“

„Diese Konstitution! Budźeće widźeć, man wird noch rauben und morden!“

A što hakle potom, hdyž Lótka přikhwatawši domoj powědaše, zo běchu filosofowje wulku zhromadźiznu měli a so rozsudźili, zo sej wutworja studentsku legiju!

„To smy hotowi!“ zdychny Roubinek. „Što to je, da-li so dźěsću nóž abo britej? Studentam tesaki město pjerow! To smy hotowi!“

„Und was die Professoren und was der Pater Rektor?“

„Njemóža tomu zadźěwać —“

„Hdźe tež to — hdyž ani zastojnistwo — ani ministerstwo nima respekta —“ a Roubinek pohladny woprostnjeny na krala Herodesa.

Knježna Elis nětko za cyły boži dźeń swojich studentow, nimo Zelenku, mało wuhlada. Běchu dźěn na stajnosći w kolegiju abo na zhromadźiznach, kotrymž njebě kónca. Kak by so jich mohł zminyć Frybort a

Vavřena? Na wšěch akademijach a wustawach so tworja, abo běchu so hižo wutworiłe studentskeje legije, a měješe litomyšlska filosofija poslědnja być? Nichtó njeby so jim mohł stajeć, a tež njebychu sej dali wadźić; a tak po krótkem času, prjedy hač bě měšćanstwo wutworiło corps narodneje wobory, zrjadowa so legija, nawjedowana přez stotnika a wolenych wyškow.

Knjeni domjaca, bjesadujo z knježnu Elis, často wupraji swoju bojosć nad tutym znjeměrnjenym časom, kiž zawěsće ničo dobreho njepřinjese. Tola suchuška, rozwučena knježna ju tróštowaše, wukładujo ji konstituciju, kaž ji sama rozumješe a kaž bě ju Vavřena wo njej powučił. Wjeseleše so wulcy, zo wšudźe knježeše wótčinski duch, kiž bě so hač dotal dźeržał w měsće jenož kaž skhowany a njespóznaty.

„Što by tomu njeboh Rettigowa rjekła? Zo so njeje toho dočakała!“ a pohladny při tom na wobraz ćicheho, woporniweho wótčinca patera Jurija.

A kak bě jeje wobydlenje widźane! Z radosću skoro so začeŕwjeni, hdyž Maŕka z khwatkom přiběža ji wozjewić, zo su filosofowje we wulkej zhromadźiznje Fryborta a Vavřenu zwolili za wyškow.

„To dyrbi oficěrsku šerpu měć!“ měnješe Elis.

„Ja ju budu šić Frybortej —“

„A ja knjezej Vavřenje — Leńka, wboha, njemóže —“

Hdyž pozdźe popołdnju Frybort domoj dźěše, zetka připadnje Maŕku na skhodach.

„Rjenje witam, knjez oficěr!“ witaše jeho šibałcy rozradostnjene holičo.

„Dźakuju so. Nětko so hižo njeboju, knježna Maŕka, holiča maju najradšo barbite wułožki —“ a hižo jej tłóčeše ruku a wokoši ju na jeje malenowe čerstwe rty.

„Tajka je oficěrska —“

Nazajtra, bě njedźěla, měješe legija prěni raz wućahnyć na zwučowanje. Bórzy po wobjedźe wotmě so

mała swjatočnosć we wobydlenju knježny Elis. Knjeni domjaca bě přišła z dźowku, kotraž přinjese něšto zawobaleneho do papjery. Hdyž bě to rozwaliła, wućeže krasnu šerpu čeŕwjeno-běleje barby a podobnu přinjese knježna Elis z drastnika. Wobaj wyškaj-filosofaj stoještaj wosrjedź jstwy, na hłowomaj mějo zelenej čapcy z čěŕwjeno-běłym banćikom. Uniformy njeměještaj, tola po boku jimaj brinčeštej na rjanem rjemjenju swětłej mječej. Wšěm bě na wobličach widźeć spokojnosć a radosć.

Frybort z posměwom skhili trochu swój tył a Mańka, začeŕwjeniwši so, stupi so před nim na palcy swojich małych nóžkow a wěšeše jemu přez ramjo šerpu a zwjaza jemu po boku rjanu seklu. Młody legionaŕ so kłonjo strowješe po wojeŕsku. Tu zastupi do jstwički młody studenćik, wozjewjejo, zo knjez Brož sćele knjezej Vavřenje tutón pakćik. Filosof z khwatkom stany a po njom sahaše, a hdyž bě jón rozwalił, wuhlada krasnu šerpu čeŕwjeno-běłeje barby a ze šerpy wupadźe lisćičk. Vavřena jón hnydom přečita a — začeŕwjeni so z radosću.

„O dyrbju wotstupić, to hižo wěm!“ zwoła knježna Elis. „Ale činju to rady. Knježna Leńka —“

„Sćele mi tu šerpu —“

„To swoju skhowam —“

„Tola prosy, zo byšće ju mi připowěsnyła —“

„To so rozumi — što hewak?“

Wyšcy — filosofowje podźakowawši a po wojeŕsku postrowiwši, woteńdźěchu k legiji. Mać, dźowka a knježna Elis přistupiwši k woknu hladachu za studentomaj, kotrajž we swojej pyše a wobrónjenju mužnje sej wukročowaštaj. — — Wšo činješe rewoluciju, samo knjeza Roubinkowe periody!

Tule njedźelu popołdnju sedźeše aktuar kaž přecy za blidom pišo list swojemu kolegej na Rychemburku. Hewak to dźěše kaž samo wot so, sada za sadu,

perioda za periodu, wurunana, wuhładkowana, zo knjeni Roubinkowa na to rady posłuchaše. Tola dźensa njemóžeše jeje mandźelski ani jedneje porjadneje sady napisać. Hdźe započeć, hdyž je toho telko w tom bohapróz dnem, rebelantskem času? Hewak by pisał wo wětřiku, wjedrje, tu a tam wo někajkej nowincy w zastojnistwje — a dźensa pisać — što by so tež njemjerzał, wšudźe, samo do pjera so jemu tłóči ta „swoboda, runoprawosć, wótčina, zběhnjenje roboty —"

Lědma bě prěnju rjadku napisał, bu hižo wutorhnjeny. Wonka bě ćěmny hołk, spěwanje, potom razne kročele wulkeje črjódy. Mandźelska a dźowka přiskočištej k woknam.

„Nanko, nanko, hižo du!"

Hołk bě so hižo přibližił pod same wokna. Roubinek stany a dźěše tež pohladać.

Na wulicy črjóda ludźi, srjedźa kroči z wotměrjenej, jednakej kročelu studentska legija — na čole stotnik, na boku wyšcy. Wšitcy, tež prosći legionarjo maju zelene čapki a brónje.

Wotdźělenje za wotdźělenjom — nětko Lótka ze sobu torhny. —

Tu je Vavřena — wyšk — hižo słyši jeho zwučny hłós:

„Na prawo hlej!" a cyła kohorta z tym strowjo tak čini.

„Na prawo hlej!" rozkazuje hnydom za nim swojemu přećelej k woli wyšk Frybort a jeho kohorta hlada na prawo.

Komu to. O, Lotty bě derje Vavřenowy pohlad sćěhowała, kiž so měrješe k woknu na khódbje, hdźez Leńka stoješe. Ju kohorty strowja.

Wotskoči wot wokna a tež jeje nan dźěše mjerzaty k swojej lěnjošcy.

Po khwilcy da so zaso do pisanja, tola wjedźeše so jemu při tom kaž prjedy. Měješe prawicu wo blido zeprěnu a dźeržo w njej namočenu trosku, hladaše na krala Herodesa, t. j. bě so zamyslił.

Ta legija nochcyše jemu z hłowy. Wótčincy! Hm! način te brónje a te zelene čapki? Zelene čapki!

Skhili so a pisaše. Na papjeru wupłunychu z čorneho pjera zelene čapki! Štó bě to hdy słyšał? Žižka a kejžor Józef běštaj tež wótčincaj a — — brónje! Zelene čapki! Zahuba! — — —

* * *

Filosofowje so skhadźowachu po wotbytych přednoškach, zo bychu so wojeŕscy zwučowali. Zwoprědka běchu přezjedni mjez sobu, ale hdyž čěska wjetšina nochcyše dlěje ćeŕpjeć njeznjesliwosć a knježiwosć Němcow, wustupichu tući z legije, kotraž bu nětko čisće wótčinska a zwoli sej za stotnika razneho Čecha Jehličku.

Ale njeběchu wótčiny jenož ze spěwanjom a hubu. Hač dotal běchu wšě přednoški němske byłe, wo čěskej rěči a literaturje njeběchu słyšeli ani słowa. Wšitcy čujachu, zo je trjeba, zo bychu so wudospołnili a wobkrućili v maćeŕnej rěči. Tola štó měješe jim přednošować a štó jich powučeć?

Wšitcy profesorwje běchu ze stareho časa a njewuznachu so w čěskej rěčnicy a literaturje, ani zrěčniwy, wótčinski starušk pater German.

Wo tom so składowaše rada a hdyž běchu wšitcy přezjedni, dźěštaj Vavřena a Frybort jako deputacija runy puć na tachantstwo k paterej Antonijej Šantej, wo kotremž bě znate, zo je wutrobity, skutkowny wótčinc a zo horliwje haji čěsku rěč a literaturu.

Młody duchowny knjez sedźo w deleńcy, čitaše, hdyž w khěži tesaki zaščerčachu a do jstwy zastu-

pištaj delegataj studentskeje legije. Bě radostnje překwapjeny wusłyšawši jich próstwu, a zwólniwje přilubi, njebudźe-li pater rektor přećiwo tomu. Tón za wonych poměrow njemóžeše a dyrbješe wurjadneho docenta připušćić.

Bórzy potom bě sal filosofiskeho kolegija wšón połny. Profesorjo, za nimi studenća, gardisća, měšćenjo běchu přišli do přednoška; telko posłucharstwa měwaše jenož druhdy pater German, hdyž přednošowaše z historije wosebje zajimawe partije. Jako bychu to ani ći filosofowje njebyli, kiž běchu loni w samsnych rumnosćach profesorej nabožiny tu helsku haru wuwjedli. Stojachu tu, zo by mohł słyšeć muchu lećeć, woči wšěch běchu złožene na młodeho duchowneho, kiž nětko na katedru stupaše.

Z jasnym hłosom započa přednošeć zawod. Z horcymi zrěčniwymi słowami spominaše na minyłosć čěskeho naroda, na jeho sławu, spadowanje — pokaza na njesprócniwe dźěło najprěnišich budźićelow Jungmanna, — hišće žiwych Šafaříka, Palackeho, rěčeše wo přitomnem, nadźijow połnem času, wo lěpšom přichodźe.

Ćicho bě po cyłem salu, woči młodźencow ze zahorjenosću so błyšćachu. Pohlad patera Antonija wotpočny na běłowłósnem pateru Germanu, kiž styknjenej rucy wo kij zepjeraše. Na tom wuraznem, nadobnem wobliču bě widźeć hłuboke pohnuće a z tych duchapołnych woči ronjachu so radostne sylzy přez zmoršćene wobličo.

To bě radosć Symeona, komuž bě popřate, wuhladać switanje noweho dnja, kotryž bě tak dołho, dołho wočakował.

Hrimacy přiklesk klinčeše po łubi, hdyž bě pater Antonius skónčił. Wot tutoho dnja měјachu na filoso-

fiji nowy přednošk, a w žadnem druhem njebě telko posłucharjow kaž w tutom. — —

Tutoho dnja, hdyž bě cyła filosofija zahorjena a rozradostnjena, přińdźe žałostne njezbožo na aktuara Roubinka, kiž njebě na přednošku był.

Knjeni Roubinkowej so zecny, hdyž jeje muž wróćiwši so z kancelarije do jstwy zastupi. Dołho na njeho rěčeše, zo by prajił, što je so stało, čehodla je tajki zamyleny. Ale wón so zwjeze do lěnjoški, njesleče so ani Abrahama, štož wjele rěkaše při jeho zlutniwosći, njewoblekny so ani do „oberšta“, ale hladaše ze swojim lodowym wokom na krala Herodesa. Skónčnje, hdyž bě so počała knjeni aktuarowa šepjerić, rjekny:

„Garda —“

„Što garda? Kajka garda?“

„Hrodowska —“

„Ale tak — njerozumju —“

„Budźe hrodowska garda —“

„Aber Roubinek — rede doch vernünftig, wšak je w měsće garda —“

„Knjez hrabja Žorš chce — tež měć — gardu —“

„Tu so hakle Roubinkowa dźiwaše.

„Du mußt auch — ty tež dyrbiš?“

Roubinek jenož kiwny z hłowu.

„A listowny tež?“

„Tež — wšitcy —“

Swět so wobróća z nohomaj horje! Hdyž so sama miłosćiwe knježstwo přidawa k tym nowotam a rebelantam, štó so móže stajeć. Ale wono poruči a wón dyrbi posłuchać. Dyrbi hić do hrodowskeje brónjeŕnje, tam jemu připinu někajki stary palaš, położa na ramjo třělbu, staja jeho do rjady a hižo budźe po hrodowskem dworje „jedyn“, dwaj“, „jedyn“, „dwaj“ khodźić „prawa“, „lěwa“, mój ty božo, kaž tajcy keklerjo,

ći měšćanscy gardisća a hłupikojći studenća — wón aktuar! A přińdu a budźa na njeho hladać dźěći, wotrostli, wšitcy, a sčini-li někajky zmylk — budźa wołać „syno“, „słoma“ a wón, ze zelenej čapku na hłowje budźe skakać kaž někajki pojac! Hdźe potom česćownosć, hdźe wostanje respekt, autorita? — —

XI.

Wótčinske zahorjenje přimaše stajnje dale a dale. Též holiča a žony, narodnostnych naležnosćow hewak mjenje kedźby měјo, njestajachu so žołmam zahorjenosće. Dobre symjo, zasyte tu přez Dobromiłu Rettigowu njeseše nětko bohate płody. Žiwjenje woneje doby bě kaž dešćik, kiž pozbudźi rostlinu wótčinstwa, tu dotal za ćichim rosćacu, tam jenož žiworjacu. Najbóle so z toho radowaštej knježna Elis a Leńka. Mjez tym zo so gardy a studenća zwučowachu, na stražu khodźachu, ponócki zastawachu, hromadźachu knjenje a knježny mjez sobu pjenjezy a hdyž bě jich dosć nazběranych, zešichu a wupyšichu krasnu korhoj, kotraž měješe zmahować nad hłowami wólnych studentskich legionarjow.

Zběraćelki mějachu jenož snadneho wuspěcha pola Roubinkec. Knjeni aktuarowa, kotraž by jim najradšo durje pokazała, njewopokaza so přeara darniwa. Ale jich tak zcyła wotbyć njebě móžno tych konstitučnych časow dla. Hdyž zběraćelki wotkhadźachu, zetkachu na skhodach Roubinkowu khowanku, kotraž bě tam widźomnje na nje čakała. Čeŕwjenjejo so wućeže z kapsy swojeje falki něšto do papjery zawaleneho a woteda to zběrarkam.

„Prošu, wzmiće tu maličkost!“

Hdyby Vavřena wuhladał Leńku čeŕwjenu, skromnu, w luboznem rozmyslowanju, by zahorjeny zwokošał tu ručku, kotraž bě woprowała na wótčinsku wěc nalutowanu šerpatku, cyłe swoje zamóženje.

Meja bě přišła, tola bjez „majales“. Njebě na nje khwile, mysle wšěch so zabywachu z khutnišimi wěcami. Z Prahi přikhadźachu bjez přestaća nowe a nowe powěsće, kotrež zdźěla zastróžachu, tola zwjetša rjanu nadźiju a wočakowanje lěpšich časow zwěsćowachu.

Předewzaće litomyšlskich knjenjow a knježnow bě so wubjerje poradźiło. Korhoj bě zhotowjena. Kaž dźěćo so Leńka zaradowa, když ji Brož doruči ćišćane łopjeno, na kotremž čitaše: „Přeprošenje k swjatočnemu swjećenju korhoje litomyšlskeje studentskeje legie, kotrež so wotměje dnja 21. meje 1848 po sćehowacem porjedźe.“

A hdyž bě přečitała porjad, njemóžeše swojej woči wotwobroćić wot poslědnich rjadkow.

„Na porjeńšenju tutoho swjedźenja wobdźěli so wótrotřělniski corps a oficěrstwo narodneje wobory. Wubjerk studentskeje legije w Litomyšli“.

Radowaše so a běše horda na Vavřenu, wyška a sobustawa wubjerka.

Mjez tym skući knjez Roubinek něšto, čehož by so njenadźał nihdy, hdyž bě přecy tak zymny a lodowy. Runje bě so wróćił mučny a sprócny z exercěrowanja — a namaka na blidźe tute přeprošenje. Lědma bě přečitał něšto rjadkow, zmoršći papjeru w rucy a rězny z njej do kuta. Tola k čemu wšón hněw. Přećiwo wodźe njemóže so płować. Roubinek ze swojim hněwom by swjedźenju njezadźěwał. Jedynadwacyty dźeń měsaca meje bě zymny, njedźiwajo na to bě so zešlo dosć ludźi při kolegiju, hdźež běchu zhromadźeni hodnostarjo se wulkem salu, kmótr korhoje, młody hrabja Kinský, studenća a druzy hosćo. Tam na powyšene městno wustupiwši poręča družka korhoje, swjedźensy zdrasćena, bratrowka patera Germana, w mjenje litomyšlskich knjenjow a knježnow, přepodawajo korhoj, kotruž bě wupyšiła z krasnym kwěćelom, z něžnej kedźbliwosću ji darjenym. Stotnik Jehlička wotmołwi

ze zahorjenymi słowami za studentsku legiju. Potom ćehnješe hobrska šwita na naměsto, hdźež běchu so rozestupali wótrotřělniski corps, městska garda a studentstwo.

Přez jasne powětro zaklinča wótre, dołho trajace juskanje, hdyž nowa poswjećena korhoj, na kotrejž ze złotymi pismikami so błyšćeše „Přezjednosć“, „Runosć“, k přenjemu razej wysoko nad hłowami studentskeje legije so zmahowaše, hdyž jeje drohotne sekle k přenjemu razej we wětřiku kolebajo třepotachu.

Při wotewrětem woknu stoješe Elis z Leńku. Wobě wótčincy hladaštej z horcym wobdźělenjom na tutón swjedźeń: Tež khutna, swjatočna ćišina, přez kotruž bě słyšeć jenož hłós duchowneho a juskanje, wšo jej jimaše.

Hudźba zapiska a wšě towarstwa a cyły zastup nastaji so w dołhem ćahu wróćo k piaritskej cyrkwi, hdźež měješe so swjatočnosć skónčić ze mšu a spěwom „Te deum“.

Elis zhladowaše z radosću na sylne rjady filosofow, kotřiž hordźe za nowej korhoju stupachu, ale Leńčine ličko so nahle začerwjeni, hdyž šwižny wyšk knjej do wokna zhladny a ju z pohladom a posměwkom strowješe. Kak mužnje kročeše, kak jemu wšo přistoješe!

* * *

Pohnutosć zjawneho žiwjenja rosćeše dźeń wote dnja. Praha, tuta wutroba čěskeho naroda, bě ze srjedźišćom tutoho hibanja, kotrež so šěrješe do wšěch dźělow čěskeho kralestwa. Nahle, njewočakowane přewróty so stawachu skoro přez nóc, stajnje nowe podawki, domjace a wukrajne, rozdražnjowachu wšě woršty, kotrež so horliwje ze wšim zaběrachu. Běchu dźěn so wupisałe wólby do čěskeho sejma a tež do frankfurtskeho parlamenta, sćěhowaše sławny manifest

Palackeho. Potom Češa a Němcy, prjedy přezjedni, so rozestupichu, w Prazy so sta někotrežkuli překročenje porjadka a ćahańca. Zastojnistwa pozbychu swojeje mocy a zli ludźo znjewužiwachu teje krótkeje doby złoteje swobody.

Šum roznjemdrjenych žołmow doléhaše hač do Litomyšle, hewak tak ćicheje. Aktuar Roubinek zadwělowaše. Hižo njeskoržeše; khodźeše na zwučowanja, do zastojnistwa, sydaše doma, hladajo na swój zalubowany wobraz, a jenož hdyž listowny přikhadźeše, jemu so wolóži, přetož móžeše so wutrobiće wuskoržić. Knjeni Roubinkowa a jeje přećelka. Rollerka dyrbještej mjelčeć — njepřihłosowaštej ničemu, wšo bě jimaj přećiwo mysli, tola je strašne w tajkich časach swoje měnjenje zjawnje wuznawać.

Rollerka tajnje protestowaše; bě ji kaj knježeŕcy, kotraž bě so dyrbjała knježeŕstwa zdać.

Lótka njewědźeše, na kotru stronu so přikhilić. — Z oposicije přećiwo Vavřenje a Leńcy bě přećiwo wšemu; tola hdyž běchu so wšitcy a skoro wšě holiča přeměniłe, započa jej być wuzko w tom wosamoćenem postajenju. Leńcy tute pohnute dny tyjachu. Skhadźowaše so wjele časćišo z Vavřenu hač prjedy, bjez toho, zo by jej mohła knjeni ćeta wobarać.

Knježnje Elis nošachu nětko kóždu khwilku jeje studenća njewšědne powěsće. Najbóle zastróža Frybort swoju hospozu, hdyž wozjewi, zo kónc meje so skónči lětuši semester na filosofiji. Hišće bóle so stróži z teje powěsće Mańka. Tola wjesoły Hanak ju zamó tróštować, zo tu wostanje. Činješe to jeje a časa dla. Tola přećiwo wšemu wočakowanju měješe so prjedy rozžohnować, hač sej mysleše, a tohorunja Vavřena, kiž do zwučenych prózdnin nochcyše wopušćić Litomyšl.

Dźěl legionarow so rozeńdźe, wosebje po wosmem juniju, hdyž so stotnik Jehlička ze zjawnej rěču roz-

žohnowa z towaŕšemi, profesorami, měšćanami a wótčinskimi knježnami.

„Sławni wótcowje, prjedownicy naši, kotrychž je do rowa zrazyła mordaŕska ruka cuzbnikow a našeje wótčiny škódnikow, wam přisaham w mjenje swojich towaŕšow, zo smy swěrni waši synowje, zo budźemy mužnje hajić znowa wudobyte prawa čěskemu narodu, zo ze skutkom dopokažemy, zo chcemy česćić rěč a wašnja, a budźe-li trjeba, chcemy swoju narodnosć tež škitać z khrobłej prawicu!“

Někotražkuli knježnička ronješe sylzy, hdyž khrobli filosofowje so rozkhadźachu. Leńka a Maŕka běštej spokojnišej. Hišće nimale dwaj połnej měsacaj, prjedy hač dźelenje nastanje!

Ale tu přińdźe druhi swjatkowny swjaty dźeń, dwanaty junij, wosudny, njezbožowny dźeń!

Dnja 13. junija dóńdźechu do Litomyšle hrózbne powěsće, kotrež wšěch rozpyrichu. „W Prazy je wudyriła rewolucija, starosławne město je wustajene strachej. W tutom žałostnem njeporjadku rubi a kradnje njewjazana cwólba, wšo je zpowróćane, a njeje dosć srědkow a mocow, z kotrymiž byštej so wróćiłoj porjadk a disciplina!“

Podobne powěsće, połne hrózbnych podrobnosći, rozlěćachu so błyskospěšnje po cyłem měsće. Na Bělidle zeńdźe so wjetša ličba měšćanow, wosebje gardisća a wótrotřělcy. Bě přišła powěsć, zo z kraja dźe wohroženej Prazy pomoc, a po dalšej debaće rozsudźichu so tohorunja, zo poćahnu k Prazy. Před tym pak pósłachu něšto nahladnych měšćanow k najbližšej železničnej staciji, zo bychu zhonili, kak so wěcy maju a dźe-li tež z druhich kónčin Prazy pomoc. Z wječora běchu wotjěli, zahe rano mějachu so wróćić. Prjedy hač so wšitcy rozeńdźechu z Bělidła, wotsalištaj so wottudy filosofaj, hdyž běštaj najhłowniše słyšałoj.

Dźěštej hromadźe khutnje rozmołwjejo. Před domom knježny Elis sej wutrobnje stłóčištaj ruku — Vavřena so nastaji k hrodu, Frybort do bydlenja, hdźež trjechi knježnu nastróžanu, nabojanu, a z njej Mańku. Wobě nětko so wuprašowaštej na přemoh filosofa. Běše jimaj dźiwno, zo Frybort, hačrunjež nikak poraženy, bě tola khutniši hač hewak. A hdyž bě wšo doprajił, zblědny knježna Elis a Mańka woněmi wustróžana, a da so do płakanja. Płakaše khwilku a bě słyšeć přez płač:

„Wy mje nimaće lubo — wy móžeće jenož tak woteńć —"

Ale Frybort přiwinywši ju k sebi pokoješe ju kaž móžeše, dopokazujo, zo je to jeho swjata winowatosć, zo je to Vavřenje slubił.

Tež Elis jeho zdźeržowaše; tola jeje dopokazowanje, što tam sam wukonja, što tomu nan rjeknje, samo Mańčine prošenje njezmó ničo.

W hrodowskem parku stoješe Leńka z Vavřenu. Něšto ji dowěrnje a ćiše powědaše. Wbohe holičo zblědny při rěči; hdyž pak bě luby dorěčał, mjelčeše khwilku, hladajo ze złoženymaj wóčkomaj do zemje. Njerjekny ani słówčka, bě měrna kaž woprostnjena. Na luboznem wobliču bě widźeć, zo bědźi we sebi bolostne bědźenje.

Potom zhladnywši k njemu z włóžnym, sylzowatym wóčkom, poda jemu ruku.

„Njemóžeće hinak jednać, to je waša winowatosć, dźiće —"

Hłós so ji třaseše a z razom woněmiwši skhili swoju hłowičku na jeho ramjo a spłakny.

To bě zrudny wječor, zrudna nóc! Dołho bě widźeć swětło pola knježny Elis a po połnocy kyrčachu khěžne durje, z kotrychž wustupišlaj mužaj. Horjeka pak we jstwičcy płakaše domjacych Mańka a knježna

Elis so modleše. We swojej komorcy sedźeše tež Leńka njemóžo spać. Před njej ležachu wotewrěte knižki a w nich modlitwa za wótčinu, spisana z wujowej ruku.

Zahe z ranja, hišće při směrkanju wróćeše so z khwatkom měšćanska deputacija, zo by dała rozprawu, štož bě na železnicy widźała a słyšała.

Njeměješe ani kedźby dweju młodźencow, kotrajž spěšnje tam kročeštaj, z wotkelž wona jědźeše.

Nowy dźeń switaše. Deputacija bližeše so městu, tola tu hižo zetkawaše wotdźěle gardistow a wótrotřělcow, kotřiž powěsćow njewočaknywši běchu so rozsudźili wućahnyć Prazy na pomoc. Při korčmje „Babka" hižo stojachu wozy; na nich bě nakładźena cyroba a wšě potrjeby tutoho małeho měšćanskeho wójska. Ze swojimi powěsćemi, kotrychž běchu na železnicy nabyli, njewotwobroćichu jich wupósłani měšćenjo, haj wobkrućichu, zo wšemu tak je a zo gardy čěskich městow ćahnu k Prazy. Dachu so na pokhód.

* * *

Tehdom wopasowaše so tež knjez aktuar Roubinek ze swojim dołhim starožitnym palašom na škit maćeŕki Prahi. Žižka a kejžor Józef běštaj po jeho měnjenju tež wótčincaj, ale takle njejstaj sej zawěsće mječ připinałoj. Roubinek bě blědy, z bojosću woprostnjeny a dołho to traješe, prjedy hač sebi pas zapiny. Jeho struchłosć bě po zdaću sćěhwk zrudoby a płača mandźelskeje a dźowki.

O, tón hrabja Žorš njeměješe wutroby! Wusłyšawši, zo je w Prazy bjezknježstwo, zo swójstwo a žiwjenja staćanow njejsu wěste, zo je litomyšlska garda a tež z druhich městow wušła hłownemu městu na pomoc, rozkaza swojej hrodowskej woborje, zo by so ze spěchom wobroniła a na pokhód do Prahi so hotowała.

Kralo Herodeso! Ty njejsy był wukrutniši, dajo morić wšě noworodźene dźěćatka betlehemske, čorne a běłe.

Knjez aktuar porjadny staćan, zastojnik, komuž so zecny před kóždym njepokojom a njeporjadkom, měješe so přimać brónjow přećiwo tajkej někajkej cwólbje, měješe do njeje třělec, — a łapja-li jeho, što z nim zapóčnu ći dźiwi, rozhorjeni rebelanća? Na latańnju jeho powěsnu, brjuch rozprója! Što bě skućił, zo wón, tón najměrniši, najporjadniši staćan dyrbi přeliwać čłowjesku krew? O, ćichi měro, pohodna lěnjoška a ty kralo Herodeso, božemje, snadź was nihdy wjać' njewuhlada, snadź při was nihdy hižo njewotpočnje, njeposedźi!

Wobjimaše mandźelsku, dźowku, hižo blědy majo swojej lodowej woči połnej sylzow, pótknywa so po skhodach dele a jeho palaš ščerči.

Na hrodowskem dworje stoji zrjadowana garda hrabje Žorša. Wšitcy zastojnicy su wobronjeni, na pokhod připrawjeni. Wokoło stoja mandźelske, dźěći, znaći.

Nětko přikhadźa aktuar Roubinek z třělbu na ramjenju, z palašom po boku — dźe runy puć k rjadu, tola z někajkej njewojeńskej kročelu, z wobličom tak mało zahorjenym! Je wšón zraženy na mysli, zabywa wyškow postrowić, stupi so do cuzeje rjady, ale staja jeho tam, hdźež je jeho městno.

Hrabja přikhadźa, nětko snadź da rozkaz. Ale zastawši pola inspektora rozmołwja z nim; wobaj hladatej na drohu k Mýtu. Hrózbna khwila! Bě wupósłał wosebiteho pósła, zo by derje zhonił, kak so wěcy maju. Njeńdźe, njewróća so; snadź budźe hrabja njescéŕpny a da mjez tym rozkaz k pokhodej. O hdy by Bóh dał a posoł přinjesł dobru nowinu! Roubinek zdychuje, wobhladuje so po swójbje — tu — přepoćeny,

wudychany posoł — hižo něšto powěda hrabi a tón so jeho wuprašuje. Woči wšěch so złožichu na tu skupinu — Roubinek njedychaše — a nětko — hrabja so wobróća ke gardźe a wozjewja, zo je dóstał wěstu, spušćliwu powěsć. W Prazy je rewolucija wudyriła, su tam hrózbne šmjaty — Roubinek zhubješe wšu nadźiju. Poćahnu — poćahnu! Ale lud je pozběhnył brónje přećiwo kejžorskemu wójsku, a zo přećiwo tomu wón wojować njebudźe, njech so potajkom gardisća rozeńdu po swojom zastojnistwje a powołanju.

To bě tak njewočakowane, zo knjez Roubinek telko radosće wopřimnyć njemóžeše. Telko njenadźitych přewrótow a překbodow, zo ani swojej radosći njemóžeše wuraz dać. Wutorže so najprěni z rjady a zabywši na swój powažny khód, khwataše k mandźelskej a dźowcy. Hižo na skhodach storže čapku a wotpinaše tesak.

Potom so zwjeze mučny do swojeje lěnjoški, ale jenož mało rěčeše a njepokazowaše tak swoju radosć kaž mandźelska a dźowka.

XII.

W nocy 14. junija wuńdźe wójsko tajnje z Prahi a wobsadźi Hradčany. Druheho dnja wukaza wjeŕch Windischgrätz nad Prahu woblěhnjenje. Lud stupi do njeruneho wojowanja. Ze Stareho města třěleše na Mału stronu, a wójsko wotmołwješe z hrubym třělenjom z granatami.

W črjódźe wojowacych studentow běštaj Vavřena a Frybort, ale wojowaštej daloko wot sebje; Vavřena stoješe w črjódźe studentow a pilnje třěleše.

„Sem, přećeljo, sem!“ zawoła za nim mócny, hrimaty hłós. Hdyž so wobhladny, wuhlada dołheho mnicha, w hrubej, brunej mnišej kapje. Wobličo mło-

deho mnicha, hewak njerjane, bě blěde, jenož wóčko płaješe ze žiwej zahorjenosću. W lěwicy dźeržeše kurjacu so hišće třělbu, z prawicu pokazowaše na wohrožene, strašne městno.

„Špina!“ zwoła Vavřena a přiskoči k bywšemu towarśej.

„Vojta! Witam će! Ale sem, za nim, sem, sem!“

Ćerješaj tam, hdźež bě bojowny mnich pokazał, kiž třělbu znowa nabiješe. Vavřena stupi so pódla njeho. Wutřěle bubotachu, granaty hwizdacha a praskachu, wójnski křik so koł' wokoło rozlěhaše, tu a tam něchtón zastona a smjertnje zarochoći. Njebě khwile na dołhe rěče a wuprašowanja. Vavřena zasłyša jenož Špinowy hłós:

„Je tu Frybort tež?“

„Je.“

Tu rozbuchny njedaloko granata, jeho třěski rozlětowachu, a hdyž bě po zabłysknjenju a wubuchu, ležeše něšto młodźencow na dłóžbje we swojej krwi.

Vavřena wućeknywši strachej, wohladny so po Špinje. Tón ležeše pódla. Přiklaknywši hnydom k njemu, připozběhny swojeho přećela. Bě na smjerć blědy, na wutrobnje barbješe so kapa z ćopłej krwju.

Z pomocu někajkeho studenta wotnjese ćežcy ranjeneho na městno, kotrež bě škitane před njepřećelskimi kulkami.

Hdyž bě młodemu mnichej so dóstała lěkaŕska pomoc a wón z mrokoty wotući, poręča z wulkim napinanjom k Vavřenje:

„Dźi do wojowanja, dźi! Přińdźeš-li do Litomyšle, postrow — wěš — Potom woněmi. Vavřena hnydom njeposłuchaše a wosta hišće khwilku a bě to derje.

Tak stoješe znajmjeńša w poslědnjej hodźincy pola mrějaceje „wopušćeneje syroty“ znaty, přećel, kiž wutrobnje nad njezbožownym zaželi.

To bě 15. junija. Dźeń pozdźišo sčini so čestna kapitulacija; ale hdyž so potom z młynow na wójsko třěleše, wobnowi Windischgrätz bombardowanje, při čomž staroměstske młyny a wodańja so wupalichu.

Dnja 17. junija Praha so podda. Wójsko torhny do městna a nasta powšitkowne jimanje.

* * *

Prjedy hač bě so Praha poddała a dóšło k tutym zrudnym kóncam, wróći so litomyšlska pomoc.

Knježna Elis wuprašowaše so wobhladniwje po swojich studentach, hač je jich tam štó widźał; ale nichtón ji njezamó žadneje powěsće podać. Filosofowje njeběchu z nimi byli — zawěsće běchu šli na barikady a tu su pak padli pak buchu zaječi a před sudnistwo stajeni.

Leńka bě kaž by we wobliču kapki krwě njeměła, stajnje zamyslena, zrudna. Nikoho njeměješe, komuž by mohła swoje horjo wuskoržić. Ke knježnje Elis njesmědźeše, přetož nětko, zo bě wuj skhorjeł, njesčini skoro kročele z domu. Wona dyrbješe předewšim Roubinka hladać a we wjedźenju domjacnosće so ji njewolóži. Tola ani ćeta ani Lotty njemóžeštej rjec, zo by jenož ze słowom sej poskoržiła, abo zo by před nimaj zdychnyła.

Što njebě ćmowa komorka sylzow widźała, a njepraješe tež, zo bě po dołhich mócnych hodźinach słyšała ćichi, bolostny płač wopušćeneje wutroby, kotrež so strachowaše, zo je zhubiło wšitko, wšitko.

Knjez aktuar bě woprawdźe a strašnje skhorjeł.

To měješe wšo ta konstitucija na swědomju, kaž jeho mandźelska bě rjekła Rollercy. Knjeni měšćanostowa bě so wróćiła z dlěšeho wopyta pola přećelstwa, a jeje přěni puć bě k aktuarecom. Přinjese tam kopicu no-

winkow, kak je Praha roztřělana, kak tych rebelantow łója.

Hdyž to Roubinkej prajachu, wujasni so jemu wobličo a rjekny: „Nó, budźe zas porjadk.

W měsće so wjele rěčeše wo Frybortu a Vavřenje. Hačrunjež knježna Elis a po njej jeje dobri přećeljo wobkrućachu, zo su jeje filosofowje na prózdniny wotešli. tak so tola tu a tam powědaše, zo su do Prahi šli a tam wostali a Roubinkowa dodawaše:

„Derje je to Roubinek prajił, zo to z tym Vavřenu ein schlechtes Ende nehmen wird —“

Miny so něšto dnjow a žadnych powěsći njebě.

W nocy, šěsteho dnja po wróćenju městskeje pomocy z Prahi, wotući nahle knježna Elis.

Słyšeše na durje klepać na te wašnje, kaž by druhdy klepał Frybort, hdy by so pozdźe wot Prencec wróćał. Mysleše, zo bě to žiwy són, ale klepaše so znowa, spěšnje, z khwatkom.

Započa třepotać a z napinanjom stanywši, zhotowa so spěšnje a khwataše dele, kaž jenož móžeše.

„Štó tu je?“ prašeše so z dyrkotacym hłosom.

„Ja, knježna Elis, Frybort —“

„Swjata knježna! wotewrě — wón stlóči ji wutrobiće ruku a sam zamkny. „Pójmy spěšnje horje —“

Hdyž bě zaswěćiła, bě skoro ze stróželemi wukřiknuła. Kak bě so přeměnił tón kćějacy młodźenc! Bě suchi, drasta rozdrěta, mazana.

„Njestrachujće so, ničo mni njeje, jenož jěsć chce so mi žałostnje. Běžu z Prahi štwórty dźeń, dyrbjach so khować — jenož w skoku něšto k jědźi. — Što čini Mařka?“

A hdyž bě knježna přinjesła, prošeše, zo by zbudźila Mařku, zo dyrbi hišće tu nóc dale, budźe-li móžno.

Elis bě kaž by widźenje měła. Wjeseleše a boješe so dobom a činješe, štož Frybort chcyše.

„A što knjez Vavřena?“

„Je žiwy a strowy a je ćeknył domoj do hór. Kus smój ćěkałoj hromadźe. Tule tón lisćik wotedajće Leńcy — ale Špina, wbohi, je padnył — na barikadźe —“

Knježna Elis so stróži a nochcyše ani wěrić. By jeho do njeskónčnosće wobžarowała a so wuwoprašowała, hdy by ji Frybort khwile wostajił. Po móžnosći ćiše zbudźi Mańku a domjacu knjeni, kimajž wšo z krótka wozjewi. Wobě z khwatkom so zhotowawši, spěchaštej horje. Frybort wuhladawši swoju Mańku nic njehladaše na mać, ale wuskočiwši, wobja žadosćiwje lube holičo. Knjeni domjaca chcyše zwoprědka trochu poswarjeć, čehodla je so do teje rebelije dał a sej tak snadź studije zkazył, tola student ju zamó pokojeć. Skoro bě pozabył, štož ma hišće na myslach, ale hłós zwona z wěže, druhu nócnu hodźinu bijacy, jeho wutorhny. Wuswětliwši wšo, kaž to čas dowoleše, a rozžohnowawši so z krótka, ale wutrobnje, woteńdźe a nastaji so k njedalokim morawskim hranicam. Přilubi, zo pósćele lisćik, tak ruče hač dóńdźe do domizny. Ćiše, njewobkedźbowany bě přišoł a runje tak so wotsali.

Na sćěhowasy wječor njesłyšeše hižo Leńčina komorka ćichi, bolostny płač. Swěčka so zaswěći a při jeje swětle khileše so holičo nad lisćičk papjery, kotryž jej wozjewješe, zo je Vavřena žiwy, zo je zbožownje ćeknył a zo bórzy wozjewi wjacy z listom.

* * *

Pražske pozběhnjenje bě potłóčene, nastachu wusłyšowanja a khostanja.

Špina bě sej hižo wšo wotbył. Dołho so njebě čwilował we mnišej kapje, kotraž jeho nikak njewjeseleše, ale na wěčnosć bě z njej dyrbjał.

Prjedy hač běchu so minyłe prózdniny, potrjechi

wulka zrudoba Roubinkowu a jeje dźowku. Knjez aktuar woteńdźe na wěčnosć. Woteńdźe, zawostajiwši, kaž so słuša a je zdobne, poslědnju wolu w dobrem porjadku. Bě postajił, što mandźelskej, što dźowcy, što z „oberštom“, „Abrahamom“, „Klapalkom“ atd. a wosebity staw bě wěnowany „žadnemu“ wobrazej krala Herodesa, na kotryž samo na łožu ležo by často a dołho hladał. Bě jón wotkazał knježemu sekretarjej lubemu přećelej, z kotrymž bě často tak přijomnje bjesadował. Na Leńku njebě zabył zcyła. Bě ji wotkazał něšto mało pjenjez, zo bě jeho tak starostliwje a swěrnje hladała.

Pohrjeb bě wulkotny. Bóh njebě popřał knjezej aktuarej teje radosće, zo by so dočakał dobreho porjadka Bachoweje doby zbóžneho wopomnjeća. Za to bě jeho powołał k sebi, zo by so radował ze Žižku a kejžorom Józefom, po kotrymajž je ta cyrkej na dopomnjeńku. — —

Po prózdninach bě pola knježny Elis mjenje žiwjenja hač hewak. Njeměješe dźěn žadneho filosofa a bě přijała do bydlenja jenož třoch małych studenćikow. Tola ji so njestyskaše, přetož bě spokojniša. Jeje dawne přeće bě so dopjelniło.

Leńcy bě namjetowała, zo by k njej přićahnyła a z njej žiwa była. Knjeni aktuarowa zwudowiwši, dołho so po zdaću spječowaše, ale skónčnje so podda; wšak dźěn bě Leńka tež trochu z knježnineho přećelstwa.

Leńka bě žiwa nowe žiwjenje z dobroćiwej, starej knježnu, kotraž bu za nju z woprawdźitej maćerju.

Po prózdninach přijě Frybort z nanom a poprosy wo ruku Mańki. Knjeni domjacej drje bě so dźało wo doktoru, ale Frybort bě radšo wolił wulke, rjane kubło we złotej Hanej, a Mańka tež njewotpokaza studowaneho bura.

Filosofa, oficěra sće měła, změjeće tež bura lubo? Wobja jeho.

* * *

Nětko khodźachu listy z Morawy runy puć na Mařčinu adresu; knježna Elis dóstawaše dopisy jenož z Prahi, kotrež wšak běchu po prawom Leńcy. Pisaše je Wójćech Vavřena, medicinae studiosus. Bě zbožownje wućeknył wšěm přepytowanjam a móžeše změrom dale studować.

Zelenka njepisaše.

„To sym wědźała, zo tež zabudźe, hdyž wotsal póńdźe.“

Na druhe lěto póstnicy přijědźe sej Frybort z wulkej hanakskej družinu pro Mařku, zo by sej ju jako swoju lubu žonku wotwjezł. Z Prahi přikhwata hósć, Vavřena, kiž Mařku k wołtarjej dowjedźe a komuž družčeše Leńka. A hdyž běchu wšitcy rozwjeseleni při kwasnej hosćinje, najbóle sam nawoženja, a připitki so wotměnjowachu, postany Vavřena a pozběhny škleńcu na čestne wopomnjeće bywšeho přećela a towařša, kiž bě zahinył we wosudnem boju na barikadach. Njewěsta złoži woči, knježnje Elis so ronjachu sylzy.

XIII.

Lěto 1849 bě so minyło. Litomyšlska filosofija bě so zběhnyła, legija so rozešła, jeje korhoj so zničila. Pater rektor bě ju storhnył ze žerdźe, kotruž bě w piaristskej zahrodźe zarazył k někajkemu ćernicowemu keřkej.

Rollerka bě z města wućahnyła k swojim přibuznym.

Po pjeći lětach bě zaso wjeselo we starožitnem domje, w kotremž bydleše knježna Elis. Jeje són, Leńčine žedźenje bě so dopjelniło. Dr. med. Vavřena so ženješe, wjedźo k wołtarjej fararjowu bratrowku. Jeju lubosć běše tak čerstwa a młódna, kaž tehdom, hdyž běštaj so hišće skhadźowałoj njedźelu popołdnju

w hrodowskem parku. Měještaj hoscow hač ze sameje Morawy. Frybort zbožowny, spokojeny, bě přijel z Mařku a wusměwajo so, rjekny: „Ty sy mi był za swata, přećelo, tola tebi tu słužbu wotrunać njemóžu, kaž tuta figura tu pokazuje.“ A pokaza na swojeho třilětnjeho, ličkateho hólčka.

Knjeni aktuarowa njebě přišła na kwas, hačrunjež bě była přeprošena.

Jeje rjana, bohata dźowčička hišće njebě nawoženju namakała. Čakaše dźěn na wulkeho knjeza, znajmjenša doktora. Tola dotal njebě prišoł.

Knježna Elis ćehnješe „k swojimaj dźěsćomaj“, a ženje so njekaješe Nětko powědaše časćišo hač hdy prjedy, kak bě jedynapjećdźesat filosofow pola njeje bydliło. Z pjećdźesat stachu so samostatni knježa, jedynapjećdźesaty bě zahinył na barikadźe.

Hdyž bě pola Vavřenjec žiwa, dósta list, za kotryž dyrbješe cyły dwacetnik wupłaćić. Štó to, što drje to piše? Bě to Zelenka, kiž pisaše, zo je w Medlitskem klóštrje a zo so jemu přewubjernje wjedźe. „Njetrjebam wjacy suchi khlěb a sadowu muku jěsć,“ pisaše mjez druhim.

„To chcu wěrić“, přispomni Vavřena, „nětko drje ma tołste, čeŕwjene wobličo a khětry brjušk a njewozmje druheje knižki do ruki khiba brewěr —“

„A je skupy, zo njeje ani list wupłaćil.“

Na Patoržicu, kotruž młody doktor z lubej žónku k prěnjemu razej zhromadnje swjećeše, dósta wot Fryborta wutrobny list, w kotremž namaka też wulke popisane listno. Na čole stoješe: „Towaršowje!“

„To je prěni wotpisk proklamacije, kotruž smój pred swjedźenjom „majales“ hromadźe dźěłałoj. Sym jón našoł na dnje swojeho studentskeho kofra. Budźe ći zawěsće lubo, dopomnić so na tamne časy“, pisaše wo njom Frybort.

„Haj, woprawdźe! Tehdom smój so namakałoj při starem štomje; wěš, Leńka? Mamoj nětko tež hněžko a w njom je lubosć a zbožownosć.“ — —

* * *

Kónči so filosofska historija, napisana na lube dopomnjenje starym a k wjeselu mysli młodych, a spisaćel tuteje króniki wutrobnje sej přeje a žedźi, zo by toho wjesela było wjele.

DOSŁOWO.

Z tutej knižku nastupuje puć k serbskemu čitaŕstwu prěni zwjazk knihownje „Dom a swět“. W njej maju so hromadźić wuznamne dźěła nowišeho serbskeho pismowstwa a předewšim wutwory runočasnych spisowaćelow. Jako hłowny zaměr je sej zběrka wutyknyła pěstowanje, poprawom wutworjenje serbskeho romana, kotrehož dotal nimamy, a nowele pěstowaneje w jara snadnych rozměrach a nimale jednotronscy. Tohodla dyrbi so zwoprědka hladać za přikładami w cuzych literaturach při wosebitem dźiwanju na słowjanske pismowstwa.

Serbskemu ludej — njech sydli w Hornjej abo Delnjej Łužicy — chcemy dać do rukow dosahace čitanje w maćeŕnej rěči, zo njeby był nuzowany we wšom přimać za cuzym.

Cuzba njech so přeswědči z wudźěłkami serbskich spisowaćelow, zo narod, njech též je mały a potłóčowany, tola njetrjeba być poslědni w kulturnem prócowanju.

Při nětčišich poměrach budźe móžno wudawać lětnje dwaj zwjazkaj. Jako druhe čisło wuńdźe *„Swobody njewjesta“*, drama Józ. Nowaka. Nimo toho je přihotowana cyła rjada dalšich wutworow domjacych spisowaćelow a přełožkow ze słowjanskich a swětowych literaturow, kotrejež postup dotal njeje kruće postajeny.

Wobroćamy so ke wšěm přećelam serbskeho pismowstwa z wutrobnej próstwu wo skutkownu podpjeru. Z našim najrjeńšim mytom budźe, zašćěpi-li serbske čitanje do wutrobow našeho ludu lubosć k ródnej rěči a zemi.

Koło serbskich spisowaćelow.